

Slava Salvadoru Allendeju

Minuli teden — tedaj, ko je bil naš list že v tisku — se je v latinsko-ameriški državi Čile odigrala drama, ki je pretresla ves napredni svet in sprožila val ogorčenih protestov: pod udarci kontra-revolucije je padel čilski predsednik dr. Salvador Allende, borec za lepšo prihodnost svoje dežele, za socializem, za mir in tvorno sodelodvanje vseh demokratičnih sil na svetu. Smrt dr. Allendeja je prvi udarec neuvrčenosti po alžirski konferenci, prvi udarec svetovne reakcije po vseh, ki hočejo živeti v svobodi in neodvisnosti.

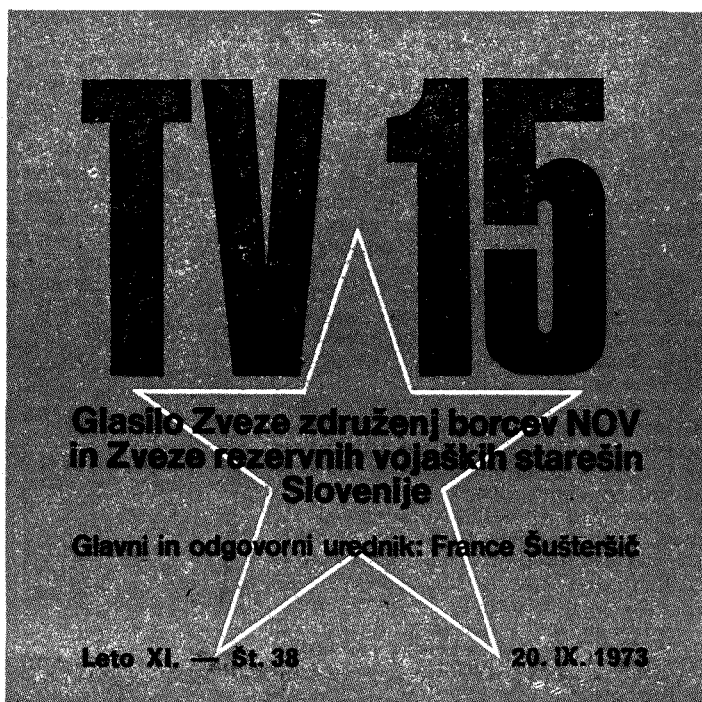
Predsednik SFRJ Josip Broz Tito je o tem med drugim spregovoril na zborovanju v Osijeku, v soboto, 15. t.m.:

»Glejte, tovariši, to je bil odgovor imperalizma na našo konferenco. Vemo, kaj to pomeni. Vemo tudi to, da bosta v Južni Ameriki podoba Allendeja in njegova žrtev kot zastava v nadaljnjem boju južno-ameriških narodov za njihove pravice in mesto na svetu, kakor si ga zaslužijo.«

Takoj ko se je razširila vest o tem gnusnem umoru, so začeli delovni ljudje Jugoslavije množično protestirati proti zločincem. Vseposvobod so zadoneli klici: Slava velike-mu borcu Allendeju, smrt reakciji, ki ga je ubila!

Kot primer, kakšni so ob tem dogodku občutki naših delovnih ljudi, navajamo odlomek iz protesta ravnarjev:

»Jugoslavija ima veliko razlogov za oster protest proti vsem, ki so s silo preprečili voljo čilskega ljudstva, kot samoupravna socialistična dežela pa dolžnost, da se zavzame za pravičnejši svet — svet

Vsak komunist mora biti aktivist

S PROSLAVE OB ZBORU NOTRANJSKIH AKTIVISTOV IN 30-LETNICI
BRAČIČEVE BRIGADE

Sobotno in nedeljsko slavlje notranjskih aktivistov v Cerknici je pokazalo, kaj je za revolucijo v slovenskih in jugoslovanskih okvirih pomenila Notranjska pred vojno in med NOB, pa tudi dokazalo, da si je Notranjska opomogla iz krvi in vojnega razdejanja z lastnimi močmi ter tako dala nov zglede ustvarjalnega prispevka za zgraditev jugoslovanske socialistične in samoupravne družbe. Pokazalo je, da Notranjska ni tako majhna in brezpomembna, kot so mislili nekateri neskomni in nepoučeni površneži. Več kot 10.000 udeležencev proslave, množična navzočnost in zavzetost, s katero so ljudje spremljali številne in raznolike prireditve, solze ganjenosti in radosti ter ponos in dostojanstvo notranjskega človeka so potrdili, da je Notranjska še vedno trdnjava socialistične revolucije in v ozemeljskem smislu njen najbolj osveščen del. To slavlje pa je tudi pokazalo, da se naše revolucionarno in samoupravno hotenje v mislih, pojmovanjih in čustvovanjih znova vrača k človeku, k ljudstvu, išče pri njem vzgibe v boju za popolno enakost med ljudmi in narodi ter potrditev za svojo demokratičnost in humanost, da smo vsi, ki smo se dvignili v upor proti sužnosti, izkoriščanju in izdajstvu ter v boj za pravico, resnico in svobodo, še vedno ena sama velika družina in da ni starih in mladih, ampak so samo dobri, revoluciji do konca zvesti — teh je velika večina — in taki, ki jim gre bolj za kariero in osebne koristi kot za družbene in za nadaljevanje revolucije. Spoznanja o vsem tem so neprecenljiva, in velja si jih zapomniti kot vodilo za naša nadaljnja revolucionarna prizadevanja.

Sobotni dan v Cerknici je minil v znamenju uspele manifestacije kulturnega amaterizma. To je bil pravi festival. Z njim so Notranjci izpričali svoj nepovrjeni smisel za lepoto in veliko zavzetost za negovanje kulturnih in revolucionarnih vrednot. Uvod v te prireditve je bila otvoritev likovne razstave slikarja Franca Dremilja-Aca z Vrhnike pri ljubljani v prodajnem salonu tovarne pohištva Brest v Cerknici, ki je zbudila veliko zanimanje in si jo je ogledalo več tisoč ljudi.

Slovesnost ob odkritju spominske plošče na hiši Pešenk 18 v Cerknici, kjer je bil 7. junija 1941 osnovan okrožni komite KPS za Notranjsko, je izzvenela v prirščnem nastopu mladih. Ob tej priložnosti je Lojze Ule z jedrnatimi in vsem razumljivimi besedami razložil pomen tega dogodka za razvoj revolucije na Notranjskem. Ule je danes edina živa priča. Poleg njega so se ustanovnega sestanka v tej hiši na binkoštno soboto leta 1941 udeležili še pokojna Ivan Novak-Očka in Janez Hribar-Tone Pogačnik, pa še neki Kristan, ki pa je bil kmalu za tistim poslan nekam na Štajersko ali Gorenjsko. Namesto njega je potem prišel France Popit-Jokl, ki je svoje revolucionarne izkušnje in organizacijske sposobnosti prva vojna leta

posvetil Notranjski in ki se je slovesnosti tudi sam udeležil.

Uro za tem, ob šestnajstih so odprli razstavo Notranjskega muzeja ljudske revolucije iz Loža v avli cerkniške osnovne šole, ki jo je ob pomoči prizadevnih muzejskih sodelavcev in notranjskih aktivistov pripravil prof. Tone Avsec. Ta po obsegu sicer skromna muzejska postavitev je pokazala, da je bila Notranjska od Cebra in Kolpe na jugu do ljubljanskih predmestij in skupaj z Dolomiti enotna in nadvse pomembna baza revolucije, ki je svojo revolucionarno zavzetost in partizanske kadre posredovala na zahod (na Primorsko) in na sever (na Gorenjsko, predvsem pa na Štajersko). S tem je v dobri meri zagotovila širjenje in zmago revolucije v vsem slovenskem prostoru. Čeprav manjkajo še mnogi dokumenti in mnoga ponazorila, je razstava ustvarila zaokrožen in presenetljiv vtis ter zbudila veliko zanimanje obiskovalcev.

(Nadaljevanje na 3. strani)

Na sliki zgoraj: Simbol povezanosti vojske z ljudstvom: v ospredju polkovnik Vinko Tume, levo od njega aktivistke in partizanske matere z Notranjskega na nedeljski proslavi v Cerknici.

Koper vas vabi

na osrednjo proslavo ob 30-letnici splošne vstaje primorskega ljudstva

Proslava bo v nedeljo, 23. septembra ob 10.30 na prostoru ob Cesti JLA. Slavnostni govornik bo dr. Anton Vratuša, podpredsednik ZIS Jugoslavije. V kulturnem sporodu bodo sodelovali združeni pevski zbor iz slovenske Istre, mladinski pevski zbor italijanske skupnosti Izola, člani SNG iz Trsta ter godbe na pihala iz Kopra, Izole in Pirana.

Zbor partizanskih enot bo pred osnovno šolo Pinka Tomažiča ob 9.30.

Vsi borci enot, ki imajo domicil v obalnih občinah, so prejeli vabila za udeležbo na proslavi. Ker se utegne zgoditi, da zaradi pomanjkljivih naslovov ali zaradi spremembe bivališča kdo izmed borcev teh domicilnih enot ne bo prejel vabila, naj to sporočilo velja kot osebno vabilo.

Na proslavo vabimo vse delovne ljudi Slovenije, zlasti udeležence NOB.

svobodne volje, svet brez nasilja, socialistični svet. Delovni ljudje železarne smo zavoljo nasilnega prevrata socialistično usmerjene in zakonito izvoljene vlade Čila ter zaradi uboja njenega predsednika ogorčeni in protestiramo. Hkrati upamo, da bodo neuvrščeni čedalje močnejši glasniki miru in svobodne volje kateregakoli ljudstva, pa čeprav v soseščini ZDA.

Slava dr. Salvadoru Allendeju!

besede in dejanja

ČEPRAV SO MED NJIMI TAKI

Kolikor je meni znano, se v zadnjih 20 letih na univerzi še ni zgodilo, da bi pri ponovnih volitvah ne bil kak univerzitetni predavatelj zopet izvoljen, čeprav vem, da so med njimi taki, ki ne zaslužijo biti ponovno izvoljeni. Napredujejo po službenih letih. Kdor postane asistent, bo tudi docent, čeprav so med asistentom in docentom še zapreke. A kdor je postal docent, ta napreduje po službenih letih do rednega profesorja. Toda ni samo tukaj tako. Če je nekdo zaposlen kot novinar, ostane novinar, pa naj piše kar koli. Če je kdo zaposlen na televiziji kot režiser, bo ostal režiser. Ne zamerite

mi, če karikiram, književnik postaneš, ko te sprejmejo v Združenje književnikov in ostaneš književnik itd.

Iz govora Dragutina Kosovca na plenumu CK ZK BiH

ŠE VELIKO MORAMO NAREDIRI

Jugoslavija je že do danes pokazala, da se lahko upre vsem burjam in viharjem, karkoli bi bili. Prepričan sem, da lahko tudi v prihodnje mirno nadaljujemo graditev svojega življenja. Še veliko je tega, kar moramo narediti, da bodo ljudje še bolj zadovoljni. Se so nezadovoljni ljudje, ker še nimamo dovolj vsega tistega, kar je potrebno za višjo življenjsko raven recimo delavskega razreda.

Iz govora predsednika Tita v Osijeku

NEGATIVNOSTI SE SKRIVAJO V DELOVNI ORGANIZACIJI

Direktor mariborske »Metalne« je rekel, da vse preveč pričakujemo od sistema. Izdelava lanskega stabilizacijskega programa nam je pokazala, da se nad 80 % negativnosti skriva v delovni organizaciji. Produktivnost je vsej panogi nizka — v »Metalni« traja izdelava jeklene konstrukcije 60 ur (za tono), v razvitem gospodarstvu na zahodu 20, a v posameznih podjetjih pa celo samo 10 ur. Navedel je tudi druge slabosti: delovno disciplino, raven tehnologije, ekstenzivno zaposlovanje, neprimerno tržišču, nelojalno konkurenco (velikokrat boljše sodelujemo s tujimi podjetji kot pa z domačimi).

Ekonomika politika — 3. IX. 1973

● V zvezni skupščini se je začela razprava o osnutku ustave SFRJ. O osnutku je razpravljala odbor družbeno-političnega zbora za notranjo politiko, nakar bo razprava potekala v vseh odborih gospodarskega, socialnozdravstvenega, prosvetnokulturnega in družbeno-političnega zbora. Odbori morajo še pred koncem meseca preučiti ustavno besedilo, da bi nato lahko na plenarnih sejah zborov določili mnenja in jih predložili v obravnavo zboru narodov. Delovni program zvezne skupščine namreč predvideva, da morajo vsi zbori določiti svoja mnenja do konca 15. oktobra, da bi zvezni ustavni komisiji omogočili, da še jeseni pripravi predlog nove jugoslovanske ustave.

● Izvršni biro predsedstva ZKJ je objavil ob državnem udaru v Čilu naslednjo izjavo: »V zvezi z napadom na ustavno ureditev in na zakonite demokratične izvoljene organe, na napredek, resnično demokracijo in svobodo delovnih ljudi in naroda Čila izražajo ZKJ, delavski razred in vsi naši narodi in narodnosti svoje izredno ogorčenje in odločno protestirajo ter najostreje obsodijo to zločinsko dejanje mračnejših, reakcionarnih, imperialističnih in neokolonialističnih sil.« — V zvezi z vojaškim udarom v Čilu je zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije objavil sporočilo, v katerem pravi, da so tragično smrt predsednika Allendeja sprejeli borci NOV Jugoslavije z globokim čustvovanjem in ogorčenjem.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal ženi in družini pokojnega čilskega predsednika Salvadora Allendeja Hortensii naslednjo brzojavko: »Najgloblje me je presunila in zgrozila novica o tragični smrti vašega soproga Salvadora Allendeja, čilskega predsednika, velikega državnika in neutrudljivega borca za mir, napredek in socializem, za demokratične in enakopravne mednarodne odnose. Padel je v doslednem boju proti silam notranje reakcije, ki jih podpira in podpira mednarodni imperializem v boju, ki mu je pridobil nedeljeno naklonjenost, podporo in obdobje vseh demokratičnih in naprednih sil v svetu. Njegove zadnje besede, da je trdno odločen upreti se za ceno življenja, hoteč dati nauk za zgodovino, bodo ostale svetel vzgled in oporoka vsem naprednim ljudem človeštva. V imenu jugoslovanskih narodov, svoje soproge in v svojem osebnem imenu vas prosim, da sprejmete izraze našega najglobljega sožalja v veliki bolečini ob nenadomestljivi izgubi za vašo družino in ves svobodoljubni svet.«

ZDA so odložile manevre ameriške in čilske mornarice. Po izjavi predstavnika State Departmenta so manevre odložili po prvih vestih o državnem udaru v Čilu. Ti manevri so del rednih skupnih vaj ameriške mornarice z mornaricami latinskoameriških držav.

● Letalo jugoslovanske letalske družbe JAT tipa caravella, ki je letelo iz Skopja v Titograd, se je zrušilo na planino Maganiko v višini 2.100 m, nekaj kilometrov od Kolašina. V nesreči je vseh 36 potnikov in 5 članov posadke izgubilo življenje. Kako in zakaj je prišlo do katastrofe šele ugotavljajo. Letalo je treščilo v hrib z vso hitrostjo, tako da so razbitine posejane v krogu več kilometrov. To je po več letih prva nesreča, ki je doletela neko letalo letalske družbe JAT.

Na Dunaju se je sestal posebni odbor za manjšinska vprašanja. Sejo je vodil zvezni kancler Kreisky, udeležili pa so se predstavniki obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev, ki so poudarili, da mora biti manjšina prisotna pri izdelavi predlogov za svojo zaščito. Domenili so se, da bo prihodnja seja komisije v začetku meseca oktobra.

● Na razširjeni seji komisije za idejno-politična vprašanja v izobraževanju, znanosti in kulturi CK ZK BiH je njen predsednik Mladen Oljača izjavil: »Nepismenost bi morali prepovedati z ustavo. Mi smo družba, ki ne sme dovoliti nepismenosti.« Član te komisije Enver Lihlič je Oljačo dopolnil s podatki. Tako je v SR BiH, ki ima 3.800.000 prebivalcev, po najnovejših podatkih

670.000 odraslih nepismenih. V zadnjih dveh letih se je naučilo brati in pisati samo 200 pripadnikov te nepismene armade. V prvi razred osnovne šole se vpiše letno nekaj čez 100.000 učencev, osemletko pa jih konča le 42.000. Šole ne končajo predvsem dekleta, in to, zato, ker starši na nekaterih najbolj zaostalih krajih ne žele imeti »šolanih« otrok.

● Zaradi parkljevke je Grčija zaprla vse prehode na meji s Turčijo. Prepovedan je promet potnikov kakor tudi blaga iz Turčije v Grčijo po kopenski, morski in zračni poti.

● Zunanji minister NDR Otto Winzer bo vodil delegacijo vlade na 28. zasedanju generalne skupščine OZN; tedaj naj bi NDR skupaj z ZRN sprejeli med članice svetovne organizacije.

● Na povabilo predsednika Tita se bo od 17. do 21. septembra mudil na uradnem prijateljskem obisku v Jugoslaviji predsednik predsedstva CK južnovietnamske osvobodilne fronte in predsednik sveta začasne revolucionarne vlade republike Južni Vietnam Nguyen Huu Tho.

● ZDA so poslale DR Vietnamu uradno noto, ki je bila izročena severovietnamski delegaciji v Parizu. V noti ZDA očitno DR Vietnamu, da so od 28. januarja, odkar je stopil v veljavo pariški sporazum, severovietnamske sile zgradile ali obnovile najmanj 12 letališč v Južnem Vietnamu in da nameravajo nanje namestiti lovška letala MIG. Ameriško noto — čeprav v njej ni naravnost povedano — si je razlagati kot grožnjo, da bi ZDA utegnile obnoviti bombardiranje Vietnama iz zraka.

● Ministri enajstih držav največjih izvoznikov nafte so se zedinili na Dunaju, da je treba zvišati osnovno ceno tega proizvoda. Generalni sekretar organizacije teh držav (OPEC) dr. Abderrahman Khene je izjavil, da ministri soglašajo, da je potrebno revidirati teheranski, tripolijski in lagoški sporazum iz leta 1971, ki so doslej določali cene surovi nafte za izvoz v zahodno Evropo, ZDA in na Japonsko.

● Čeprav še niso znani popolni rezultati švedskih parlamentarnih volitev, pa je že gotovo, da je socialdemokratska stranka premiera Ulofa Palmeja ob podpori komunistov zmagala na volitvah. Začasni rezultati, ki so jih v švedskem glavnem mestu objavili, kažejo, da bodo imeli Palmejevi socialni demokrati skupaj s komunisti v novem parlamentu 176 sedežev od 350. Od tega imajo socialni demokrati 156, komunisti pa 20.

Čile – vest sveta

Minuli teden, komaj tri dni po končani četrti vrhunski konferenci neuvrščenih držav v Alžiru, ki je prižgala nov up za politično in gospodarsko osvoboditev zapostavljenega tretjega sveta, je na dušo naprednega človeštva legla težka čilska mora: čilska reakcionarna vojska, ob podpori domače desnice in mednarodnega imperializma, je v krvi in ognju strmoglavila zakonito izvoljeno vlado socialističnega predsednika Allendeja, pri čemer je ta izgubil življenje (v še nepojasnjenih okoliščinah, vendar pa vse več znamenj govori o tem, da je bil po vsej verjetnosti po sredi nečloveški uboj).

Začetnemu šoku, ki ga je ta reakcionarni vojaški udar povzročil v naprednem svetu, so sledili novi dramatični zapleti. Vojaška hunta pod vodstvom generala Pinocheta se je neusmiljeno spravila na vse privržence strmoglavljene Allendejeve vlade: pobila je nekaj Allendejevih ministrov, generalnega sekretarja čilske komunistične in socialistične stranke, več sindikalnih voditeljev, aktivistov vladajoče stranke nacionalne enotnosti, delavce (ki so pod Allendejem dobili vso oblast po tovarnah), kmete (ki jim je Allende razdelil zemljo), študente, intelektualce in druge. Število žrtev gre v tisoče.

Kljub vsemu pa to ni zmoglo streti svobodoljubnega duha čilskega ljudstva. Sami generali, ki so se polastili oblasti, priznavajo, da so po vsem Čilu nastala žarišča oboroženega odpora, da se pojavljata vaška in mestna gverila, ki napovedujeta dolgotrajen boj, in da prihaja do pogostih spopadov med vojsko in delavci v obrobni delavskih naseljih Santiaga, Antofagaste in drugih čilskih mest.

Vojaška hunta je napovedala neusmiljene represalije proti tem žariščem odpora — a četudi je čilska vojska ves čas dobivala izdatno pomoč iz ZDA, četudi so se tisoči čilskih oficirjev šolali na ameriških vojaških akademijah in četudi najbrž lahko vsak hip pričakujejo bolj ali manj prikrito pomoč ameriških strokovnjakov za protigverilski boj, morajo vendarle že zdaj priznavati, da jim očitno v tem boju ne bo lahko. V treh letih Allendejeve vladavine je čilsko ljudstvo predobro spoznalo, kaj mu utegne prinese nov, pravičnejši družbeni sistem, da bi se zdaj tako kmalu sprijaznilo z obračanjem kolesa zgodovine nazaj.

Reakcionarni vojaški udar v Čilu je bil očitno pripravljen precej časa in zelo skrbno — in nobenega dvoma ni, da so čas zanj izbrali namenoma: bil naj bi nekakšen odgovor imperialistič-

nih sil na enotne in izredno konkretne dogovore s 4. konference neuvrščenih v Alžiru.

Čile se je alžirske konference prvič udeležil kot polnopravni član (v Lusakij je bil še opazovalec, a že kmalu po Allendejevem prihodu na oblast je zaprosil za polnopravno članstvo). Samega predsednika Allendeja ni bilo, ker je bil preveč zaposlen s čilskimi notranjimi dogajanjem. Naslovil pa je na konferenco osebno poslanico, v kateri je alžirskemu vrhu želel uspeh, hkrati pa izrazil željo, da bi na njem sprejeli nekaj konkretnih sklepov: proti mednarodnim trgom, ki se vmešavajo v notranje zadeve posameznih neuvrščenih držav, za pravice vseh držav do njihovih naravnih bogastev, za ustanovitev solidarnostnega sklada neuvrščenih držav, za čim tesnejše medsebojno finančno, trgovsko, industrijsko in drugo sodelovanje med neuvrščenimi.

Za uresničitev teh Allendejevih želja si je v Alžiru izredno prizadeval posebni odposlanec čilskega predsednika, državni minister Herman de Santa Cruz, ki so ga izvolili za predsednika ene izmed dveh konferenčnih komisij, gospodarske (zunanji minister Almey pa je izredno aktivno deloval v politični komisiji). Prav čilski delegaciji gre zasluga, da so v Alžiru sprejeli tako zelo konkretne dogovore na gospodarskem področju. In ni ga bilo malone govornika, ki ne bi v Alžiru odločno podprl čilske prizadevanja za osamosvojitve od ZDA.

Vojaška hunta, ki je izvedla udar v Čilu, je že kmalu tako navznoter kot navzven pokazala svojo pravo barvo. Navznoter je prepovedala delavcem vsakršno politično dejavnost, navzven se je zavzela za čim bolj učinkovito organizacijo ameriških držav (ki je povsem pod okriljem ZDA in proti kateri se je Allendejeva vlada tako zelo borila), pretrgala stike s Kubo in zagrozila, da bo »po potrebi« to storila tudi z drugimi državami.

Precej znamenj govori o prikriti ameriški podpori čilskim pučistom. Čilski veleposlanik v Mehiki Vigorena je na primer po udaru povedal, da je že nekaj dni pred strmoglavljenjem Allendeja zvedel za poseben načrt ameriške obveščevalne službe CIA pod imenom »Centaur«. Mehiki listi so iz zanesljivih virov izvedeli, da so se tik pred začetkom udara znašle v čilskih ozemelskih vodah, pred lukso Valparaíso, tri ameriške vojne ladje in ena podmornica. Mornariško poveljstvo v Valparaísu naj bi jih povabilo na skupne čilsko-ameriške manevre, ki pa jih seveda Allendejeva vlada ni mogla odobriti. Zato so tudi udar za en dan prestavili. In kot je znano, se je udar začel ravno v Valparaísu, v mornariških enotah, ki so se jim šele kasneje pridružile kopenske in zračne sile. Ameriške ladje so izplule izpred Valparaísa šele potem, ko so se prepričale v »ugoden razplet dogodkov«, oziroma ko so uvidele, da njihova pomorska zaščita pučistom ni več potrebna.

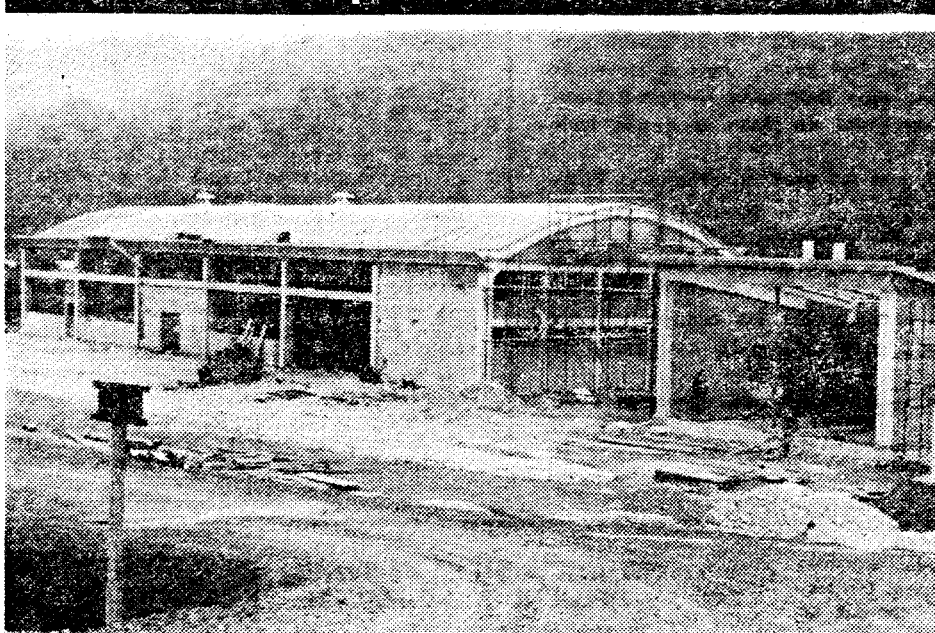
Zakaj je moral pasti ravno Allende, zakaj je prišlo do udara v Čilu in ne v Peruju, Argentini ali kje drugje? Ne dvomno je bil za ameriško celino ravno Allendejev poskus demokratične, parlamentarne poti v socializem najbolj nevaren, saj je drugim latinsko-ameriškim državam nenehno ponujal drugačno, pravičnejšo alternativo. Nenehno je dokazoval, da se latinskoameriške države lahko učinkovito upro ameriški nadvladi, da lahko vzamejo v svoje roke naravno bogastvo, industrijo in svojo zemljo, da lahko porušijo zacementirane politične odnose na celini. Ko bi Allende uspel, bi mu v Latinski Ameriki nedvomno že kmalu sledili drugi: v organiziranju množičnih ljudskih gibanj, ki bi začela rušiti zastarele razredne odnose na celini.

To je bil junaški poskus in tako čilska kot mednarodna reakcija sta v zadnjih treh letih Allendejevega vladanja storili vse, da ne bi uspel. Ustvarjali sta v deželi politični in gospodarski kaos, netili zarote — in naposled izvedli krvavi udar.

Toda dosegli sta ravno nasprotno. Čile je zdaj postal vest vsega naprednega sveta, ki čuti, da je bil udarec namenjen njemu in ki si bo zdaj bolj odločno kot prej prizadeval, da ga odbije. Boj se bo zaostрил. Pri tem pa Čile še vedno daje velik zgleđ.

KOMENTATOR

naši delovni uspehi

Skupščina občine Kamnik si prizadeva, da bi partizanska Tuhinjska dolina hitreje napredovala in bolje živela. V zadnjih letih so v ta namen preuredili in asfaltirali cesto od Kamnika do Kozjaka, sedaj pa delavci gradbene enote Slovenija ceste — Ljubljana za podjetje »Stol« Kamnik grade v Motniku nov lesno predelovalni obrat, v katerem bo zaposlenih blizu 100 občanov. Naša fotografija prikazuje nov obrat med gradnjo.

Besedilo in fotografija: Branko Blenkus

Vsak komunist mora biti aktivist

(Nadaljevanje s 1. strani)

Sledilo je polaganje venca in cvetja pred spomenik padlih borcev v Cerknici.

Ves ta čas so prihajale trume aktivistov in borcev. Bili smo priče ganljivim srečanjem nekdanjih partizanov. Videli smo delegacijo mladih iz občine Slovenske Konjice, ki si je prišla ogledat zgodovinske kraje iz nastanka in bojne poti Bračičeve brigade, videli smo celo legendarne partizanske zdravnike, kot sta dr. Aleksander Gala-Peter in dr. Pavla Jerina-Lah, po rodu oba Notranjca, in še vrsto partizanskih obrazov.

Vrh kulturnega dogajanja za ta dan je bil koncert notranjskih pevskih zborov in godb na pihala, ki se je začel ob devetnajstih in je trajal skoraj dve uri. Mogočno in pristno so odmevale partizanske pesmi in revolucionarne melodije, ki jih je zavzeto spremljala nepričakovano številna množica občanov, starih in mladih. Razpoloženje navdušene množice je doseglo višek ob veličastnem ognjemetu s Slivnice. Treba je povedati tudi to, da je bila organizacija odlična. Organizatorji so za obiskovalce zagotovili celo več kot 100 postelj, kar v Cerknici nikakor ni bilo lahko in kar je znatno prispevalo k sproščenemu in tovariškemu vzdušju.

Nedeljsko slavlje se je začelo z nastopom godbe na pihala iz Cerknice (združena z godbo iz Loža), ki je zadnja leta dosegla lepo uigranost. V tem času so se že začeli zbirati aktivisti OF notranjskega okrožja, borci Bračičeve brigade in Notranjskega odreda, Notranjskega vojnega področja, bataljona VDV, jurišnega bataljona 18. divizije, delegacije Tomšičeve, Šerčerjeve in drugih domicilnih enot notranjskih občin, enote JLA, enote Alojza Popka-Vandka (teritorialna enota), gasilcev, športnikov in lovcev. Aktivisti so pod vodstvom Naceta Voljčca izvedli svoj

Spominsko ploščo na hiši na Peščenku 18 je v Cerknici, kjer je bil 7. junija 1941 osnovan okrožni komitei KPS za Notranjsko, je odkril edini preživeli ustanovni član komiteja Lojze Ule. Za jedrat zgodovinski oris tega pomembnega dogodka in za revolucionarne zasluge mu je cerkniška mladina izročila šopek nageljnov.

prvi zbor in na njem demokratično izvolili stalni odbor in komisijo za zbiranje zgodovinskega gradiva pod vodstvom Lojzeta Mlakarja-Ljuba.

Aktivisti OF, borci Bračičeve in druge enote so se izpred tovarne Brest zvrstili v povorko, ki jo je vodil Cerkničan, polkovnik Vinko Tomc in ki je naredila mogočen vtis, saj je trajala trideset ure. Zbrala se je presenetljivo velika množica ljudstva, ki je od 11. ure dalje zavzeto sledila izbrani slovesnosti, izbranim besedam in izbranim melodijam. V očeh mnogih partizanskih mater, aktivistk in bork, pa tudi v očeh mnogih mož so se zalesketale solze.

Raport o številu aktivistov OF in borcev je prevzel Lojze Mlakar-Ljubo, nekdanji sekretar okrožnega komiteja KPS cerkniškega okrožja, potem pa so notranjski aktivisti dobili tudi najvišje priznanje za svoje revolucionarno in humano delo. Spominsko listino o podelitvi domicilnih pravic v občinah Cerknica, Logatec, Ljubljana Vič-Rudnik in Vrhnika in prapor je v imenu aktivistov prevzel Nace Voljč. Posebno odobravanje za svoje besede je žel Jože Telič, ki je enoti Alojza Popka-Vandka predal bojno zastavo ter jo pozval, da budno varuje pridobitve socialistične revolucije in samoupravljanja. Potem se je začel umetniški del prireditve, ki jo je pripravil režiser Janez Vrhunc, izvedli pa solisti Slovenskega narodnega gledališča iz Ljubljane ter Partizanska pevski zbor in orkester Milice iz Ljubljane pod taktirko Radovana Gobca.

France Popit-Joki, ki je kot slavnostni govornik nastopil sredi kulturnega sporeda, je v uvodnih besedah poudaril, da se s tem zborovanjem želimo

spomniti vseh tistih pogumnih ljudi, gozdnih delavcev, kmetičev, delavcev in intelektualcev, še zlasti pa partizanskih mater, brez katerih revolucija ne bi mogla zmagati. V nadaljevanju je na kratko orisal revolucionarno preteklost Notranjske od kmečkih puntov in leta 1848 dalje ter poudaril, da je na Notranjskem komunistična partija organizirala OF neposredno iz ljudskih množic. Kolikšen ugled je tedaj uživala KPS, priča podatek, da je bilo v prvih mesecih okupacije na Notranjskem sprejetih v KPS več kot 90 članov. Postavljena so bila rajonska partijska vodstva, ob njih pa okrožna in rajonska vodstva OF ter vzpostavljeno najširše omrežje terenskih odborov OF. Prav zaradi organiziranih priprav na boj proti okupatorju in za socialno preobrazbo je na Notranjskem že v prvem letu okupacije nastalo osvobodeno ozemlje z ljudsko oblastjo in lastno vojsko. OF je razlástila zemljo tujih veleposestnikov v Snežniku, Koča vasi in na Turjaku, izvedla volitve v narodnoosvobodilne odbore, zaščito civilnega prebivalstva, mater, otrok in starčkov itd. Pozneje je OF organizirala volitve za zbor odposlancev v Kočevju, spomladi 1944 volitve v narodnoosvobodilne odbore, ki so nemoteno delovali do konca vojne. Organizirala je gospodarstvo in šolstvo. Tako so ustanovili nižjo gimnazijo v Starem trgu (in Loškem potoku), organizirali zdravniško in babiško službo za civilno prebivalstvo, ustanovili civilno partizansko bolnišnico v Starem trgu, organizirali varstvo in oskrbo otrok iz požganih domov in vojnih sirot.

»Delo, ki ste ga opravljali med vojno«, je nagovoril aktiviste OF France Popit, »s tem, da ste v teh krajih ustanavljali osvobodilno fronto, se pravi takratno politično oblast delovnega ljudstva, in organizirali demokratične volitve narodnoosvobodilnih odborov, se pravi upravno in samoupravno oblast na Notranjskem, je bilo veliko delo... Tisti čas našega revolucionarnega boja... pa nam je vcepil dragoceno spoznanje, namreč, da je ljudsko gibanje za družbeno preobrazbo lahko uspešno le takrat, če v njem organizirano in zavestno deluje revolucionarno jedro, to je delavski razred na čelu z zvezo komunistov ter povezan z vsemi delovnimi ljudmi. Ko smo v teh krajih organizirali osvobodilno fronto, ki je povezovala vse napredne sile v boju proti okupatorju, je nismo organizirali kot prispevek komunistične partije, temveč kot samostojno ter organizacijsko čvrsto politično organizacijo, znotraj katere so komunisti delovali le kot njen najbolj osveščeni del, ne pa kot njeno hierarhično vodstvo. Ze v prvih dneh revolucije smo dosledno uveljavili načelo, da mora biti vsak komunist predvsem aktivist osvobodilne fronte. Prav to je nedvomno največ prispevalo, da smo v revoluciji zmagali. Brez organizirane podpore vsega notranjskega, slovenskega in jugoslovanskega ljudstva bi v boju z okupatorji in domačimi izdajalci nikoli ne dosegli takšnih uspehov, kot smo jih; brez demokratično izvoljene ljudske in samoupravne oblasti, se pravi odborov OF in narodnoosvobodilnih odborov, pa bi partizanske brigade prav tako ne mogle obdržati v svojih rokah osvobodjenega ozemlja — zaledja za oskrbovanje bojnih enot, za zdravljenje ranjencev in počitek izčrpanih borcev pred novimi, vse bolj ostrimi in zmagotivimi spopadi s sovražnikom.«

»Zaradi tega«, je nadaljeval France Popit, »se morajo prav v socialistični zvezi, ne pa zunaj nje, izraziti vsa najpomembnejša mnenja in tokovi v naši družbi, tudi mnenja komunistov, ki se morajo v socialistični zvezi ter drugih organizacijah in organih bojevati za politično potrditev svojih stališč in za njihovo vgraditev v družbene odločitve organov, ki jih sprejemajo in uresničujejo...«

Na koncu je France Popit poudaril, da po treh desetletjih spet organiziramo tako oblast delovnega ljudstva, ki raste neposredno iz delovnih ljudi samih, iz osnovnih (krajevnih in delovnih) celic naše družbe. Pri tem je omenil pomen ustavnih sprememb. Sedaj imamo veliko večje materialne možnosti za politično krepitev takšne oblasti, vendar pa ne smemo nikoli pozabiti trpljenja in požrtvovalnosti tistih, ki so našo samoupravno pot utirali z orožjem v roki in v skoraj brezupnem boju z mnogo močnejšim sovražnikom...

Besede Franceta Popita so dobile velik odmev med množico, našle pa so tudi potrditev njegove demokratičnosti in enakosti: za vse udeležence slavlja v Cerknici je bilo pripravljeno enako kosilo — partizanski golaž, ki so ga razdelili v ličnih spominskih keramičnih posodicah z lesenimi žlicami.

FRANCI STRLE

Zbora aktivistov in 30-letnice ustanovitve Bračičeve brigade v Cerknici se je udeležila nepregledna množica, več kot 10.000 ljudi. Med njimi so bili tudi najvidnejši predstavniki revolucije in socialistične skupnosti: Edvard Kardelj z ženo Pepco, Sergej Kraigher in Lidija Sentjunc, dr. Marijan Breclj, Jože Rus, Miha Marinko, general Franc Tavčar-Rok, Zvone Dragan, Ljubo Jasnič, general Jože Jakič-Dušan, Stanko Semič-Daki pa še vrsta drugih uglednih mož na čelu s Francetom Popitom, ki je s svojim govorom navdušil Notranjce od blizu in daleč.

Borci ogorčeno obsojamo

Mračne sile čedalje bolj prebujajočega se fašizma na Koroškem so v svoji slepi protimanjšinski in protijugoslovanski mržnji in gonji zagrešile nov, gnusen zločin. Podlo in brezobzirno so razstrelile pomnik protinacističnega in protifašističnega boja, ki so ga koroški partizani odkrili komaj pred štirinajstimi dnevi na Robežu pri Apačah. Takrat se je zbralo k temu intimnemu slavlju ob odkritju spomenika, ki je obeležil kraj, kjer so se slovenski partizani na Koroškem prvič spopadli v boju z nemškimi nacističnimi hordami, nekaj tisoč Korošcev in partizanskih borcev z onstran in tostran meje. In takrat je bilo v slavnostnem govoru ob odkritju spomenika rečeno, naj bi ta bel kamen pod Malim Obirjem nenehno opozarjal, da se je treba za svobodo in mir znova in znova boriti in ju braniti, če sta in kadar sta v nevarnosti.

»Svoboda in mir pa sta na avstrijskem Koroškem vsak dan znova in neprestano v nevarnosti in vandalško porušenje pomnika na Robežu je samo novo potrdilo tega stanja. Zločin na Robežu ni en sam zločin, je samo eden iz celega niza zločinov, naperjenih proti naši slovenski manjšini, ki se že nekaj let nekažnovano nizajo drug za drugim, vodeni iz slepega sovraštva najbolj mračnih sil, ne samo do slovenske manjšine, ampak tudi do vsega svo-

bodoljubnega, progresivnega in demokratičnega. Doklej še?

Borci NOV Slovenije ogorčeno protestiramo proti takemu zločinskemu početju in odločno obsojamo sprenevanje avstrijskih oblasti, ki opravičujejo to zadnje gnusno in podlo dejanje s pijanostjo treh od vina razgretih nerazsodnih posameznikov, ki nima nikakršnega političnega ozadja. Prav dobro poznamo pravo ozadje predvsem zato, ker Robež ni en sam, ker je bilo doslej Robežev že cela vrsta. In vemo tudi, kdo je pobudnik in kreator vseh nešteti Rožežev doslej.

Odločno zahtevamo dokončno prenehanje gonje proti naši narodnosti manjšini, predvsem pa popolno spoštovanje avstrijske državne pogodbe in vseh njenih členov, ki zadevajo pravice naše narodnostne manjšine. In končno tudi spoštovanje 19. člena te pogodbe, v katerem se »Avstrija zavezuje, da bo spoštovala, ohranjela in varovala na svojem ozemlju grobove vojakov in vojnih ujetnikov zavezniških sil in drugih združenih narodov, ki so bili v vojnem stanju z Nemčijo, prav tako pa tudi spominske kamne in embleme na teh grobovih, in tudi spomenike, posvečene vojni slavi armad, ki so se na avstrijskem ozemlju bojevale proti Hitlerjevi Nemčiji.« To pa do zadnje besede velja tudi za spomenik slovenskih partizanov na Robežu, za spomenik, ki ga — ni več.

Mašera in Spasić narodna heroja

Na dan mornarice in pomorstva, 10. septembra letos, je bila na šolski vojni ladji »Galeb« izjemna slovesnost. V navzočnosti zbranih oficirjev vojno pomorske akademije je vice admiral Ivo Purišić izročil načelniku Vojno-pomorskega muzeja v Splitu red narodnega heroja, s katerima je maršal Josip Broz Tito odlikoval Sergeja Mašero in Milana Spasića, ki sta 17. aprila 1941 poglala v zrak rušilec »Zagreb«. Sama sta raje umrla, kakor da bi se vdala sovražniku in mu izročila za tiste čase sodobno bojno plovno enoto, o čemer smo natančneje pisali v 16. številki TV-15 (19. aprila 1973).

Vice admiral Ivo Purišić je ob tej priložnosti orisal junaški dejanji obeh herojev, ki nimata primera v pomorski zgodovini nobenega drugega naroda, ter pozitivni odmev tega junaštva spriči sramotne kapitulacije bivše vojne mornarice, spomine na velika junaka pa so obudili tudi vice admiral v pokojju Janez Tomšič ter kapetana bojne ladje Jože Pretnar in Slobodan Petrović. Poleg naštetih so bili na slovesnosti navzoči: sestra in brat pokojnega Sergeja Mašere, nečakinja in nečak pokojnega Milana Spasića in nekateri njegovi prijatelji ter predstavniki družbeno-političnih organizacij. Ker posmrtna odlikovanja nimata ožjih sorodnikov (staršev, žena ali otrok), je visoki odlikovanji prevzel Vojno-pomorski muzej v Splitu.

Skupaj z odkritjem spomenika Sergeju Mašeri v Novi Gorici 15. septembra letos sta oba junaka dobila tako

vsa formalna priznanja za svoji veliki dejanji.

Nas ob tem zanima, če obstaja zakonska možnost, da se red narodnega heroja za Sergeja Mašero lahko prenese v Pomorski muzej »Sergeja Mašere« v Piranu, kjer je Mašeri posvečen poseben kotiček s kipom junaškega pokojnika.

OGORČEN PROTEST ZJB NOV JUGOSLAVIJE

Najnovejši zločin skupine avstrijskih fašistov v Robežu na Koroškem, ki so porušili komaj postavljeni spomenik koroškim partizanom in s tem oskrnili svetel spomin na junaštva protifašistične borbe, je izzval veliko ogorčenje vseh borcev NOVJ. To ogorčenje je tem večje, ker se taka in podobna nasilja z nacizmom zastrupljenih skupin sistematsko nadaljujejo na območju Avstrije in jih planirajo ter usmerjajo iz že ugotovljenih fašističnih virov in središč. Zvezni odbor ZJB NOV odklanja navidezna opravičila, da gre za spontane ukrepe, in zahteva od organizacij bivših borcev in žrtev vojne v Avstriji, da se v skladu s svojimi moralnimi obveznostmi odločno uprejo takemu nasilju in posredujejo pri pristojnih organih svoje dežele, da najostreje kaznujejo pobudnike tega sramotnega zločina ter preprečijo dejavnost skupin, ki škodujejo prijateljskim odnosom dveh sosednjih dežel in s tem splošni ugodni usmerjenosti odnosov v Evropi.

Loška brigada v bojih za Rakek

Z zapiski o »Loški« — 13. SNOUB »Mirka Bračiča« je njen prvi komandant Franc Bobnar-Gedžo otel pozabi prenekatere nadrobne stvari iz prvih dni brigadnega življenja. V zapiskih je natanko, temeljito opisal in objektivno ocenil prvo obdobje novoustanovljene enote (od septembra do decembra 1943). Zal mu je nenadna in prezgodnja smrt (umrl je 8. novembra 1967) preprečila, da bi opisal tudi kasnejšo bojno pot, kot npr. boje za Kočevje in delež Bračičeve v legendarnem pohodu 14. divizije na Štajersko, saj so brigadni bojni uspehi v tem obdobju najpomembnejši in seveda tudi nerazdružno povezani z imenom njenega prvega komandanta.

Nobenega dvoma ni, da je bil prav ambiciozni Tomšičev Gedžo — pred tem je bil komandant 1. bataljona Tomšičeve brigade — tisti, ki je kot preiskušeni partizan z osebno hrabrostjo, vojaško sposobnostjo in skorajda trmoglavo vztrajnostjo uspel iz mlade, neizkušene enote v kratkem času organizirati brigado visoke bojne vrednosti, brigado, ki je skozi težavno in krvavo bojno pot postala ena najboljših slovenskih partizanskih brigad. Zato je neprecenljiva škoda, da dragocena zapuščina tega partizanskega junaka ni dokončana, da je preostanek odšel z njim v grob, saj nihče ne bo mogel zamašiti te vrzeli, ki je posebno očitna prav zdaj, ko pišemo zgodovino naše brigade.

Pričujoči izvečki iz zapiskov Franca Bobnarja-Gedža opisujejo prve akcije, pravzaprav »ognjeni krst« mlade, še neizkušene brigade, ki ga je doživljala ob napadih na Rakek. Takole piše:

»Po ustanovitvi je dobila brigada od štaba 14. divizije nalogo, da napada objekte ob železniški progi med Notranjimi gorami in Sempetrom na Krasu (sedaj Pivka). Ta komunikacija je bila za Nemce oziroma njihovo južno fronto izredno pomembna.

Brigada je imela ob ustanovitvi v svoji sestavi tri bataljone. Kasneje je prišel v njeno sestavo še četrti bataljon iz Rabske brigade, ki se je razformirala. Bataljoni so šteli od 400 do 450 mož.

Po dobljeni nalogi je brigada izvedla podnevi pohod s Knežnje njive v Loški dolini do Begunj in Bezuljaka nad Cerknico, en bataljon pa je šel naprej skozi Rakitno na področje Krima. Brigada je bila razporejena takole:

3. bataljon je zasedel položaje pod Krimom z naloge, da napada železniško progo med Podpečjo in Borovnico.

2. bataljon (dve četi) je bil v Bezuljaku z naloge, da opravlja ogledniško službo na železniški progi, samostojno napada in neprenehoma vznemirja sovražnika v postojankah Borovnica, Verd, Logatec, Laze in Ivanje selo. Z manjšimi patruljami in minerskimi skupinami naj podnevi in ponoči ruši železniško progo, onemogoča železniški promet, s tem pa naj bi zadrževal posadke v postojankah, da ne bi mogle delovati proti Rakeku. 3. četa tega bataljona je bila v brigadni rezervi v Begunjah.

1. bataljon je zasedel položaje nad Rakekom, sedež bataljona pa je bil v Begunjah. Njegova naloga je bila napasti Rakek in sicer: najprej zavzeti bunker na Srnjaku, 500 metrov severno od Rakeka, nato zavzeti Rakek, razrušiti železniški most v središču Rakeka, v primeru prehudega nemškega pritiska pa naj bi se umaknil na izhodiščne položaje nad Rakekom (to so bili položaji takomenovane »Rupnikove linije«, ki jo je zgradila bivša jugoslovanska vojska). Z manjšimi patruljami obstreljevati Ravbarkomando in Postojno ter rušiti železniško progo med Rakekom in Postojno.

Glavni cilj napada Loške brigade je bil Rakek. Rakek pa je bil tudi za Nemce zelo pomembna postojanka in je bil poleg Borovnice in Stampetovega mostu zelo močno zastražen in utrjen. Zato je bilo nesmiselno pričakovati, da bi brigada lahko napadla prav to postojanko brez sodelovanja drugih brigad in topništva. Upoštevati je bilo namreč treba, da je brigada mlada, neizkušena. Zato jo je bilo treba postopoma uvajati in naučiti partizanskega načina bojevanja. Štab brigade je predvsem želel, da bi brigada v prvih spopadih in akcijah dosegla majhne, skromne uspehe brez izgub (če je le mogoče) ter da bi borci dobili potrebno moralo in zaupanje. Prav slednje je bilo doseženo v prvih 15 dneh. Od uspehov, ki so jih dosegli majhne skupine pri rušenju prog in drugih akcijah pa do napada na Rakek, je bojni duh borcev stalno rasel, pa je bila brigada kmalu sposobna tudi za večje in zahtevnejše napadalne akcije.

V tem času, se pravi po enomesečnih manjših bojih, je prišel v brigadno sestavo en bataljon iz Rabske brigade, ki je štel približno 500 mož, nakar je bil ustanovljen 4. bataljon Loške brigade. Glede na to, da so bili borci tega bataljona zaradi posledic internacije zelo izčrpani, brez bojnih izkušenj in ker je bila brigada pred tem, da napade Rakek, smo borce tega bataljona enakomerno porazdelili v druge tri bataljone, obenem pa smo enako število starejših borcev vzeli iz prvotnih bataljonov in ustanovili 4. bataljon. Na ta način je bila bojevitost bataljonov izenačena. Brigada se je številčno tako namnožila, da je štela 1.500 do 1.600 mož. Štab 14. divizije

ji je poslal v okrepitev tudi 8 topov in dva 6-tonska tanka, ki naj bi ju uporabili pri napadu na Rakek.

Rakek je bil ograjen z žico, tu in tam pa tudi miniran. Najmočnejša in prevladujoča obrambna točka je bil veliki bunker na Srnjaku. Da bi borci lahko prišli v vas Rakek, je bilo treba najprej uničiti bunker na Srnjaku.

Pred napadom je bila izvedena manjša pregrupacija brigade in sicer:

— 4. bataljon je zasedel položaje 1. bataljona,

— 1. bataljon po zamenjavi napade Rakek,

— 2. in 3. bataljon ostaneta na istih položajih s tem, da močnejše napadata sovražnika in ga tako zadržita prikovanega v postojanke na področju proti Borovnici.

Naše topništvo in tanki so bili na položajih Loški griček in zahodno od Cerknice izra protitankovskega rova takomenovane Rupnikove linije.

Nemci so posebno dobro branili bunker na Srnjaku, dohode na Rakek, železniško postajo in križišče ceste z železniško postajo, kjer je tudi bil velik bunker.

Prvi napad na Rakek smo izvedli zjutraj ob pomoči močnega topovskega ognja. Ta napad ni uspel, ker nam ni uspelo uničiti bunkerja na Srnjaku, ki je podnevi onemogočal kakršnokoli gibanje 1. bataljona. Nemci so odgovorili s svojimi topovi iz smeri Planine in tolkli po naših položajih. Tako je prvi dan napada minil v topovskem dvoboju. S topovi nismo mogli zadeti bunkerja na Srnjaku, ker je bil prav na vrhu, t. j. na topografskem robu. Zaradi neprimerne zemljišča tudi nismo mogli streljati neposredno na bunker, ker nismo mogli tako blizu pripeljati topov.

Podnevi smo izvedli še dva napada, toda brez posebnega učinka. Med tem pa so Nemci dobili okrepitve, in sicer 27 tankov in 2 bataljona pehote, ki je stalno napadala naše položaje. Napadi so bili ob precejšnjih nemških izgubah vselej odbiti. Potem so izvedli močnejši napad s pehoto, ki so jo ščitili tanki, toda tudi tokrat brigade niso uspeli potisniti s položajev (se pravi 1. in 4. bataljona). Nemci so se v velikem neredu vrnili na Rakek. V naslednjih dneh so se vrstili manjši napadi z naše in z njihove strani, obstreljevanja in močnejši topovski ogenj. To je trajalo 10 dni.

Vsak dan, ko se je zdanilo, so Nemci na Rakek vozili okrepitve, kakih 10 tankov in 6 do 8 kamionov vojakov, zvečer pa so jih spet zvozili nazaj v Planino. V bunkerju na Srnjaku ponoči ni bilo posadke, ker se je umakala na Rakek, zgodaj zjutraj pa je spet zasedla bunker. Glede na takšno nemško taktiko smo se odločili, da izvedemo napad ponoči, t. j. ob mraku in da se zjutraj v primeru nemške premoči naše enote umaknejo na izhodiščne položaje.

Pred napadom so borci čez dan počivali, da bi bili ponoči sposobni za boj, razen straž, zased in patrulj. Čez dan so Nemci pripeljali na Rakek nekaj tankov in kamionov z namenom, da bi odpeljali strelivo iz skladišč v Planino in Logatec. Skladišče je bilo v veliki hiši na severni strani Rakeka. Ob 16. uri je prišla na Rakek še ena blinda in en tank in pred skladiščem zavzela položaje v smeri naših enot. Med tem pa je nekaj kamionov stalo pred skladiščem, na katere so začeli nalagati strelivo in drugo opremo. V tistem trenutku sta bila na opazovalnici komandant in politični komisar brigade. Takoj, ko sta opazila, kaj se dogaja, sta stekla k našim topovom, ker pa so bili borci tedaj na počitku, sta kar sama začela streljati proti skladišču Čeprav smo streljali precej na hitro in brez merilnih naprav, ker tudi nismo znali

z njimi ravnati, smo vseeno zadeli. Rezultat je bil: uničen en tank, dva kamiona in skladišče streliva, blinda pa se je srečno umaknila. Še vso noč smo slišali močne detonacije iz skladišča, ki je bilo v plamenih. Pravzaprav je bilo vse to podobno ognjemetu, saj so bili v skladišču naboji za puške in pa signalne rakete, ki so se razpokale in letele po zraku.

Dva dni po tem dogodku je brigada izvedla prvi nočni napad. Pred mrakom sta dva naša tanka pripeljala skozi blok proti bunkerju na Srnjaku. Ko je nemška posadka videla tanke blizu bunkerja, se je umaknila na Rakek v strahu, da je obkoljena. Tedaj pa je začel napad 1. bataljon, ki je imel svoje izhodiščne položaje blizu tam. Tako smo več noči držali v rokah posamezne dele Rakeka, zjutraj pa smo se spet vračali na svoje položaje. Poskušali smo tudi razrušiti most sredi Rakeka, a nismo imeli dovolj eksploziva.

Ob prvem napadu Nemci niso vedeli in tudi ne verjeli, da imamo tanke, zato na položajih niso imeli protitankovskih topov. Tudi pri drugem napadu ponoči nismo opazili protitankovskih topov. Toda pri tretjem napadu so nas presenetili. Naš tank je s Srnjaka odpeljal naravnost skozi Rakek na zahodno stran in prepodil Nemce, nato se je po isti poti vrnil. Ko je srečal 1. bataljon na Rakeku, je ponovno krenil proti zahodu. Hotel je pomagati borcem 1. bataljona, da bi pod njegovo zaščito prišli na zahodno stran Rakeka. Tedaj se je že spuščal mrak in tank se je težko premikal. Moral je prižgati luči, da je osvetlil pot pred seboj. Komandant 1. bataljona ni dovolil, da bi tank znova odšel v boj proti zahodu, toda vozač tanka Jenko (študent iz Ljubljane, poprej borec 2. bataljona Tomšičeve brigade) je dejal, da lahko vozi tudi ponoči in da ni nikogar, ker so se Nemci razbežali. Na lastno pobudo je spet odpeljal na Rakek. Medtem pa so Nemci zasedli bunker na cesti pri železniški progi in pripeljali dva protitankovska topa ter organizirali zasedo. Iz električne napeljave so zvezali žice in jih vrgli na cesto, po kateri je vozil naš tank. Za tankom je šlo kakih 40 naših borcev. Tank se je ustavil na žici, ki je bila pod električno napetostjo, iz bunkerja pa so v tank izstrelili 8 do 10 strelcev. Posadka v našem tanku (dva borca) je bila takoj mrtva, 20 borcev pa se je zapletlo v žico, ki je bila prav tako pod električno napetostjo. Bili so omamljeni oziroma šokirani.

Ko sem dobil poročilo, da je tank uničen, sem hotel rešiti poškodovano bojno vozilo. S skupino borcev sem tudi jaz zšel na žico. Nekaj minut je trajalo, da smo se rešili iz žice. Ko sem prišel do tanka in vzdignil pokrov, sem videl, da je posadka mrtva. Tank smo hoteli odvreči s štirimi pari konj, ker drugega tanka nismo

hotel uporabiti zaradi bojazni, da ne bi izgubili tudi tega. Ko so Nemci slišali, da se okoli tanka nekaj dogaja, slišali so tudi topot konjskih kopit, ki je odmeval po betonskem cestišču, so začeli streljati z mitraljezi, pa tudi s topovi so streljali po že uničenem tanku. Mitralješki ogenj je splasil konje, ki so v peklenskem galopu oddirjali nazaj po cesti. Konje smo namreč mobilizirali na Rakeku, pa je vsak oddirjal v svoj hlev. Nemci so držali naš tank pod stalnim mitralješkim ognjem. Ko smo videli, da tanka ne bomo mogli odvreči, smo želeli rešiti vsaj našo mrtvo posadko. Tudi to nam ni uspelo, ker so Nemci razsvetlili cesto, ki je bila dotlej v temi.

V tem položaju ni bilo drugega izhoda, kakor da se umaknemo. S puškomitraljezi smo uničili električne svetilke na drogovi ob cesti in se v temi umaknili vzdolž ceste, kjer je bil edini možni izhod. Naših izgub razen tanka in 2 članov posadke nismo imeli.

Nemci so ponoči odpeljali naš 6-tonski tank italijanske izdelave, zjutraj pa so napravili podoben tank iz desk, ob katerem so zbrali prebivalce Rakeka in jim govorili, kakšne tanke imajo partizani.

Po tretjem napadu na Rakek so bile še manjše praske med patruljami, rušili smo proge in tako zadrževali Nemce. Ker se je bližala nemška ofenziva, smo morali tanke in topove vrniti štabu 14. divizije. Nakar smo opustili tudi blokado Rakeka in rušenje prog. Zanimivo je, da je v teh bojih brigada imela malo izgub: 2 mrtva, 8 ranjenih in kakih 30 začasno nesposobnih zaradi pretresa z električnim tokom.* V teh bojih je brigada dosegla vidne uspehe, saj je sovražniku prizadejala precejšnje izgube v bojih in bila pripravljena na nove boje in akcije.

Najvažnejše, kar smo dosegli v tem času, pa je:

— v bojih smo ohranili enotnost brigade,

— v bojih in akcijah se je brigada prekalila,

— dvignila se je bojevitost borcev in prepričanje v zmago NOV.

V teh bojih so se posebno dobro izkazali komandanti bataljonov: Dušan (Jože Jakič), Duško (Duško Remih), Tiger (Bogdan Marčenko) in Rade. Za mlado, novoustanovljeno brigado so bili uspešni boji pri Rakeku pomemben in velik uspeh, ki se ga deloma lahko pripiše vztrajnosti in iznajdljivosti starejšinskega kadra te brigade, ki je zrasel in bil vzgojen v Tomšičevi brigadi. Loška brigada pa je tako uspešno opravila svojo prvo veliko bojno nalogo...»

Za tisk priredil: STANE LAVRIČ

Opomba: Gedžo se tu moti. Na Srnjaku sta padla v teh bojih še dva borca iz 1. bataljona, in sicer Vinko Srpan iz Nadleske in Jože Martinčič iz Grajske Zadeta sta bila od mlade.

fotografija z vprašajem

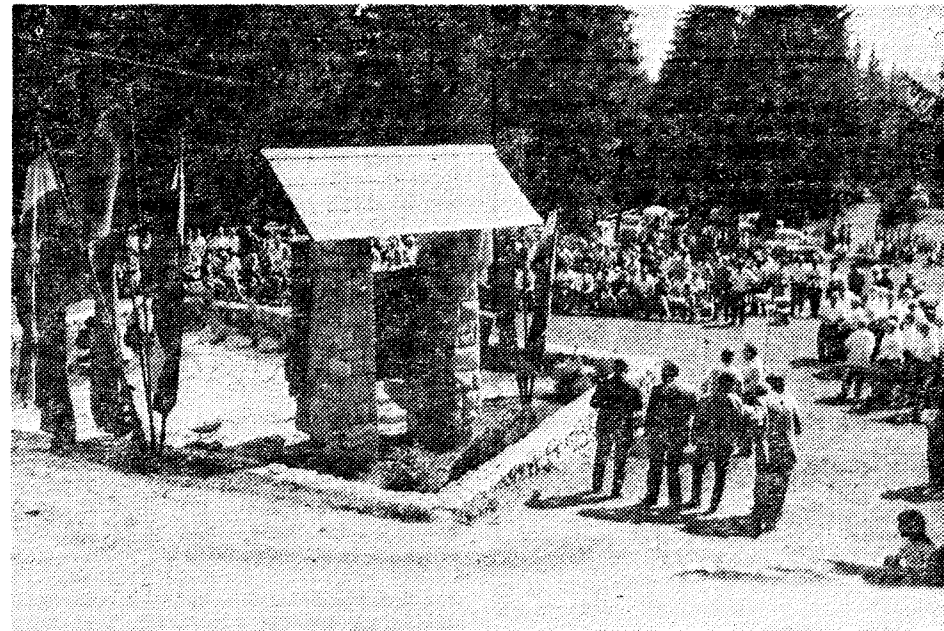
V zvezi z objavo fotografije o »Štabu Briško-beneškega odreda« v predzadnji številki (TV—15 št 36 z dne 6. 9. 1973) se je v našem uredništvu zgledil tovariš Ivan Mavrin-Miloš s Ceste Ceneta Štuparja 14, Ljubljana (Črnuče), ki je bil politični komisar Briško-beneškega odreda do srede aprila 1944. V prvem od leve proti desni (stoji) je prepoznal Edija Gačnika, intendanta odreda, v šestem od leve (stoji) Črtomira Kolenca, kulturnika odreda, v petem od leve (sedi) pa Franca Črnuglja-Zorka, političnega komisarja odreda, ki je ta položaj prevzel po Mavrinovem odhodu na Koroško. Z dopisnico se nam je javil Zvonko Zuodar iz Volč pri Tolminu, ki je na fotografiji prav tako prepoznal političnega komisarja odreda in samega sebe, ki je tretji z desne proti levi (stoji zadaj). Tedaj je bil komandant relejnih postaj primorskega sektorja. Oba tovariša sta prepoznala še več drugih borcev, vendar se ne spominjata njihovih imen in priimkov. Upamo, da bodo njuni pojasnili dopolnili še drugi tovariši, njima pa se najlepše zahvaljujemo. Na fotografiji, ki jo objavljamo danes, piše (na hrbtni strani), da je to štab bataljona in 1. četa 2. brigade VDV maja 1944 v Beneški Sloveniji ali v Goriskih Brdih. Prosimo, da nam to potrdite in natančneje pojasnite, predvsem pa bi radi vedeli za imena, priimke, partizanska imena in funkcije tovarišev, ki jih boste prepoznali!

Borci slovenskih železarn na Pokljuki

PRVO TOVRSTNO SREČANJE ŠE ZAPOSLENIH BORCEV ŽELEZARJEV

V soboto, 8. septembra, je v spominih vseh udeležencev minule vojne Pokljuka spet oživila. Pravim v spominih, kajti na prvem srečanju železarjev-borcev z Jesenic, iz Raven in Štor so se vsi navzoči najprej poklonili spomenu borcev 3. bataljona Prešernove brigade, ki se je 15. decembra 1943. leta v Lovčevem hotelu na planini Goreljek na Pokljuki boril do poslednjega naboja, do poslednjega diha. Le redki so preživeli ta junaški boj, to tragedijo, ki ji je botrovalo izdajstvo. »Ni naključje, da smo se borci slovenskih železarn prvič sestali na tem mestu,« je v govoru dejal generalni direktor Združenega podjetja slovenskih železarn Gregor Klančnik. »Med prvimi, ki so se zavedali svoje dolžnosti, so bili komunisti, delavci bivše kranjske industrijske družbe ali sedanje Železarnice Jesenice. Tu na Pokljuki, sosednjih Karavankah, Mežakli in Jelovici so bila področja prvih partizanskih borb. V teh z gozdovi poraščenih gorskih predelih Slovenije so prvi naši junaki: Gregorčič, Stražišar, Čufar, Benedičič, Koren, Prešeren, Bokali in drugi priglali luč upora, dali zgled in za lepšo prihodnost darovali svoja življenja.«

Samo jeseniška železarna je dala štiri narodne heroje: Jožeta Gregorčiča, Tomaža Verdника, Andreja Zvana-Borisa in Antona Dežmana, ki je edini živ od te četverice. Iz treh slovenskih železarn je izšlo 12 španskih borcev, 10 prvoborcev in 4 narodni heroji. Samo iz jeseniške železarnice je pad-

Prizor s proslave borcev—železarjev na Pokljuki.

lo v vrstah NOV ali bilo drugače ubitih 751 delavcev in delavk.

Število zaposlenih borcev je iz leta v leto manjše. Pred dvema leti je bilo v slovenskih železarnah zaposlenih še več kot tisoč borcev, zdaj pa jih je le še 814.

Gregor Klančnik je v govoru omenil tudi zasluge gorskih kmetij, ki so borcem dajale hrano in zavetišče. Zdaj so številne opuščene in mnogim smo po vojni storili krivico, ker jim nismo dovolj pomagali pri obnovi in nabavi kmečkih strojev.

Po govoru so v kulturnem programu sodelovali člani folklorne skupine Javornik-Koroška Bela, pihalni orkester jeseniške železarnice, pevski zbor Jeklar, igralec Miha Baloh in drugi.

Po programu je bilo prijateljsko srečanje ob gostišču Pri tabornem ognju. Jeseniški železarji so se tudi tokrat izkazali za čudovite organizatorje. V manj kot pol ure je več kot tisoč udeležencev dobilo toplo hrano in še paket dobrot. Vsak je dobil kos pečenega piščanca, kos pečene govedine in pol tople klobase, pa še solato. V paketih pa je bilo vse od konzerv do vina, sadnega soka, piva pa še odpiral za vino in pivo ter odpiral za konzerve. Godba je igrala zabavne melodije, vsi so bili zelo sproščeni in veseli, borci so obujali spomine, marsikdo je srečal starega znanca. Davorin Mikulin, najboljši trobentač pihalnega orkestra jeseniških železarjev, je stopil kar na stol k direktorju že-

Medicinci, padli v NOB

Ljubo Marion

Rodil se je 16. novembra 1921 v Mariboru. Družina je leta 1919 pribežala iz Pulja. Oče je bil Maistrov borec za Koroško. Ljubo se je že v višjih razredih gimnazije vključil v napredno politično delo in si pridobil veliko znanja iz ekonomije in marksističnih ved ter znanje več tujih jezikov. Ob maturi je bil že pravi komunist. Bil je član pokrajinskega komiteja SKOJ za Slovenijo. Na medicino se je vpisal leta 1939. Na univerzi je postal predsednik akademskega društva »Slovenski klub« in član uredniškega odbora »Slovenske mladine«. Policija ga je stalno nadzirala in preganjala. Bil je večkrat zaprt v Mariboru in Ljubljani. Ob pričetku vojne je prišel v Ljubljano in se takoj vključil v OF kot član KPJ. Novembra 1941, ko je bil v 5. semestru, so ga poslali na Štajersko, kjer naj bi organiziral partizanske enote. Na poti blizu Laškega ga je aretirala nemška žandarmerija in ga poslala v Maribor. Po hudem mučenju so ga 18. februarja 1942 ustrelili.

lezarne inž. Kuncu in s čudovitimi melodijami razveseljeval udeležence srečanja. Po vsaki melodiji je povedal še šalo, tako da smo se mu vsi od srca nasmejali. Bilo je res lepo razpoloženje.

Takšna srečanja bodo železarji odslej prirejali vsako leto. Drugo leto bo organizator srečanja tovarna Ravne. Ze zdaj jih skrbi, če bodo kos jeseniškemu organizatorjem. Slišal sem le to pripombo: »Kaj, če bi drugo leto na srečanje iz vsake železarnice pripeljali po dva avtobusa naše delavske mladine?«

Zdi se mi, da bo tak predlog sprejet. Zaposlenih borcev je vsako leto manj, tradicijo pa bi nadaljevala mladina.

JOŽE VIDIC

POJASNILO

V prejšnji številki smo na tej strani objavili fotografijo Franceta Popita in pod njo zapisali: »France Popit-Joki kot politični komisar 2. divizije KNOJ...« V resnici France Popit ni nikoli opravljal te funkcije, pač pa je bil že 26. decembra 1942 z odredbo glavnega poveljstva slov. partizanskih čet imenovan za političnega komisarja II. notranjske operative cone. Tovariš France Popit je tako že davno pred kapitulacijo Italije zavzemal vojaški položaj, ki je bil po rangi enak divizijskemu poveljniku, pa je zaradi tega lahko tudi tako odločno in učinkovito nastopal, kakor je v svojem prispevku opisal Lojze Mlakar-Ljubo. Toliko v pojasnilo neljube napake.

LJUBLJANA, CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok

stropnik monta — višine 12 cm in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm v »INDUSTRIJSKI PRODAJALNI« je na razpolago ves ostali gradbeni material (apno, cementni strešnik, salonit, elementi za dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali 61-805

TAKOJSNJA DOBAVA SOLIDNE CENE

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Vendar je cesar zadevo nekako »izpeljal«, tako da je konec leta 1571 posest prevzela nova uprava. Tahy pa je proti temu ogorčeno ugovarjal ter se pritoževal, češ da so bile celo kršene nedotakljive pravice ogrsko-hrvaškega kraljestva. Cesarjev provizor Hrlenović je s svojimi uradniki pripravil vrnitev Hennynghovcev v Susedgrad.

Spomladi 1572 so se na gospodstvu uprli kmetje. Očitno pa so se upirali proti Tahyju, ne pa proti komorni upravi. Tahy je bil tako drzen, da je uradnike cesarjeve uprave s kmeti vred zaprl, češ da so sodelovali z uporniki. Poleti tistega leta je cesar poslal novo komisijo, ki jo je vodil škof Feyerkewy. Imela je nalogo pomiriti uporne kmete in omogočiti vrnitev Hennynghovcem. Ti so se res vrnili avgusta 1572. Tahy je njihovo vrnitev sprejel vsaj na videz precej mirno. Ugovarjal pa je proti prihodu Uršulinih žetov, češ da nimajo nobenih dednih pravic na gospodstvu.

Tahy je ostal na gospodstvu kot solastnik. Zdi se, da je posledaj dajal duška svoji hudobiji in maščevalnosti s tem, da je toliko grje ravnal s podložniki. Kmetje pa so gledali na vrnitev Hennynghovcev kot na svojo rešitev. Zato so se vneto pridružili Hennynghovcem v njihovem nadaljnjem boju s Tahyjem. Leta 1565 je okrog osemsto kmetov sodelovalo pri izgonu Tahyjeve družine iz Donje Stubice. Prav tako so kmetje pogumno sodelovali v boju proti banski vojski poleti 1565, ko je bil ban na Tahyjevi strani. Tedaj je v boj poseglo celo okrog tri tisoč kmetov. Hennynghovci so se zavedali dragocene pomoči kmetov in zato so se kazali prijazne, »milostljive« do tlačanov.

Hoteli so si celo z duhovščino, da bi kar najbolj navezali kmete nase v boju proti Tahyju.

To sodelovanje fevdalcev za posest susedgrajsko-stubiškega gospostva je bilo izredno pomembno za nastanek in razvoj velikega kmečkega upora. Ne smemo zlasti spregledati, da so bili kmetje zaradi tega že pred začetkom splošnega upora oboroženi in vojaško organizirani, med bojem proti Tahyju pa so tudi že napravili nekakšne »manevre«. Nadalje je treba opozoriti, da je bilo med kmeti, ki so bili prvotno na strani Hennynghovcev, precej beguncev; pobegnili so, ko se je vrnil Tahy, ker so se pač upravičeno bali njegove maščevalnosti. Beguncev je bilo celo toliko, da se je Tahy resno bal, da bo gospostvo izgubilo mnogo dohodkov, ker ni bilo nikogar, ki bi delal. Tahyjevi biriči so zato lovili begunce kot divjačino. Toda nekaj skupin beguncev se je skrivalo onkraj Sotle na slovenskem ozemlju. To je bil nekakšen »zeleni kader« ali za tisto dobo gverilci, ki so sicer v veliki negotovosti čakali, da se bodo ob pravi priložnosti začeli odločno bojevati za svoj obstoj.

Tako vidimo, da so bili za upor ustvarjeni nekateri posebni pogoji, kakršnih iz zgodovine drugih kmečkih uporov ne poznamo. Nekateri raziskovalci morda pripisujejo prevelik pomen temu, da so Hennynghovci in njihovi zavazniki »podpihovali« kmete proti Tahyju, kakor da je to sprožilo veliki, splošni kmečki upor. Zlasti poudarjajo pri tem veliko vlogo Ambrožu Gregorijancu, ki je bil lastnik sosednih Mokric pri Brežicah. Toda kakršnokoli, še tako učinkovito »podpihovanje« kmetov bi ne moglo biti uspešno, če bi ne bili izpolnjeni pogoji za upor — splošne družbene razmere v tedaj že precej bolnem fevdalizmu. Ali bi fevdalci »podpihovali« kmete proti drugim fevdalcem, če bi bile splošne družbene in gospodarske razmere zdrave in če bi kmetje ne bili do skrajnosti nezadovoljni ter obupani?!

Vsekakor pa so kmetje na susedgrajskostubiškem gospostvu laže odločneje posegli v boj v posebnih razmerah, ker se je komorska uprava že v letih 1566 do 1569, kakor tudi pozneje od 1571 do 1572 bolj ali manj naslanjala na kmete v trenjih proti Tahyju. Kmetje so pač od vsega začetka sovražili nasilnega Tahyja in bi se povezo-

vali s komerkoli proti trinogu. Cesarjev upravitelj Grdak se je med drugim pritoževal cesarju tudi, da je Tahy zelo grdo ravnal s kmeti. Pritožba je bila tako prepričljiva, da je cesar poslal ukor Tahyju, naj ne bo krivičen do kmetov. Zgodovinar je tudi odkril, da so bili kmetje, begunci na Štajerskem po pobegu v zvezi z Grdakom; želeli so, naj bi jim pomagal — posredoval bi naj zanje pri vladarju, da bi se mogli varno vrniti domov, ne da bi bili v nevarnosti pred Tahyjem. Grdak je dosegel, da so oblasti leta 1567 napravile preiskavo o Tahyjevi samopašnosti. Minevala pa so leta, ko je množica kmetov na gospostvu čakala v negotovosti, da bo cesar ukrenil kaj odločilnega. To čakanje ni bilo lahko in prej ali slej je moralo biti potrpežljivosti konec.

Toda v letih pred velikim uporom se je upornost že nekajkrat razplamtela v upor, čeprav ne še v splošno vstajo. Tako je nezadovoljnost kmetov prekipela leta 1567, ko je Tahy spremenil samovoljno cerkveno desetino v naturalno dajatev, ker je bilo to v njegovo znatno korist. Pravico do desetine ali njen »lastnik« pa je bila cerkvena oblast, zagrebški kapitelj, ki je moral privoliti spremembo plačevanja. Tahy je kapitolu ponudil za desetino malo večjo zakupnino (arendo), s čimer so se »prečastiti« kanoniki strinjali. Toda kmetje niso mogli biti zadovoljni, nasprotoval pa je tudi upravitelj Grdak. Zato je nastalo med njim in Tahyjem še hujše trenje. Tahy je bil spretnjši in je dosegel pri vrhovni oblasti, da je začel pobirati desetino po svoji zamisli. Kmetje pa so pograbilili orožje. Grdak se je ustrašil upora. Zato se je obrnil na cesarja s predlogom, češ, naj jih odločno ukori sam vladar, ker bi to edino zaleglo, da bodo odložili orožje. Vendar se je Grdak zmotil: upor je trajal še več mesecev.

Kmetje so se spopadali s Tahyjevim opričniki. Upor pa je končno zadušil predvsem s svojo zahrbtnostjo kot pa s poštenim bojem. Konec leta, med božičnimi prazniki, ko so bili kmetje v cerkvi, je Tahyjev sorodnik Djuro Tahy napadel ljudi s konjeniki. Tako zahrbtno napadeni in verjetno neoboroženi kmetje — saj v cerkev niso prihajali oboroženi — so se razbežali, konjeniki pa so jih lovili kot divjačino.

(Se nadaljuje)

Ko bi bile vse vasi podobne Planici nad Framom

V zgaranih rokah se umiri lopata, ko framska cerkev oznani poldan. Debela srajca se lepi po prepojenem telesu. Šest kilometrov in pol; dela je veliko. Še sreča, da je tako. Življenje kajžarja tudi danes ni lahko. Na manj kot hektaru zemlje lahko človek samo živi. Občasno prevzame delo cestarja, kar mu navzven šestdeset starih tisočakov. Nekdanji partizan ANTON KNEZ pravi, da bi z veseljem naročil časopis TV-15. Toliko denarja, da bi se že našlo pri hiši.

Z roko zamahne proti Planici, v bogate gozdove se ozre in beseda mu obtiči v grlu. Mimo naju se zapodi traktor, potem še eden. Anton pa zagrabí lopato, mi seže v roko in strmi za meno.

Če bi bile vse gorske vasi podobne Planici nad Framom

Najpomembnejše je življenje in šele potem prideta sreča in brezskrbnost. Ob rahlo ošljenem kamnu s spominsko ploščo ob stanem in preberem imena. Potem se zazrem v veliko poslopje pod gozdom. Tudi to naj bi bil spomenik, so mi rekli v dolini. Pa ni bilo tako lahko postaviti dom borcev pod streho. Streha, zidovje in klet. Precej dobre volje tiči ob vznožju košatih smrek in nikogar ni, ki bi znal odgovoriti: kje dobiti potrebnih dvesto petdeset starih milijonov.

Hiša pri Baronovih je domačija v cvetju, kjer živi pet ljudi. FRANC URANJEK je seveda gospodar. Žena Marija podpira hišne vogale, mladi Uranjek je zadovoljen, ker je dobil od očeta, kar je zahteval, hčerka pa komaj čaka, da se bo preselila s sinom v možjevo hišo. Sin se je že odločil: v Nemčijo gre. Oče pa mu je obljubil večji del tistega, kar bi lahko prigaral na oni strani meje. In Baronovi od nekdaj držijo besedo. Menda dandanes ni kmetijskega stroja, ki ga je mogoče uporabljati v hribovitem svetu in ki ga Uranjek nima. Človek se lahko tega samo razveseli.

»Zadnje čase — trideset let prepozno — se je kmečko življenje pri nas le uredilo. Kmet laže živi. Živino je lahko prodati, le z odkupom mleka so težave, ker ni prevoza. Edina rešitev za nas je les. Zakoni s tem v zvezi pa so za nas nemogoči. Zakon o izkoriščanju gozdov bi bilo treba spremeniti — v našo korist, seveda.

Pri nas je večina kmetov opustila njive. V teh bregovih ni mogoče vsega obdelati niti z rokami, kaj šele s stroji. Povem vam, da med košnjo ni mogoče dobiti enega samega kosca.

Živeti se pa le da. Obnovili smo si hlev, tako da bo sedaj v pol ure mogoče opraviti, kar smo prej delali več ur. Pozna se, da za druge praktično in z nasveti pomagajo, da bi se kmetije uredile in preusmerile. Krediti pa ... Kadar bi ga najbolj potreboval, ga ni mogoče dobiti.

Lepo kmetijo ima kmet Baron in dobro gospodarji. Živi življenje, ki bi se ga verjetno nihče od kmetov ne branil. Še pred leti pa se ni zanimal samo za svoje gospodarstvo. Bil je v večini krajevnih družbenopolitičnih organizacijah. Sedaj je samo še v odboru Združenja borcev. Kako to? Gospodar je dvignil klobuk in se popraskal med sivimi lasmi. Govoriti pa je začela žena Marija.

O prvem možu je pripovedovala, ki je bil med vojno aktivist, in o tem, da je tudi sama že leta 1943 delala za partizane. Pa so prišli devetega septembra 1944 Nemci. Ker niso našli moža Rika, so zažgali hišo. Marijo pa so pogrnili na pot taboriščnih grozot.

Tudi Franc Uranjek je bil član vaše organizacije OF. Sicer pa je bila Planica partizanska vas. Od maja 1944, do septembra, ko je vas zagorela, je bilo to osvobodeno ozemlje. V vasi je bil okrožni in okrajni komite Osvobodilne fronte, vojaška in kurirska postaja TV-13, obveščevalna služba, in nekaj časa tudi štab četne operativne cone. Prav tako je bila v vasi gospodarska komisija.

V stoletjih utrjene in s slamo krite vaše strehe so 24. septembra 1944. leta zagorele. Bili so komisarji, ki so govorili: menda vam ni žal za temi bajtami. Po vojni vam bomo zgradili nove hiše.

Zgodilo se je natanko tako in, če bi bile vse gorske vasi podobne Planici pod Framom ...?

Nekateri ne vidijo ali nočejo videti

Bili so časi, ko so se kmetje zbirali sredi vasi, ko so moževale, proslavljali prvi maj ali krajevni praznik. Zdaj ga praznujejo vsako leto v drugem kraju, in dokler ne pridejo na vrsto, gospodarji v vasi družabno mrtvijo. Krivda je v tem, da so predalec v hribih, menijo nekateri. Morali bi imeti asfalt, dodajajo drugi, ki so prepričani, da

se ljudje pripeljejo, samo tja, do koder je položena asfaltna preproga.

Predobro ali preslabo za človeka ni najboljša. Zeleti vedno več tudi ni greh ... Kaj sploh je danes greh? Slišim ga, ki mi pripoveduje, da bi rešil Pohorje s tem, da bi kmetu pustil, naj gospodari z gozdom kakor zna. Bore malo dobi kmet za les, ki ga proda zadrugi, je govoril. In poseka na črno. Dobijo ga in kaznujejo, nekatere celo pripro. Kmet pa seka naprej, da pride do denarja. Plahni mu tudi zaupanje v oblast.

Eni bi obogateli, slišim oddaljeno pripombo.

On pa začne pripovedovati: »Nekaj bi moral prodati. Lep kos dneva sem hodil po gozdu in izbiral, kaj bi podrl. Zvečer sem se vrnil odločen, da ničesar ne prodam. Gozd se mi je smilil.

Varujmo gozd, je govorila mati. Nekoč so kmetje samo ob prepisu posestva posekali, da so izplačali dediče. Mi zdaj mislimo na kokošjo farmo. Za lasten les bom moral plačati tristo starih tisočakov.»

Žaga brni, pravzaprav z oglušujočim zvenom utruja ušesa. Otroka se zapodita čez dvorišče proti drvarnici, ker mislita, da sem »fašenk' — pustna maska. Pri Vrhovškovi so vsi doma, vsak pri svojem delu. Hlev po zadnji modi, bi lahko rekel. Eden, dva, menda kar trije avtomobili. Ta podatek niti ni pomemben, če ga primerjam s tistim, ki trdi, da imajo pri nekaterih hišah vsi otroci svoja vozila.

Saj sva tistega dne klepetala o svetu, ki je zgrajen na nasprotjih, se spominjate, tovarišica Jelka? Nasprotja so navzoča tudi tam, kjer se zdi, da živi en sam razred — delavski ali kmečki. Kmet Stanko je rekel: če bi bili mi vsi tako enaki kot sta dva 'pipeka', bi že šlo. Tako pa nas tisti, ki slabše živijo in so brez avtomobila, (Verjetno še brez česa!) sprašujejo, kje smo dobili denar. Mi nismo krivi, če imamo več kot drugi. Podedovali smo po naših starših, pridobili smo si z delom ... in iznajdljivostjo.

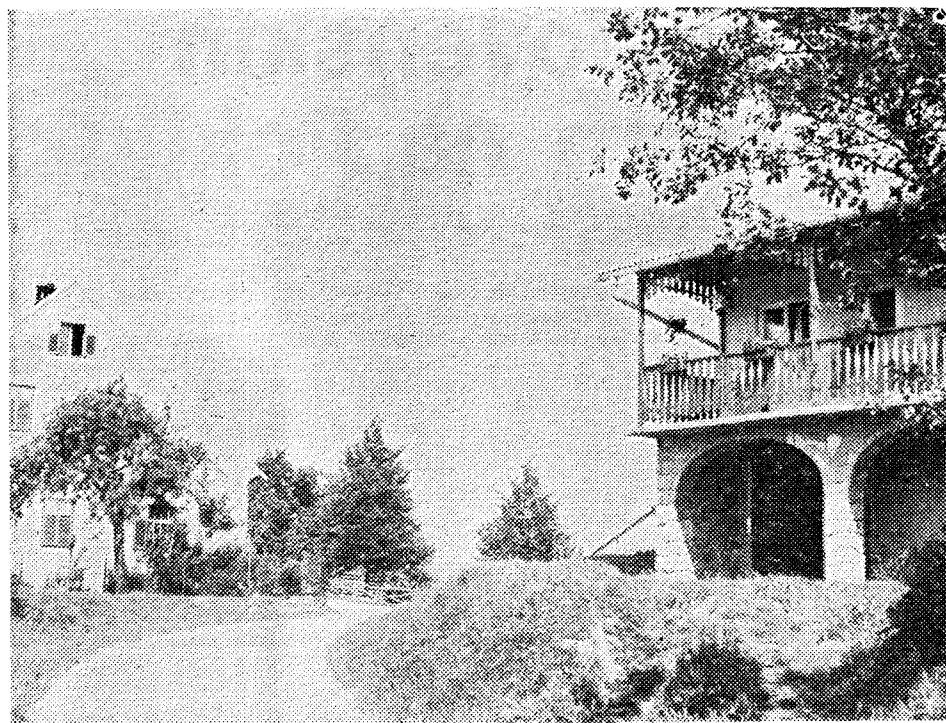
In kaj smo pridobili z našo revolucijo? Tudi o tem je govoril kmet Stanko in je bil ponosen na vse, kar se je po vojni zgradilo na ruševinah požgane partizanske vasi. Le o nasprotjih ni hotel govoriti. Nekateri je pač družba postavila na noge in jim rekla: zdaj si pomagajte sami. Znašli so se! Z vsemi ni bilo tako in prav zaradi tega je mogoče med našimi griči naleteti na vasi kot je Šajsdobe. Krivda je v ljudeh ali pa tudi ne. Planica pri Framu je imenitna vas — nekoč partizanska — in v Šajsdobah, kjer so domačije na pol odkrite in kakor pripravljene za snemanje filma o neki revščini, še danes živijo ljudje, ki so bili med vojno partizanski kurirji ...

Ob veliki ljubezni, ki jo poklanjamo enemu otroku, včasih pozabimo na celo vrsto drugih, ki so tudi naši otroci!

Vse to je razveseljivo. Tudi tu je dvorišče polno rož.

Starejši in mlajši gospodar sedita za dolgo mizo. Obema je ime STANKO in oba sta zelo prijazna. Pri Sternovih ni, da bi človek živel na kmetiji. Zdi se, da smo tega pri nas preveč navajeni. Ali pa pre malo poznamo kmetije — vsaj nekatere.

»Z mehanizacijo, ki jo imamo na kmetiji, smo res zadovoljni. Fizično nam ni treba tako garati. Mehanizirani smo, pa tudi dolžni smo še. Pomagali smo si s kratkoročnimi krediti in tudi z lastnimi sredstvi. Nismo pa še na tisti zeleni veji, na katero upam, da bomo prišli. Nekaj žitaric

Ena izmed lepih kmetij (Cestnikova) na Planici pod Framom

imamo na njivi samo za to, ker pravi žena, da je ržen kruh imeniten.

Klepetati začneva o tem, če je mogoče postati bogat kmet.

»Po osvoboditvi pri nas ni mogoče govoriti o bogatem kmetu. Če bi ne imel lesa, bi ne mogel tako napredovati. Letos je pri nas suša in od druge košnje ne bo skoraj nič. Povem vam, da se bolj izplača kmetu plačati kazen, kakor prodajati samo zadrugi. Les je prepoceni. Znajti se je treba in živeti tudi. Sicer pa je življenje na tem delu Pohorja dandanes neprimerno boljše, kot

je trdil. Še šolani se včasih v politiki motijo ...

Ni član nobene družbenopolitične organizacije razen ZZB NOV.

»V vasi bi morali imeti kakšno organizacijo. Čeprav so med nami mladi zelo redki, bi se le morali vključiti v tako delo. Sicer pa je pri nas z ljudmi težko. Trmasti so in vase zaprti! Vprašanje je, če bi se v primeru vojne znali tako združeno upreti in sodelovati na tak način kot so nekoč.

Potem ko mi je Vrhovšek povedal, da je bil lani na polovičnem zdravljenju, kamor ga je poslalo Združenje borcev iz Framu, in da ima glede na priznane posebne dobo od leta 1944 posebne olajšave pri davkih, sva se prijazno poslovila.

Saj so menda minili časi, ko je pomenilo biti premožen kmet, delati družbeno zlo. Srce se ogreje ko opazuje imenitne kmetije, hiše in hišice na posestvu, kjer naj bi živeli otroci in si prepričan, da bi tam lahko sam živel. Verjetno ni čisto tako. Moral bi vam karkoli napisati o Cestnikovih, o soncu na vrhu Planice, o lesu, ki dela iz življenja praznik.

V dolini je manj sonca vsaj na tem delu Pohorja

Od enega do drugega nasprotja ni daleč. V Kopyniku so stare hiše, tudi s slamo krite, in čisto drugače kot nekaj sto metrov višje v strmini. Tukaj ni pogorelo. Kjer se je to zgodilo, streha na domačiji ni več s slamo krita, dobili so kredite. Hlevi pa so ostali stari, želje po preusmerjenju kmetiji samo želje. Tu živijo polkmetje. Tu živi tudi FRANC JARC, ki je bil med vojno predsednik vaškega odbora OF. Tudi kurir je bil in spominja se partizanske Planice. Spominja se mnogih, ki so ostali za vedno v gozdovih.

Njegov sin je potapljač. Doma sta še žena in trinajstletna rejenka. France pripoveduje, da bi potreboval dolgoročni kredit — vsaj za dvajset let. Hišo si je za silo popravil, ko je dobil nekaj kredita od Združenja borcev v Framu.

»Iz naše vasi so bili med partizani: Kotnik, Knez, Repnik, Florjančič, Marčič ... Mislim, da smo mi še vedno v borbi. Mladi pa se umikajo. Človek misli, da mu bodo pomagali, pa je obratno.»

France se lahko pohvali samo s kosilnico in obuja spomine na čase, ko je cvetelo sadjarstvo, ko je bilo mogoče prodati jabolka.

Ob slabem je dobro še bolj prepričljivo

ŠAJSDOBE so žalostna vas. Hiše so samo razvaline in ljudje so polni hvaležnosti naši družbi. Skromen kredit Združenja borcev pomeni skoraj rešitev življenja. Devet družin živi v tej vasi in veliko otrok. Pri MEGLICEVIH živi Ana s štirimi otroki. Kaj pridelujejo? Vse, kar je na polju mogoče pridelovati in s čimer se da preživeti. Od ZZB NOV dobi vsak mesec petindvajset starih tisočakov in malo manj otroških doklad. In živeti je tudi mogoče. Ana je bila kurirka od leta 1944. Zdaj pa niti elektrike nima v hiši, odkar so zamenjali ostrežje. In ves čas sanjari samo o tem, da bi se otroci izšolali, da bi ubežali revščini, ki jo morajo tolči.

V tako hitro razvijajoči se družbi nedvomno nastajajo nasprotja. Pestovati enega samega otroka pa ni najbolj primerno. Tega se zavedajo tudi odgovorni tovariši v družbenopolitičnih organizacijah v Framu. Radi bi, da bi bile vse njihove vasi podobne Planici; da bi bile Planice podobne vse slovenske vasi.

Fotografije in tekst: SILVO TERSEK

Šajsdobe je žalostna vas, čeprav živi v njej kup otrok. Strehe domačij so na pol odkrite, zidovje pa je podobno ruševinam.

RAZSTAVA V MARIBORSKEM MUZEJU NOB

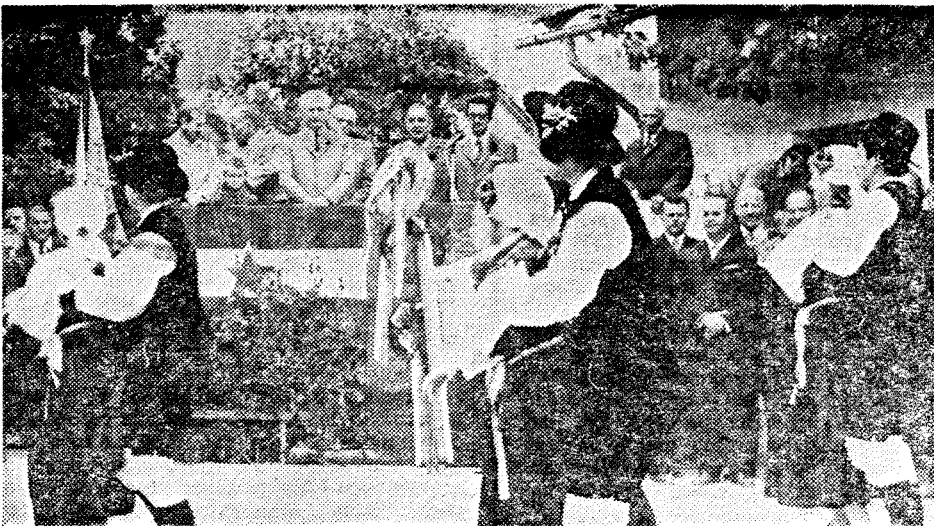
Vstaja v Jugoslaviji

Dne 4. septembra so v mariborskem muzeju narodne osvoboditve odprli razstavo VSTAJA JUGOSLAVIJE 1941. Pripravila sta jo Muzej JLA in Muzej revolucije narodov Jugoslavije, finančno jo pa je podprla Kulturna skupnost Maribora. Razstavo je odprl ravnatelj Muzeja NO Milan Ževart.

Razstava obsega 39 velikih panojev z 290 eksponati. To so dokumenti, fotografije, zemljevidi in ostala ponazorila, ki osvetljujejo dogodek v usodnem letu 1941. Najprej so prikazani dokumenti KP. Posebno zanimiv je proglas narodom Jugoslavije iz marca 1938. V njem je vodstvo KPJ opozorilo na fašistično nevarnost, ki je grozila Jugoslaviji po priključitvi Avstrije k tretjemu rajhu. Prikazani so dogodki, ki so sledili potem, napad na Jugoslavijo in njeno razkosanje. Mnogo je gradiva o fašističnem nasilju nad ljudstvom Jugoslavije, o pripravah na oboroženo vstajo in o sklepih

političnega vodstva. Pri tem je poudarjena vloga KPJ. Vstaja je prikazana po posameznih deželah. Začne se v Zahodni Srbiji, Sumadiji, Črni gori, Hrvaškem, Bosni in Hercegovini, Sloveniji in Makedoniji. Dokumenti in slike zgovorno pričajo o zločinih okupatorja. Nadalje je prikazano delovanje vrhovnega štaba partizanskih enot v Stolicah. Sodelavci razstave so pripravili tudi gradivo o nastanku in delovanju organov ljudske oblasti. Nič manj pomemben ni prikaz o poteku okupatorjevih ofenziv proti partizanskim enotam v Črni gori, Srbiji in Zahodni Bosni. Razstavljeno gradivo obsega tudi obdobje ob koncu leta 1941, ko je bila ustanovljena 1. proletarska brigada.

Razstava je bila odprta do 17. t. m., zdaj pa jo bodo prenesli v Ptuj. Ker daje splošen pregled o vstaji jugoslovanskih narodov in obsega izvirno gradivo, jo priporočamo tudi šolski mladini. D. MIKLAVEC

Na proslavi 30. obletnice ustanovitve 10. SNOUB Ljubljanske na Golem je nastopila tudi baletna skupina osnovne šole Vič, ki jo vodi Tatjana Remškarjeva. Mlade plesalke in plesalci so navdušili borce in prebivalce tega dela mokrškega masiva, saj je bil njihov nastop dokaz, da je v ljudstvu velika pripravljenost za amatersko kulturno ustvarjalnost. Poleg baletnikov je na desni videl tudi Partizanski pevski zbor, ki je s svojo udarno pesmijo vzvaloval staro in mlado.

Uspehi slovenskega zgodovinopisja NOB

Glasiło ZZZ NOV Jugoslavije »4. jula« objavlja intervjuje o zgodovini, spominih in prispevkih o narodnoosvobodilnem boju z našimi uglednimi zgodovinarji, pisce spominov o NOB itd.; 11. t. m. je objavil prispevek dr. Mira Stiplovskega, docenta ljubljanske univerze, o uspehih slovenskega zgodovinopisja o NOB

Dr. Stiplovšek ugotavlja predvsem, da raziskovanje NOB pri nas nenehno napreduje, a da kljub temu ustvaritve historiografije premalo poznamo in jih ne upoštevamo dovolj. Tako nekateri pisce del o splošni problematiki NOB v Jugoslaviji še zmeraj premalo upoštevajo značilnosti narodnoosvobodil-

nega boja naših posameznih narodov; ne poznajo dovolj posebne literature, kar so pokazali nekateri referati na znanstvenih posvetovanjih o NOB in na simpoziju »Osvobodilni boj jugoslovanskih narodov kot vseljudska vojna in socialistična revolucija« lani konec januarja v Ljubljani. Vendar se zadnje čase kaže v tem pogledu zboljšanje. Kritična osvetlitev dosedanjega dela bi bila najboljše podlaga za načrtno in skladno delo v prihodnje, smoter pa bi naj bil, da bi dobili sintezo o razvoju narodnoosvobodilnega boja naših narodov in narodnostnih skupin. Uspehi »Vojaškega zgodovinskega inštituta JLA« (Vojno istoriski institut JNA) so zgled, da je lahko uspešno le dobro organizirano, načrtno in nepretrgano raziskovalno delo.

V Sloveniji bomo kmalu proslavili tridesetletnico ustanovitve znanstvenega inštituta pri izvršnem odboru OF; inštitut je začel delovati v začetku leta 1944 z nalogo, »da pripravi znanstveno gradivo in znanstvene rezultate, potrebne narodnoosvobodilnemu boju v sedanjosti in med obnovo po vojni, kakor tudi da na znanstven način posreduje izkušnje narodnoosvobodilnega boja sami znanosti«. Ta edinstvena partizanska znanstvena ustanova ima neprecenljive zasluge, da se je za zgodovino slovenskega narodnoosvobodilnega boja ohranilo več arhivov kot pa o katerikoli odporniškem gibanju v Evropi. Znanstveni inštitut je opravil tudi prve dokumentarne naloge pri zbiranju in evidentiranju partizanske literature. Njegovi sodelavci pa so prav tako začeli sestavljati prvo kronologijo dogodkov NOV.

Po osvoboditvi so si številni udeleženci NOB začeli prizadevati, da bi s svojimi spominskimi prispevki kar najboljše osvetlili to naše veliko obdobje. Največ pa je za znanstveno raziskovanje obdobja od leta 1941—1945 pripomogla nova stolica za zgodovino NOB v Jugoslaviji: na ljubljanski filozofski fakulteti (ustanovljena jeseni 1947), potem pa »Inštitut za zgodovino delavskega gibanja« (ustanovljen leta 1959 v Ljubljani). Ta inštitut je razen muzeja ljudske revolucije Slovenije in inštituta za narodnostna vprašanja eden izmed neposrednih naslednikov nekdanjega partizanskega znanstvenega inštituta.

Znanstveno raziskovanje NOB je sprva oviralo zlasti to, da arhivsko gradivo še ni bilo urejeno in delno tudi ni dostopno. Pionirskega dela so se lotili predvsem sodelavci znanstvenega inštituta (prof. Janko Jarc, dr. France Škerlj, dr. Ivo Juvancič itd.) in dr. Metod Mikuž. Vseh del slovenskega zgodovinopisja, ki obravnavajo splošna ali posebna vprašanja NOB, ni mogoče naštet. Pregleda člankov o NOB v Sloveniji — objavljenih v drugih republikah — še zmeraj nimamo. Iz skoraj 15.000 prispevkov je dr. Stiplovšek v sestavku v »4. julu« opozoril na nekatere najpomembnejše. Ugotovil je, da je bila doslej najboljše obdelana problematika od začetka vstaje do italijanske kapitulacije, medtem ko je bila dejavnost narodnoosvobodilnih enot v Sloveniji obravnavana bolj s političnega vidika NOB. Čeprav o Osvobodilni fronti slovenskega naroda še zmeraj nimamo popolnejše monografije, je bilo vendar o nji napisanih več pomembnejših razprav, najbolj vsestransko pa je bila obravnavana na simpoziju ob njeni petindvajsetletnici leta 1966.

O posameznih dejavnostih narodnoosvobodilnega gibanja je bilo napisanih tudi več pomembnih del, npr. »Slovensko partizansko gospodarstvo« in »Partizanska saniteta« (dr. M. Mikuž). O partizanskih bolnišnicah in saniteti so pisali mnogi znani partizanski zdravniki. Zlasti pa je pomemben zbornik »Poslanstvo slovenskega zdravnika«. Razumljivo je, da so se tudi številni partizanski kulturni delavci posvetili delu na tem področju. Jože Kralj je izredno natančno raziskal delo osrednjih in pokrajinskih tiskarn in »tehnik«; napisal je tudi tri knjige (Partizanske tiskarne v Sloveniji), izmed katerih je izšla prva, dve pa sta še v tiskarni. Številni pisce so obravnavali gledališko, leposlovno, glasbeno, slikarsko in šolsko dejavnost med narodnoosvobodilno vojno (npr. E. Cesar, F. Fischer, Filip Kumbatovič, Fr. Kosmač, A. Bassin, V. Visočnik, J. Jerman, V. Winkler, B. Gerlanc itd.). Izčrpno monografijo o slovenskem leposlovju je napisal Viktor Smole »Zgodovino slovenske literature« v obdobju med 1941 in 1945.

Okupacija v Sloveniji je doslej najbolj raziskana na področju, ki ga je zasedel nemški okupator, najmanj pa v Prekmurju. Dr. Mikuž je prvi natančneje opisal nemške poskuse, da bi Nemci priključili Gorenjsko in Štajersko k »Tretjemu reichu«, kar pa jim je preprečil NOB. Nemško okupatorsko strahovlado je predvsem najbolj korenito raziskal dr. Tone Ferenc. Njegovo najpomembnejše delo o tem pa je obsežna monografija »Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945«. O italijanski okupacijski ureditvi pa je največ pisal dr. Juvancič.

V našem zgodovinopisju prevladujejo vojaška zgodovinska dela. Razvoj NOV in PO Slovenije do ustanovitve prvih divizij (sredi leta 1943) je obravnavalo več piscev (Dušan Kveder, L. Vršnik, Stane Semič, M. Luštek, Franc Saje, I. Križnar). Prvo vojaško zgodovinsko študijo pa je napisal Lado Ambrožič o ofenzivi prvih štirih slovenskih brigad pozimi 1942-43 (»Partizanska protiofenziva«). Načrtno raziskovanje delovanja narodnoosvobodilnih enot v Sloveniji je spodbudil glavni odbor ZZZ NOV Slovenije, ki je leta 1965 ustanovil »Knjižico NOV in PO Slovenije«. Doslej je v tej zbirki izšlo 26 knjig, v katerih so obdelane vse prekomorske brigade, kakor tudi Gradnikova, Gubčeva, Šlandrova, Prešernova, Vojkova, petnajsta in bazoviška, pa II. grupa odredov, jeseniško bohinjski in škofjelški odred. Višek kakovosti te zbirke je dosegla Ferencova monografija »Kapitulacija Italije in narodnoosvobodilni boj v Sloveniji jeseni 1943«. Zlasti pomembne so tudi vojaško zgodovinske razprave Lada Ambrožiča »Pohod štirinajste, Stanka Petelina« »Osvoboditev Slovenskega primorja« in Steva Sunajka »Sodelovanje slovenskih in hrvaških narodnoosvobodilnih enot 1941—1945«.

Zelo pomembne uspehe so dosegli pri obravnavanju NOB v posameznih slovenskih pokrajinah. Na Primorskem je treba omeniti zlasti raziskovalno delo Juvanciča in Ferenca. Zadnji se je temu delu posvetil korenito Škerlj (ki je pisal tudi o Koroški). O Štajerskem področju so mnogo pisali Milan Ževart, France Filipič, Stane Terčak, Milica Ostrovska, Vida Rojic in Bogdan Zolnir, o Prekmurju Ferdo Godina, o Gorenjskem Ivan Križnar in Ivan Jan, o Dolenjskem Janko Jarc, o junaškem boju Ljubljane pa je izšel v štirih knji-

gah zbornik »Ljubljana v ilegali«.

Ze iz teh splošnih podatkov je mogoče videti, da se raziskovanje NOB v Sloveniji čedalje bolj pogloblja in širi na nova vprašanja ter področja. Hkrati pa se vsiljuje misel, da bo pot do znanstvene sinteze NOV slovenskega naroda lažja in hitrejša, če bo vse delo načrtno in usklajeno. V tem pogledu je treba številčno okrepiti raziskovalce NOB. Zelo pomemben je tudi raziskovalni načrt za delo za zgodovino Slovencev od leta 1918 do 1945, ki ga je letos naredil inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani; v njem je NOB obdelan kot del celotne slovenske zgodovine.

»SUTJESKO« BOMO VIDELI OKTOBRA

»Sutjesko« bomo v Ljubljani videli v prvi polovici oktobra. Slavnostna premiera bo v kinu Union, kjer se bodo predstavili domači ustvarjalci filma. Film bodo hkrati vrteli v dveh kinematografih: v Šiški in Unionu.

Neda Arnerič v filmu »Sutjeska«

beležke

SKLADATELJI

V najnovejšem filmu Stoleta Jan-koviča »Enainštirideseto«, katerega zgodba se odvija v štirih letnih obdobjih, bo glasbo pisal za vsako obdobje drug skladatelj. Slišati je za naslednja imena: Mikis Teodorakis, Vojkan Borisavljevič, Kornelije Kovač in verjetno Boris Bize-tić.

MLADI PESNIKI O NOB

Letošnji — četrti po vrsti — festival poezije »Smederevska pesniška jesen«, je konec avgusta tekel v znamenju negovanja tradicij in pridobitev narodnoosvobodilne vojne. Razen tega imajo organizatorji festivala željo, da bi »Smederevska pesniška jesen« v prihodnje postala predstavitev pesniških dosežkov več kot dvajsetih narodnostnih in etničnih skupin, ki žive na področju Jugoslavije.

JUBILEJ ZVESTOBE

Fašistična Italija se je v nameri, da bi uničila slovenski narod, vrgla seveda tudi na slovensko šolstvo. Tako je bila prva učiteljska matura v Tolminu leta 1923 tudi zadnja. Ob 50-letnici te mature bo 20. 9. ob 20.40 na naši TV oddaja, posvečena več kot osemdesetim jubilejom. Njihova zgodovina je tudi del zgodovine zatiranja našega življa na Primorskem, njihovega boja in trpljenja, ki jih je privredlo v vrste NOV.

MARKSIZEM

Oddaja pod gornjim naslovom bo na sporedu 22. 9. ob 9.35 v okviru »TV V SOLI«. Z njo si bo marsikdo obogatil znanje.

KMETJE O USTAVI

V okviru »NEDELJSKEGA POPOLDNEVA« bo naša TV imela na sporedu tudi oddajo »LJUDJE IN ZEMLJA«, ki bo to pot prikazala ustavno razpravo med kmeti v Savinjski dolini. Pripravila jo je sek-cija kmetijskih novinarjev pri Društvu novinarjev Slovenije. Obravnavala bo zlasti vprašanje samoupravljanja v zadru-gah, odnose v njih in povezovanje kmetov.

ne zamudite

ZA KRLEŽIN JUBILEJ

Ob osemdesetletnici našega velika naprednega pisatelja in revolucionarja Miroslava Krleže bo ljubljanska TV 24. 9. ob 20.35 uprizorila njegove »Ledec«. Ostanke ljudi, prikazanih v tej drami, so v nemalo primerih še enkrat dvignili glave v zloglasni NDH.

OB USTAVNIH IN KONGRESNIH RAZPRAVAH

To pot se bomo zadržali pri tem, kakšna pota ubira samoupravno sporazumevanje med samoupravnimi skupnostmi železnice, pošte in elektro gospodarstva. TV 26. 9. ob 19.20.

»KRIČAČ«

Na drugem sporedu radia bo 25. 9. ob 14.00 polurna oddaja o »Kričaču«. Neuklonljiva Ljubljana je vsakovrstne oblike upora proti fašizmu obogatila še z radijsko oddajno postajo. Okupatorji so si na vse kriplje prizadevali, da bi jo odkrili, pa je niso.

POGOVORI O OMEJITVI STRATEŠKEGA OROŽJA

Zadnje dni septembra bosta Sovjetska zveza in ZDA obnovili pogovore o omejitvi strateškega orožja. Kljub temu pa v zahodnih krogih močno dvomijo v možnost, da bi prišlo do konca leta 1974 do kakega konkretnjšega sporazuma o stalni zamrznitvi zalog jedrskega orožja.

Ko je Brežnjev obiskal ZDA, sta oba predsednika izrazila prepričanje, da bo do sporazuma le prišlo. Samo mesec dni kasneje pa so se v ZDA pojavila poročila, češ da je Sovjetska zveza dosegla na področju samostojno usmerjevalnih bojnih glav viden napredek. To pa

zanimivosti

je v veliki meri omajalo zaupanje v sporazum o omejitvi jedrskega orožja in drastično spremenilo pomen obljub, ki sta jih poleti dajala Nixon in Brežnjev. ZDA in Sovjetska zveza sta se bili med drugim sporazumeli, da bosta »zamrznili« sedanje število medcelinskih raket. Američani so kljub temu, da imajo manj takih raket kot Sovjeti, pristali na sporazum samo zato, ker so bile njihove rakete boljše. Mnoge od njih so namreč lahko hkrati izstrelile tudi po deset jedrskih bojnih glav. Sedaj pa jih Sovjeti dohitevajo tudi na tem področju.

V zvezi z raketami te vrste pa je še druga težava. Medtem ko števila raket, ki jih ima nasprotna stran, iz satelitov sploh ni težko ugotoviti, je kontrola nad bojnimi glavami nemogoča. Nobena od obeh sil pa ni pripravljena dati nasprotni strani dovoljenje, da lahko kako drugače kontrolira število bojnih glav.

POVEČANJE EGIPTOVSKIH IN IZRAELSKIH OBOROŽENIH SIL

Mednarodni inštitut za strateške raziskave, ki ima sedež v Londonu, je v najnovejšem pregledu vojaškega ravnotežja objavil podatke, iz katerih je videti, da sta Egipt in Izrael tudi v prejšnjem letu povečala svoje oborožene sile.

Egipt je dobil »morda celo dvakrat več letal od Sovjetske zveze, kot jih je Izrael nabavil v ZDA.« To pa le ni pripeljalo do ravnotežja, kajti Izrael je močno okreplil tudi lastno proizvodnjo orožja.

Število egiptovskih podmornic je ostalo nespremenjeno, flotilja motornih torpednih čolnov pa se je povečala od 20 na 36 čolnov. Izrael ima tri podmornice (Egipt jih ima dvanajst) in en rušilec (Egipt pa jih ima pet). Omeniti pa je treba, da ima Izrael še dve podmornici v rezervi, tri pa so v izgradnji.

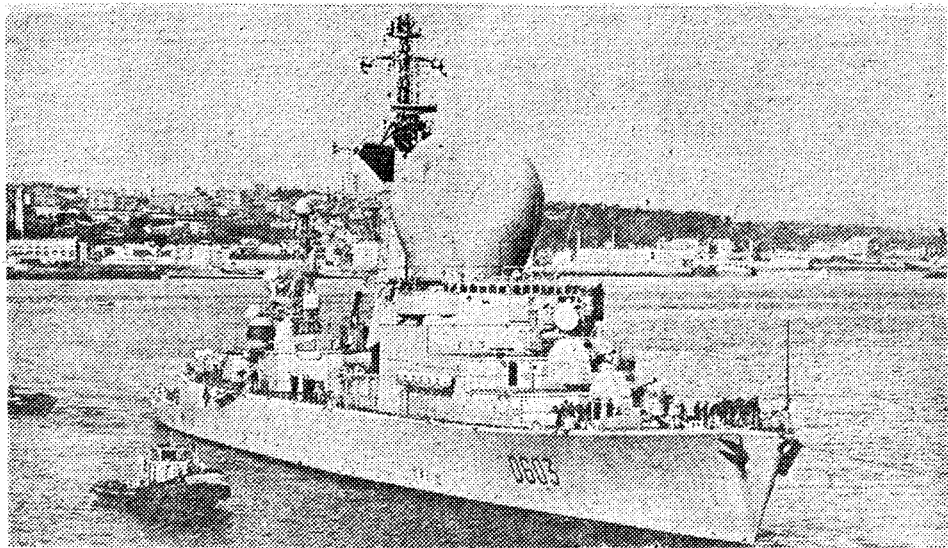
obrambna vzgoja in ljudska zaščita

MODERNIZACIJA FRANCOSKE VOJNE MORNARICE

Fregate za spremstvo letalonosilk

Francija si prizadeva, da bi svoje površinsko vojno ladjevje čimbolj posodobila in okrepila. Glavna sila tega ladjevja sta dve letalonosilki. Za njuno spremstvo pa potrebujejo hitre in dobro oborožene vojne ladje. Poleg nekaterih starejših vojnih la-

skupine drugih vojnih ladij pred zračnimi napadi in da po potrebi s svojim artilerijskim ognjem podpirajo izkrcanje desanta na kopnem. Opremljene so z najrazličnejšimi radarji, elektronskimi računalniki, podvodnimi električnimi lokatorji (sonar-

Raketna fregata 603 DUQUESNE tipa FLM 60, ki je bila zgrajena pred petimi leti, v vojno mornarico pa so jo vključili leta 1970.

dij ima Francija sedaj v te namene tudi tri zelo sodobne vojne ladje. Dve sta fregate, tretja pa je korveta, medtem ko še grade tri fregate.

Vedeti pa je treba, da imajo te ladje zelo malo skupnega z istoimenskimi vojnimi ladjami iz druge svetovne vojne. Sedanje fregate in korvete so čisto nekaj drugega. So večje, hitreje in bolj oborožene. Najnovejše francoske fregate so večje in bolj oborožene od nekdanjih križark, nova korveta pa je večja in močnejša od kateregakoli rušilca.

Gre za raketne fregate D 602 SUFFREN in D 603 DUQUESNE. Prva pluje po morjih že od leta 1967, druga pa od leta 1970 dalje.

Sedaj pospešeno grade še tri raketne fregate tipa F-67. Prva, ki se bo imenovala TOURVILLE, bo končana do konca leta. To pomeni, da bo takrat sposobna le za poskusne vožnje, ne bo pa še uvedena v vojno mornarico. DUGUAY-TRUIN, druga fregata istega tipa, bo potisnjena v morje konec prihodnjega leta, tretja pa leto dni kasneje.

Francozi nameravajo poleg teh fregat zgraditi še tri korvete tipa C 70, vendar še ni znano, kdaj se bodo lotili gradnje in kdaj jo bodo končali.

Vse te fregate in korvete imajo nalogo, da se bore s podmornicami, da varujejo

ji), s sredstvi za boj proti elektronskim motnjam itd. Vsaka izmed omenjenih ladij ima vsaj po dva podvodna električna lokatorja za odkrivanje podmornic. Lokatorja oddajata v ustrezni smeri ultra zvok in po tem, koliko časa potrebuje zvok, ki se odbije od cilja, za pot do tja in nazaj, ugotove oddaljenost in globino podmornice. Eden od lokatorjev je pritrjen na ladijsko dno, drugega pa lahko s krme s kablom spuščajo globoko v morje z namenom, da bi se tako izognili mejnemu sloju

vode z različno temperaturo in slanostjo. Ultra zvok iz lokatorja na ladijskem dnu se namreč odbija od tega sloja in ne more prodreti dovolj globoko, medtem ko PEL na kablju lahko spuste v globino, ki jo uporablja podmornica.

Kar zadeva radarje, imajo fregate in korvete predvsem navigacijske radarje, opazovalne radarje za odkrivanje še precej oddaljenih letal, radar za natančno spremljanje cilja v zraku (za usmerjanje raket), radar za usmerjanje topniškega ognja in radar za spremljanje in usmerjanje lastnih protipodmorniških helikopterjev.

Francoske fregate in korvete imajo tudi močno protipodmorniško orožje. Poleg metalcev globinskih bomb imajo še aparate za izstrelitev samovodljivih protipodmorniških torpedov (ki sami iščejo svoj cilj), vodljive raketne izstrelke »ladja-globina« MALAFON in helikopterje, ki so usposobljeni za iskanje, odkrivanje in uničevanje podmornic.

Raketni izstrelak tipa MALAFON ima dva dela: nosilno raketo in torpedo. Raketa lahko leti do 13 km daleč s hitrostjo 230 metrov na sekundo. Težka je poldrugo tono, dolga pa 615 cm.

Fregate tipa F 67 bodo dobile tudi vodljive raketne izstrelke vrste »ladja-ladja« tipa EXOCET. To so 700 kg težke rakete, ki imajo 150 kg razstreliva. Njihov dolet je 37 km, dolge so 520 cm, debele pa 35 cm. Raketa je zelo sodobna in je vzbudila po vsem svetu veliko pozornost.

Nove francoske ladje so oborožene tudi še z avtomatskimi topovi kalibra 100 in 30 mm. Topovi so univerzalni, kar pomeni, da lahko obstreljujejo cilje na morju, v zraku in na kopnem. Topovi kalibra 100 mm nesejo 17.000, topovi kalibra 30 mm pa 2800 metrov daleč. Prvi lahko izstrele na minuto do 60, drugi pa do 650 nabojev.

Očitno je, da bo Francija dobila z novimi ladjami zelo sodobne bojne plovne enote, ki bodo njeno vojno mornarico močno okrepile.

Taktično-tehnični podatki

Tip ladje	FLM 60	C 65	F 67
Ime prve ladje	SUFFREN	ACONIT	TOURVILLE
Standardni deplasman	5100 t	3000 t	4580 t
Polni deplasman	6000 t	3560 t	5750 t
Dolžina v m	157,6	127	152,7
Največja širina v m	15,5	13,4	15,3
Največja globina v m	6,1	5,5	5,7
Največja hitrost v miljah	32	27	31
Število članov posadke	446	258	303
Lanserjev »ladja-ladja«	0	0	6
Lanserjev »ladja-globina«	1	1	1
Lanserjev »ladja-zrak«	2	0	0
Topov kalibra 100 mm	2	2	3
Torpednih cevi	4	6	2
Helikopterjev	0	0	2

ORIENTACIJSKI CENTER V MARIBORU

Sistematično usposabljanje mladine za obrambo

Vključevanje in seznanjanje mladine z obrambnimi pripravami prav gotovo sodi med posebne in dolgotrajnejše naloge. Na tem področju je bilo doslej že precej storjenega, vendar so še določene pomanjkljivosti. Tudi v Mariboru so na enem izmed zadnjih posvetovanj, ki ga je pripravila občinska zveza mladine v domu družbenih organizacij, ugotovili, da se kažejo takšne slabosti v tem, da mladinci in mladinke niso dovolj dobro seznanjeni z zahtevami in načinom življenja, recimo v partizanskih enotah in v enotah JLA. Poleg tega, da niso v celoti pripravljeni nanje in da ne obvladajo dovolj osnovnih vojaških spretnosti ter s tem v zvezi, da so tudi slabo opremljeni.

Zaradi vsega tega so se pristojni dejavniki skupaj z občinsko konferenco zveze mladine in družbenimi organizacijami odločili ter ustanovili v Mariboru orientacijski center. Prek tega centra naj bi pripravljali mladince in mladinke, ki bi jih potem vključevali v partizanske enote ter v enote JLA. Dogovorili so se, da naj bi orientacijski center deloval v treh smereh: kot obrambna tribuna, kot orientacijska šola in v aktivnostih orientacijskega centra.

Po našem mnenju gre za splet zelo prikladnih oblik usposabljanja mladih ljudi na tem področju.

V okviru obrambne tribune bodo organizatorji in mladina svoje aktivnosti razvi-

jali s pomočjo predavanj, z izleti, ogledi in podobnimi dejavnostmi, poleg tega pa še z občasnimi ogledi sodobnega orožja, demonstracijami orožja, ogledom vojaških šol, spoznavanjem njihovega dela, vključno z življenjem gojencev v teh šolah. Vse te oblike bodo prav gotovo močan element pri usmerjanju zavesti in nagnjenosti posameznika. Zaradi tega bodo organizatorji skrbeli, da bo program obrambne tribune aktualen in prepričljiv. To je najbrže takšna oblika, ki daje velike možnosti, da se mladi kar najbolje spoznajo z zamisljivo in pripravljeni na splošni ljudski odpor.

Vzgoja v orientacijski šoli in sploh njena programska zasnova pa bo tista oblika, kjer bodo mladi dobivali strokovno znanje s področja topografije, upoštevajoč tudi znanje in življenje v naravi s poznavanjem bližnje in širše okolice Maribora. Tukaj gre za popestritev določenih spretnosti za življenje v naravi, seveda tudi za streljanje in za razne taktične naloge ter za podobne zanimive aktivnosti, katerih se mladostnik rad udeležuje. Poleg tega bo sledilo še vključevanje v razna orientacijska tekmovanja in seveda spoznavanje celotnega jugoslovanskega ozemljskega prostora. Organizatorji in drugi strokovni sodelavci se zavedajo tega, da če bodo k temu pristopili na strokovni način, uspeh ne bo izostal. V programskih nalogah je poudarjeno, da razni amaterski načini učenja topografije po-

menijo odstopanje od te zahteve. Kakršnokoli poenostavljanje pri tem pa je lahko le škodljivo, saj tudi raznih spretnosti pri splošnem ljudskem odporu, če jih hočemo vrednotiti, ne moremo poenostavljati.

Orientacijska šola bo delovala v treh nadaljevalnih tečajih (tečaj I., II. in III.).

Program orientacijskega centra obsega vsestransko vzgojo, navajanje mladih na življenje v naravi, ki je tudi osnovna prva na partizanskega bojevanja, na pravilno uporabljanje dobrin, ki jih najdemo v naravi, prirejanje tekmovanj, akcij, pohodov, na ukvarjanje s posameznimi športnimi panogami obrambnega pomena, na ustanavljanje ostalih centrov in navezovanje stalnih stikov, pospeševanje tečajev in seminarjev, sodelovanje s teritorialno obrambo, z ZRVS, JLA, oddelkom za NO pri skupščini občine, ZZB NOV in družbenopolitičnimi organizacijami.

Organizatorji so se že lotili iskanja čim boljših kadrov, saj gre za posebno vojaško strokovno in politično usposabljanje mladih. Program in sploh delo ureja in izvaja aktivni instruktorjev, ki pa morajo obvladati določeno strokovno znanje in biti za to tudi usposobljeni. Vsega tega se organizatorji dobro zavedajo.

Iz zasnovanih programskih nalog pa lahko še razberemo, da je orientacijski center v Mariboru dogovorjena oblika ustanovitelj, ki s svojim uredništvom pri-

speva k celoviti oblikovanju obrambni osebnosti socialističnega človeka.

In še nekaj! Orientacijski center je tudi sestavni del centra mladinskih organizacij in klubov v Mariboru. V orientacijskem centru lahko deluje vsakdo, ki je star vsaj 14 let. Člani orientacijskega centra pa morajo biti še člani določene druge organizacije. Največ podobne vsebine bodo najbrže našli člani taborniških in planinskih organizacij.

Z nenehno družbenopolitično aktivnostjo na področju obrambe bodo v orientacijskem centru morali najti svoje mesto vsi mladi, ki so vključeni v kakršnikoli aktiv zveze mladih, bodisi v športna društva, v organizacije za razvijanje tehnične kulturne, bodisi v druge.

Organi orientacijskega centra so: zbor članov, načelnik orientacijskega centra, upravni in nadzorni odbor. V okviru upravnega odbora delujejo komisije za akcije, orientacijsko šolo, tekmovanje in za koordinacijo.

Prepričani smo, da so pobudniki in organizatorji orientacijskega centra v Mariboru ob podpori vseh pristojnih dejavnikov dobro zastavili svoje delo in da bomo v doglednem času o tem lahko že kaj več poročali. Menda je Maribor tudi med prvimi v Sloveniji, kjer so ustanovili takšen center.

DRAGO MIKLAVEC

Dve mladosti pred skupno akcijo

Gojenci, ki so julija letos končali vojaško akademijo, so že podporačniki in starešine v enotah ljubljanske armade. Pred odhodom na nove in prve dolžnosti so se zbrali v Ljubljani, kjer jih je v imenu komandanta pozdravil generalmajor Augustin Jukić, ki je med drugim dejal:

»Namen današnjega sestanka je predvsem v tem, da bi se čimbolj seznanili s pomembnimi nalogami, ki vas čakajo na vaši novi življenjski poti. Postali ste vzgojitelji svojih sovrstnikov — vojakov. To delo ni lahko, zato morate biti potrpežljivi in vztrajni. Mlade ljudi je treba vzgajati le z lepo in tovariško besedo, ne s silo, ki je naša družba sploh ne pozna kot dejavnika za urejevanje medčloveških odnosov. V vašem novem okolju, se pravi v mestih vašega službovanja, vas med drugim čaka tudi topla in prijateljski odnos prebivalstva. Kajti delovni ljudje Slovenije se izredno dobro zavedajo dejstva, da je obramba do-

movine močnejša le takrat, ko sloni na načelih bratstva in enotnosti in medsebojnem sodelovanju armade in ljudstva oziroma armade in družbenopolitičnih in drugih organizacij. Zato smo tudi za večji del vas mladih starešin že organizirali tečaje slovenskega jezika, kar vam bo vsekakor koristilo in pomagalo ter še bolj popestrilo vaše vsakdanje življenje v novem okolju.

Z mladimi oficirji se je pogovarjal tudi tovariš Avgust Vrtar. Poudaril je potrebo po še večji aktivnosti pri uresničevanju smernic iz pisma tovariša Tita ter preučevanju nove ustave in izhodišč za X. kongres ZKJ.

»Pričakujemo, da se boste tudi vi vključili v delo družbenopolitičnih in drugih specializiranih organizacij po vsej Sloveniji, kjer boste dokaj hitro spoznali tukajšnjega delovnega človeka kakor tudi njegov pozitivni odnos do JLA. Mnenja sem, da je vaše mesto med slovensko mladino, z njo pa ima armada že vrsto let izredno dobro in sadov polno sodelovanje.

Hkrati s prihodom novih starešin so nekatere enote sprejele nove, mlade vojaške. Lahko rečemo, da so bile vse priprave za prihod novincev zelo dobro izvedene. Vojašnice so dobile povsem novo podobo, številne prireditve, razstave in tovariško vzdušje na sploh — vse to je prijetno vplivalo na prve vtise mladih vojakov. Fantje iz vse naše domovine so se, med drugim, veselili tudi sodobno opremljenih objektov v marsikateri vojašnici in so že prvi dan svojega vojaškega bivanja našli na veliko skrb in pomoč ne samo starešin, ampak tudi starejših vojakov. Vsekakor pa je bil zanimiv prihod prvega mladega vojaka v Postojno. Njemu so, ko je prišel v servis za oblačenje, na pladnju izročili škarnje, s katerimi je prerezal vrv in odprl novi servis. Za spomin na ta dogodek so mu gostoljubni domačini podarili umetniško sliko ter leseni obešalnik za obleko z vžiganim posvetilom.

Takole je torej te dni v naših vojašnicah. Prišli so mladi, starešine in vojak. Pred njimi pa je skupna naloga: priprave za obrambo domovine in naše samoupravne skupnosti. JAB

Obleke so po meri — kaj, če bi pa zamenjala kapi? Moja je malce velika, tebi bo kar prav...

20 let postojnskih strelcev

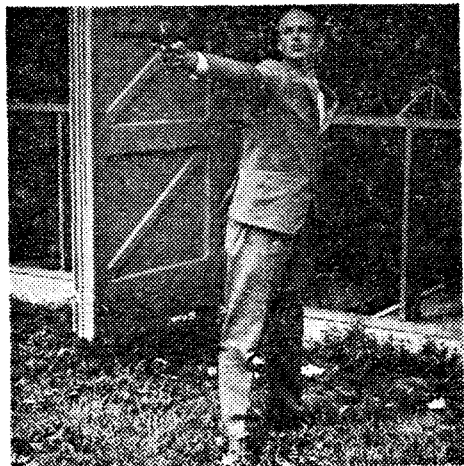
Strelci in strelski delavci iz občine Postojna so v Pivki 15. 9. 1973 slovesno praznovali 20 let strelstva. Ob tej priložnosti so v Pivki odprli novo strelišče za zračno puško, ki je bilo zgrajeno večinoma z udarniškim delom tamkajšnjih požrtvovalnih strelskih delavcev in strelcev strelske družine Tone Tomšič Pivka. V kinodvorani v Pivki pa je bila proslava, kjer so 68 najzaslužnejšim dolgoletnim strelskim delavcem in strelcem ter nekaterim delovnim in družbenopolitičnim organizacijam podelili priznanja; potem je bilo družabno srečanje na prostem.

Strelski šport se je začel na Postojnskem razvijati leta 1953; takrat je v Postojni obstajala strelska družina »Postojna«, leta 1954 pa je prišlo tudi v Pivki do ustanovitve SD Pivka. Leta 1959 je prišlo do ustanovitve občinske strelske zveze in do formiranja desetih strelskih družin. Prvi predsednik OSZ je bil dr. ing. Amer Krivec. Nekatere strelske družine niso bile dosti aktivne, zato so jih ukinili; tako je sedaj v OSZ vključeno šest družin: Gozdar, Center, Proleter in Srednješolec iz Pivke in Planine.

Strelski šport je v teh 20 letih beležil lepe uspehe tako v množičnosti (sedaj je skoraj 500 članov) kot tudi v kvaliteti strelskega športa. Največji uspeh je bil zabeležen leta 1971, ko je pionir Igor Požar osvojil v Titogradu naslov državnega prvaka z zračno puško. Poleg tega je bilo osvojeno 13 naslovov republiških prvakov, največ po zaslugi mladih strelcev iz Pivke in Postojne, ki so po letih 1970 kar zapovrstjo osvajali naslove republiških prvakov. Vsi ti uspehi so bili povod, da je občinska strelska zveza prejela lani plaketo Zveze za telesno kulturo in letos tudi veliko priznanje OF.

Vzporedno s tekmovalnimi uspehi pa je bilo precej storjeno tudi glede vzgoje strokovnih kadrov; tako je OSZ lani dobila pet novih republiških sodnikov in dva trenerja strelstva. V letošnjem letu pa predvidevajo še organizacijo inštruktorskega tečaja za Notranjsko in Primorsko ter izvedbo sodniških izpitov za sodnike strelstva.

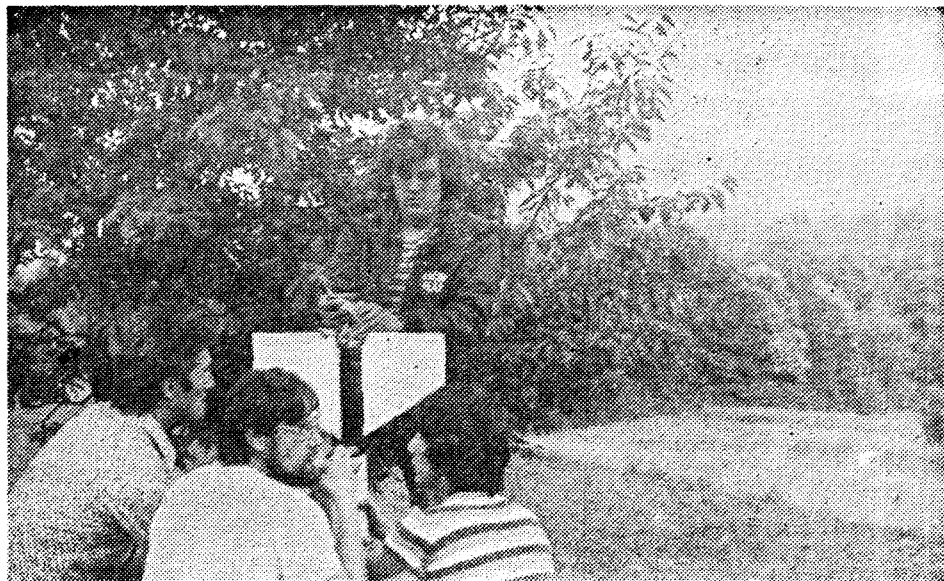
V zvezi s športnimi objekti ni bilo po letih 1959 in 1960 (takrat so bila zgrajena strelišča za MK puško v Postojni in Pivki ter strelišče za zračno puško v Postojni)

Odlični strelci s pištolo Borislav Kovačević — med najboljšimi v Sloveniji

skoraj nič storjenega, izvedena so bila le vzdrževalna dela in adaptacija strelišča za zračno puško v Postojni, kar pa je v glavnem opravila JLA, ki so ji strelci še posebej hvaležni za razumevanje in pomoč — posebno kar je za komandanta prišel generalmajor Jože Ožbolt (ki je bil imenovan za prvega častnega člana OSZ) in tudi pozneje, ko je to mesto prevzel komandant postojnske garnizije generalmajor Branko Jerkić. Strelci pa so z JLA povezani tudi v tekmovalnem duhu, saj je bilo in je še veliko pripadnikov JLA vključenih v strelsko družino in tudi po zaslugi le-teh je strelski šport na Postojnskem dobival novo dimenzijo. Omeniti je treba predvsem odlične strelce — vsearmadne prvake Božića, Kovačevića in druge ter strelske delavce, kot so Župančič, Dekanj in drugi.

Seveda pa bi strelski šport lahko dosegal še večje uspehe v množičnosti in kvaliteti, če ne bi bile nenehno v ospredju finančne težave. Dejstvo je namreč, da je bilo v teh letih vzgojeno in usposobljeno na stotine mladih strelcev, a kljub temu ta panoga ne dobiva prav nobene pomoči od tistih organov in komisij, ki bi morali biti še kako zainteresirani za to vrsto športa, ki je brez dvoma dosti več kot samo šport. E. PROGAR

Priprava pirotehničnih sredstev za vžig rakete GAMA 02

500 raket nad Kranjem

Za glavni razvoj amaterske raketne tehnike v Kranju skrbí Astronavično in raketno društvo Kranj (ARDK), ki že uspešno deluje dve leti. Njegovi uspehi so priznani tako v Kranju kakor tudi v Sloveniji in Jugoslaviji. Razvoj amaterske raketne tehnike je potekal od enostavnih papirnatih, dvostopenjskih raket, maket, raketnih letal in raketoplanov do prvih poizkusov z raketa-mi na trda goriva. Mladi raketni tehniki so od ustanovitve društva do danes lansirali 712 raketnih motorjev in raket raznih velikosti. Vsaka raketa je bila vestno konstruirana s sistemom za mehko pristajanje s padalom.

Program »BETA« z lastno konstrukcijo raketnih motorjev in goriv je obsegal sto petdeset poizkusov, ki so bili že izvedeni v letošnjem letu. Rakete te vrste so bile velike od enega do dveh metrov. Program, ki se imenuje »GAMA« in teče že od februarja 1973, predvideva dvajset poizkusov z elektronskimi napravami za zvezo — poleg preizkušanja raketnih motorjev na trdo gorivo in sistema za mehko pristajanje celotne rakete. Rakete te vrste so velike do treh metrov, njihova pogonska snov tehta od deset do dvajset kilogramov raketnega goriva. Iz programa »GAMA« sta bila opravljena že dva starta. Prvi start rakete »GAMA« OI je bil izveden v čast 81. obletnice Josipa Broza Tita in je odlično uspel. Drugi start rakete »GAMA« 02, ki jo vidite na sliki, pa so člani opravili dne 8. 7. 1973 pod Jelovico pri Besnici.

Največja amaterska raketa na Gorenjskem

Že na razstavi »ČLOVEK IN VESOLJE«, ki jo je priredilo društvo v Kranju je vzbujala veliko pozornost največja amaterska raketa na Gorenjskem »GAMA« 02; bila je razstavljena tako, da jo je bilo videti že z ulice. Prav na dvorišču pred klubskimi prostori Astronavičnega in raketnega društva Kranj je bila postavljena kar štiri metre visoka kompozicija z raketo in lansirno napravo. Zraven rakete je bil na tabli točen datum, kraj in ura lansiranja rakete. Žal se je pri izdelavi sistema za odpiranje padala nekaj zataknilo in start rakete so morali preložiti za tri dni. Konstruktorja rakete sta bila EDVARD KOROTAJ in DRAGO KERŽIČ, ki sta tudi opravila večino teoretičnega in praktičnega dela. Pri matematičnih izračunih je veliko pripomogel tudi FRANC KUZMA. Raketo so pripravljali in konstruirali kar dolge tri mesece, saj je konstrukcija zahtevala mnogo učenja raketne tehnike, kemije, matematike, mehanike in drugega. Po razstavi so člani trdo pri-jeli za delo, izdelali še zadnje količine goriva in spet je zanje napočil velik trenutek. Vrstni red je bil že vnaprej določen.

»Halo, tukaj postaja (baza) ena, ura je petnajst in trideset minut. Transport rakete »GAMA« 02 v smer zahod—Jelovica.

»Tukaj baza dve, sprejel sem poročilo, ponavljam...«

Transport rakete se je začel proti Besnici in naprej pod Jelovico. Člani so pripeljali raketo in takoj so se začele priprave. Treba je bilo postaviti veliko lansirno napravo in vse potrebno.

»Halo, tukaj baza dve, raketa na izstrelišču; ura je petnajst in petinštirideset minut, začeli smo priprave za lansiranje.«

»Tukaj baza tri. Prejel sem poročilo. Ponavljam...«

Vodja lansiranja EDVARD KOROTAJ je po programu razdelil delo vsem navzočim članom.

»Izpostava MIRO MRAK in BRANKO MRAK — sestavitev lansirne naprave.«

»BORUT FRAS — kamera.«

»DARKO SMODILA — fotoaparata.

»DRAGO KERŽIČ — popoln pregled raketnega motorja, namestitvev raketnega motorja, pirotehničnih sredstev, vžigalnega sistema in šobe raketnega motorja.

»MIRO MRAK — glavni asistent.«

»Kontrola padala in namestitvev konice rakete — EDVARD KOROTAJ.«

»Namestitev rakete na lansirno napravo — izpostava DRAGO KERŽIČ, BRANKO MRAK in EDVARD KOROTAJ.«

»Razmotavanje sto metrov dolge žice za priključitev vžigalnega sistema — ISTINIC in TERŠEK.«

»Kontrola celotnega sistema — EDVARD KOROTAJ.«

»Halo, tukaj baza dve. Razglašam izredno stanje. Dajte točno poročilo.«

»Tukaj baza tri. Lahko začnete z lansiranjem. Zračni prostor čist.«

»Tukaj baza dve. Prejel sem poročilo. Ponavljam...«

»Halo, razglašam ponovno, popolno izredno stanje, naravnajte ure, še dve minuti do starta.«

Še zadnji pregled vseh naprav in postavitve varnostnih mej. Vsi člani in gledalci so oddaljeni več kot sto metrov v zaklonu. Marsikdo se med tem časom ni zavedal, kaj se lahko zgodi že pri majhni napaki z raketo, v kateri je kar štirinajst kilogramov raketnega goriva.

— Še minuto, še trideset sekund. Je vse

GAMA 02 s padalom na razstavi »Človek in vesolje« v Kranju — v družbi skupinice manjših raket

v redu? Še petnajst sekund. Zasihi se glasno in počasno odštevanje.

— Deset, devet, osem, sedem, šest, pet, štiri, tri, dva, ena, nič, START!

Zasihi še močna eksplozija, gost bel dim ovije spodnji del rakete in dva metra dolg plamen se pokaže iz rakete; ki se z bliskovito naglico dvigne proti nebu, in močan sik in grom se razlega pod Jelovico.

Oči vseh gledalcev so bile uprte v dolgo belo črto duma, ki jo je raketa puščala za sabo. Čakali so samo še, kdaj se bo na nebu pokazalo tri metre veliko črno-belo padalo rakete. In res, kmalu so zagledali padalo z raketo, fantje so se prikazali iz svojih zaklonišč in veselo vzklikali. Uspeh članov ARDK ni vznemiril, saj so ga pričakovali in verjeli vanj.

Ekipa za iskanje rakete, da jo poišče, ki je bila že vnaprej določena, se je takoj odpravila na pot. EDVARD KOROTAJ

NOVO MESTO

OB 30-LETNICI 12. SNOUB

Slavje, ki ga je priredilo Novo mesto borcev 12. brigade ob njeni 30-letnici, je pravzaprav trajalo dva dni in je bilo začetek praznovanja letošnjega občinskega praznika. Program se je začel že v soboto, 15. septembra, še preden so se borci zgrnili z vseh strani v Novo mesto na osrednjo slovesnost. Praznovanje je začela, tako kot je v navadi mladina: naša mladina, naša zato, ker nanjo prenašamo vzore in vsebino boja in revolucije, ki smo ju bojevali. Pionirji pionirskega odreda osnovne šole v Bršlinu, ki nosi ime po 12. brigadi, so že 15. septembra dopoldne pohiteli skupaj z borci brigade v Mokronog s spominski plošči brigade ter tam položili vence in izvedli žalno svečanost v spomin padlim. Takoj za tem se je začel spominski pohod mladinske brigade, ki nosi naziv 12. SNOUB, in »Gorjanskega bataljona« po bojnih poteh, ki jih je prehodila dvanaajsta. Zvečer je bil v počastitev 30-letnice na Glavnem trgu v Novem mestu promenadni koncert, ki ga je izvedla godba na pihala, ob mraku pa so mladinci prižgali na Marofu nad Novim mestom taborni ogenj.

Dne 16. septembra so se borci XII. že precej pred napovedanim časom pričeli zbirati pred prosvetnim domom. Mnogo srečanj, mnogo stiskov rok in veliko sreče v očeh ob obnovljenih, nepozabnih poznanstvih iz bojnih dni. Med njimi so bili na zbornem prostoru pomešani mladinci, ki so prejšnji dan in noč prehodili mnoge bojne poti 12. brigade.

Sodelujoči so se nato zvrstili v dolgo pohodno kolono, ki je s prapori odšla skozi Novo mesto proti slavnostnemu prostoru na Grm. Tam sta zbranim borcev govorila predsednik SOB Novo mesto Avgust Avbar in predstavnica brigade Marija Krese-Maruša, v kulturnem delu programa pa so sodelovali gasilska godba na pihala iz Novega mesta, moški pevski zbor »Dušan Jereb« in pionirji osnovne šole iz Bršlina. Slovesnosti se je udeležil tudi sekretar sekretariata ZKS Franc Šetinc.

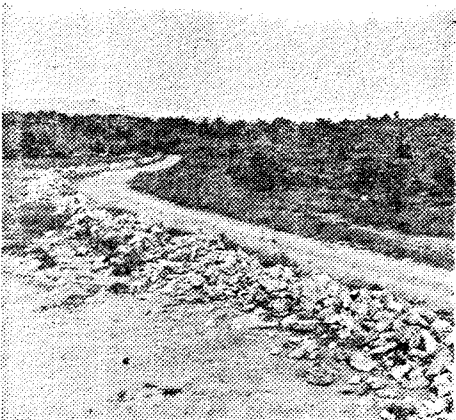
Občinska skupščina Novo mesto in družbeno-politične organizacije so borce po slavnostnem delu pogostile s partizanskim golažem in jim priredile še sproščeno tovariško srečanje.

M. J.

MATERIJA

ZA CESTO V SKADANŠČINO

Partizanska vas Skadanščina, o kateri smo pod naslovom »Za 3 km ceste gre« pisali v 35. številki, 30. avgusta letos, spada v krajevno skupnost Materija, občine Sežana. Skadančan Franc Poles, ki je bil v času NOB še otrok, sedaj kot član sveta krajevnne skupnosti, v njem zastopa svojo vas. Od glavne ceste Reka-Trst je vas oddaljena 3 km, vendar je ni videti, ker je skrita za Skadansko goro. Staro pot od glavne ceste do vasi so Skadančani začeli popravljati minulo leto. Cesta, ki jo bodo asfaltirali, bo

Vaščani so že navozili več kot 1000 kub. metrov kamena na rob ceste, ki drži v Skadanščino.

stala nekaj manj kot 300.000.- din. Na rob poti so vaščani že navozili več kot 1000 m³ kamena, izogibajoč se vsem večjim ovinkom. Z zdrobljenim kamnom cesto utrjujejo in širijo.

V vasi je 12 družin. Devet moških je doslej na cesti opravilo po 330 delovnih ur povprečno, dva pa nekoliko manj. Skupno so opravili že 3150 delovnih ur.

Vsaka družina pa bo dala tudi denarni prispevek od 3.000.- do 12.000.- din. Pošteno so ovrednotili vsako stvar, ki jo družina ima in se dogovorili za koliko jim poveča prispevek.

Za denarno pomoč pa so se obrnili tudi na tiste, ki so nekdanj v Skadanščini živeli sami ali njihovi starši. Za pomoč se obračajo tudi na nekdanje borce, ki so v času NOV imeli stike s Skadančani.

Na žiro računu sezanske kreditne banke, številka: 52220-645-45473, Krajevna skupnost Materija — za cesto v Skadanščino, se je zbralo že 6.650 din. Prispevali so: Gerdevic Jože iz Kozine — 500, Sturm Franc iz Trsta — 600 din, Hrvatini Anton iz Trsta — 250 din, Skočaj Kristina iz ZDA — 230 din, Čivran Loredana, Kufersin Emilio in Marija, ter Sironič Nadja, vsi iz Trsta po 250 din, Hrvatini Marjan, Drago in Jože ter Brnetič Branko, vsi iz Kozine po 250 din, Sosi Stelio in Olga iz Trsta po 500 din, Delfar Milka iz Sečovelja — 400 din, Hrvatini Jože iz Trsta — 150 din in trije bivši borci NOV iz Ljubljane (Kariš, Zadnik, Koman) skupno 1250 din.

Skadančani se vsem za to in vsako nadaljno pomoč, ki jo še pričakujejo, najlepše zahvaljujejo in obljubljajo, da bodo vse darovalce povabili na otvoritev asfaltirane ceste, ki bo drugo leto. Kako napredujejo z gradnjo, pa bomo še poročali.

S. K.

BITNJE-ŽABNICA

OBISKALI SMO BOLNIŠNICO FRANJO

Naša invalidska organizacija prireja že več let izlete za svoje člane. Letos smo se odločili za obisk bolnišnice Franje pri Cerknem. Odpravili smo se 2. t. m. z avtobusom po Poljanski dolini v Cerkno. Nato smo se odpravili dalje peš do bolnišnice. Tam nas je sprejel nekdanja upravnik bolnišnice in nam, jedrnatno opisala zgodovino bolnišnice. — Iz Cerkna smo nadaljevali potovanje še v Goriško Brda. Domov smo se vrnili po dolini Trente in čez Vršč.

BILJE NA GORIŠKEM

ODKRITJE SPOMENIKA NARODNEMU HEROJU IVANU SULIČU-CARJU

V Biljah na Goriškem so dne 16. t. m. slovesno odkrili spomenik pokojnemu narodnemu heroju Ivanu Suliču-Carju. Slovesnost je potekala v okviru praznovanja tridesetletnice goriške fronte, ki pomeni pomembno prelomnico v našem narodnoosvobodilnem boju.

Narodna zavest v tej vasi, tako kot drugod po Primorskem, ni nikoli zamrla pod nadvlado fašistične Italije. Naskrivaj so po domovih gojili slovensko kulturo in narodno zavest, s katero so se izkazali tudi med vojno. Ze oktobra 1941 je osem zavednih vaščanov, čeprav so bili odkaknjeni od matične domovine, ustanovilo vaški odbor OF. Naslednje leto so ustanovili tudi odbor Slovenske protifašistične zveze in mladinsko organizacijo. Do 12. septembra 1942 je odšlo iz vasi v partizane prvih petnajst borcev, po 8. IX. 1943 pa se je večina moških vključila v slovensko narodnoosvobodilno vojsko in sodelovala tudi na goriški fronti. Septembra 1943 so na javnih volitvah izvolili občinski narodnoosvobodilni odbor in obnovili pouk v slovenščini. Življenje je izgubilo 48 vaščanov, partizanov, v taboriščih pa jih je umrlo 11.

Toda Biljenci upravičeno zatrjujejo, da se je pri njih boj za svobodo začel mnogo prej. Leta 1922 so imeli že prvo partijsko organizacijo, ki je delovala v ilegali pod okriljem KP Italije. Pozneje so se povezali s KPS. Pri njih so delovali Tomo Brejc, Anton Veušček, Jože Lemut in drugi zaslužni tovariši. Junija 1942 je Tomo Brejc imel sestanek, ki je nanj prišlo kljub policijskemu nasilju dvajset Biljencev.

Spomenik heroju Ivanu Suliču je izdelal kipar, sovaščan, Negovan Nemec. Postavili so ga v živo okolje, ob razpotju med njimi in sadovnjaki, v neposredni bližini mesta, kjer je padel on in med poznejšimi boji še dvanaest domačinov. Spomenik je odkril tajnik krajevnne organizacije ZB Jože Vovk. Spominu padlih je izkazala čast velika množica ljudi. Med prapori borčevskih organizacij smo videli tudi zastave italijanskih partizanov (ANPI) iz Gorice. Kot gostje so prišli tudi župani slovenskih zamejskih občin in predstavniki tamkajšnjih partizanov. Prav tako sta bila navzoča predsednik pokrajinskega odbora ANPI iz Vidma, Federico Vincenti, in predsednik njihove mestne organizacije ANPI, Nicolo Pusiol.

Na drugem kraju je potem sledilo veliko množično zborovanje. Kot glavni govornik je nastopil tovariš Aleš Bebler, narodni heroj, član sveta federacije in sekretar nekdanjega pokrajinskega komiteja KPS. Govoril je o goriški fronti in o vzdušju, ki je takrat vladalo v Vipavski in Soški dolini. Ljudje so spontano razoroževali bežečo italijansko vojsko. Orožje so uporabili zase in za partizansko vojsko v notranjosti Slovenije. Štirinajst dni so kljubovali tehnično močnejšemu in vojskovanju bolj vešče-

V soboto, 8. septembra, je bila na grobišču borcev v parku v Radovljici spominska slovesnost ob obletnici smrti narodnega heroja Jožeta Gregoriča in 27 borcev, ki so z njim padli na Lipniški planini. Po slovesnosti v Radovljici so se udeleženci proslave iz jeseniške in radovljiške občine odpeljali na proslavo na Lipniško planino. Na sliki: prizor s proslave na grobišču v radovljiškem parku.

Foto in tekst: JOŽE VIDIC

mu sovražniku. Govoril je o posameznih ganljivih doživetjih, ki naj bi si jih vtisnila v spomin naša mladina. Dosegli smo svobodo, ustvarili nove, socialistične odnose v naši družbi in vseh svet nam priznava, da smo tudi med največjimi borci za mirno sožitje med narodi.

Predsednik skupščine občine Nova Gorica rudi sinac je glavni del svojega govora posvetil razvoju te občine po osvoboditvi. Takrat, pred četrto stoletje, je bila gospodarsko zaostala v primerjavi z večino Slovenije. Zdaj ima dovolj tennikov in drugih strokovnjakov, razvila je industrijo in narodni dohodek na prebivalca je dosegel tisto višino, ki jo imajo najbolj razvite slovenske občine. Samo 16 odstotkov prebivalstva se še preživlja s kmetijstvom.

V osnovni šoli v Biljah so pripravili za to slovesnost tudi razstavo »Primorsk« v boju za meje 1945—1947«. Med številnimi fotografijami, zemljevidi, lepaki in razglasi je bila razstavljena tudi originalna divizijska zastava esesovske divizije »Prinz Eugen«. Tako zastava kot nekatere uniforme in orožje nacističnih veljakov, ki so jih zajeli na Primorskem, so iz zasebne zbirke nekega tovariša.

Da slovesnost in sodelovanje nista ostali kreposti slavne preteklosti, ampak sta živi še dandanes, so Biljenci dokazali s pripravami na praznovanje. Vsaka družina se je potrudila, da bi bila njena hiša čim lepša. Vsepovsod je polno cvetja in zelenja. Prebarvali so pročelja, očistili pota in jarke ob njih, pa še cerkvi so dali nov videz. Toda najlepše priznanje imajo v tem, da so znali prenesti duha stare solidarnosti na mladino, ki je opravila tako pri ureditvi spomenika kot pri olepšanju vasi največ prostovoljnih delovnih ur.

POLDE VRBOVŠEK

KOZJI VRH NAD DRAVOGRADOM
SLAVJE PRI JUNČKU

Zadnjo nedeljo so slavili tudi prebivalci Kozjega vrha, Velke in Goriškega vrha pod Košenjakom, v tem idiličnem svetu ob naši severni meji. Zaključne prireditve ob krajevnem prazniku Dravograda so bile na Kozjem vrhu pri kmetu Junčku, združili pa so jih z zborom borcev Lackovega odreda ter z zaključkom akcije za elektrifikacijo zadnjih območij v tej koroški občini.

Že v soboto zvečer so prišli na Kozji vrh prvi borci in taborniki. Največ jih je prišlo v nedeljo. Potem, ko so prišli na slavnostni prostor, ki so ga uredili v bližini spomenika 27 padlim borcev Lackovega odreda, patrolje borcev in tabornikov, se je začela osrednja slovesnost. Oto Mori in Anton Izak sta se v imenu prebivalcev

Kozjega vrha, Velke in Goriškega vrha zahvalila vsem, ki so sodelovali v elektrifikaciji tega območja.

V imenu občinske skupščine Dravograd je udeležence slavlja pozdravil Stefan Borovnik in poudaril, da je slavlje posvečeno spominu na medvojna leta, ko je okupator še v besu pred dokončnim zlomom požgal domačije pod Košenjakom. O razvoju narodnoosvobodilnega gibanja v krajih severno od Drave pa je spregovoril Ivo Skrljovnik. Poudaril je, da je kljub požiganju domačij, streljanju talcev in terorju po prihođu Lackovega odreda tudi v teh krajih zagorela v velik kres misel o novi družbi in svobodi. Potem, ko je v imenu vseh udeležencev srečanja izrazil željo, da bi se čimprej v vsej popolnosti uresničilo veliko poslanstvo predsednika Tita, to je, da bi v svetu zavladal mir, spoštovanje človeka in resnična enakopravnost med narodi, je Ivo Skrljovnik poudaril, da je zdaj osnovna naloga borcev in aktivistov, da se kar najbolj aktivno vključijo v oblikovanje krajevne samouprave na takih odnosih, kot jo zahtujejo republiška in zvezna ustava.

Pozneje so godbeniki iz Sentjanža, pevci iz Dravograda in šolska mladina iz Ojstriče izvedli priložnostni program. Partizansko slavlje na Kozjem vrhu pod Košenjakom pa je potem trajalo še pozno v noč.

—M—

RADOVLJICA

SVEČANOST NA LIPNIŠKI PLANINI

Dne 8. t. m. so zastopniki borčevskih organizacij, učenci osnovnih šol in občani jeseniške ter radovljiške občine počastili spomin borcev, ki so leta 1942 padli v neenakem boju z nemškim okupatorjem na Lipniški planini. Med padlimi je bil narodni heroj Jože Gregorič. Najprej je bila kratka kulturna prireditev pri spomeniku v parku v Radovljici, pozneje pa še slovesnost na Lipniški planini. Nastopili so pevci mladinskega zbora »Blaž Arnič« z Jesenic in recitatorji. Slovesnosti na Jelovici so se udeležili tudi zastopniki škofjeloške garnizije, ki se imenuje po Jožetu Gregoriču.

brest cerknica

industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

kamniška
GORICA

PREDSTAVNIKI ZIMBABVE OBISKALI ZZB NOV

Delegacija afriške narodne unije Zimbabwe — ZANU je obiskala zvezni odbor ZZB NOV. Sprejel jo je generalni sekretar Dušan Sekić. V pogovorih, v katerih so gosti opisali svojo osvobodilno borbo proti kolonializmu in rasni diskriminaciji, je sodeloval tudi Branko Golovič, sekretar komisije ZZB NOV za mednarodno sodelovanje. Na željo delegacije ZANU je Dušan Sekić govoril o jugoslovanskih izkušnjah iz NOB.

ZAHVALA »UKRADENIH OTROK«

V imenu ukradenih otrok bi se rada javno zahvalila ZB NOV Hrastnik, da je letos priredilo srečanje ukradenih otrok. Posebno zahvalo pa smo dolžni delovni skupnosti hrastniške steklarne, ki nam je omogočila ogled steklarne. Tovariši so nas obdarili s spominsko vazo, ki nam bo ostala lep in ljub spomin. Ko sem prejela to darilo, me je spreletel spomin na hude čase v mladosti. Opazila sem, da so tovariši in tovarišice iz taborišča tudi imeli solzne oči. ZB NOV nam je pripravila ogled muzeja NOV in nas pogostila. — Končno lep pozdrav tovarišicam iz taborišča, ki se niso mogle udeležiti srečanja!

MILICA JAVORŠEK, Zagorje

Vse preživele borce 14. SNOUB — Železničarske obveščamo, da bo proslava 30. obletnice ustanovitve brigade 23. septembra letos na Karlovcih — Trška gora. Zbirno mesto bo na železniški postaji v Novem mestu od 8. do 10. ure, od koder bo prevoz na Karlovce, za tiste tovariše in tovarišice, ki pridejo z avtobusi ali vlakom.

Istega dne bo tudi srečanje železničarjev novomeškega vozlišča ob obletnici ustanovitve Železniškega rajonskega komiteja KPS Novo mesto.

Preživele borce 14. SNOUB — Železničarske in člane železničarskega rajonskega komiteja KPS Novo mesto vabimo s to objavo, da s svojo navzočnostjo pripomorejo k svečanosti obletnice in pripomorejo k dobremu počutju ob snidenju tovarišev v borbi za svobodo.

Osebnih vabil ne bomo pošiljali. Skupščina občine NOVO MESTO in iniciativni odbor 14. SNOUB — Železničarske

POSNEMANJA VREDNO

Nedavno je časopisje poročalo o značilnem sklepu sindikalne podružnice delovne organizacije za zunanjo trgovino Invest-import; sklenili so, da bodo poslej vsakemu tovarišu svoje delovne skupnosti, ko bo pri vojakih, pošiljali po 200 din na mesec.

Ta sklep ima dvojni pomen. Predvsem bo nedvomno koristil, da bodo delovne organizacije gledale z večjim razumevanjem na mlade ljudi ob njihovem vstopu v delovno razmerje; zdaj je namreč precej organizacij, ki razpisujejo delovna mesta za mlade ljudi ob pogoju, da mora imeti mladi človek že odsluženo vojaščino, če hoče dobiti delo. Po sklepu omenjene delovne organizacije pa so vrata v podjetja mladim ljudem odprta, ko jih čaka še vojaška služba; s tem, da bodo prejeli vsak mesec prispevek delovne organizacije, pa bo podjetje tudi potrjevalo, da bivšemu delovnemu tovarišu, ki je pri vojakih, mirujejo pravice iz delovnega razmerja. Zato je ta sklep še večjega moralnega pomena, kot pa ima gmočno vrednost za člana delovne skupnosti, ko je ta pri vojakih.

Kaže, da ta primer ne bo ostal edini, marveč, da bo spodbudil tudi druge delovne organizacije. Mladi ljudje, ki bodo morali še izpolniti vojaško obveznost, bodo to vsekakor zelo pozdravili. Imel sem priložnost govoriti z vodnikom stažistom v enoti niške garnizije. Potožil mi je, da so ga tovariši iz delovne skupnosti popolnoma pozabili in da mu nihče niti ne piše, kaj se dogaja v delovni organizaciji. Menim, da bi se vse delovne organizacije lahko zgleđevale po Invest-importu. Prav bi bilo, da bi svoje bivše delovne tovariše pri vojakih seznanjali z dejavnostjo delovne organizacije, tako da bi ostali vojak v stalnem stiku s svojo delovno skupnostjo. Upajmo, da se bo to izpolnilo!

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

PREMALO PROSTORA OB SPOMENIKU

Na kraju, kjer so nacistični krvniki 12. februarja 1942 pri Frankolovem postrleli sto talcev, sta dva razmeroma skromna spomenika. To je blizu ceste Celje—Maribor, a ob spomeniku samem ni dovolj velikega prostora, da bi se lahko tam ustavljalo več ljudi. Potniki, ki se ustavljajo z avtomobili, ne najdejo prostora za svoja vozila. Ljudje so že večkrat izrazili željo, da bi prostor ob spomeniku primerno razširili. To bi bilo nujno potrebno elasti v primerih, ko se tu ustavijo avtobusi s šolskimi ali drugimi izletniki.

B. B.

KJE JE POKOPAN TONE ŠOLAR?

Med narodnoosvobodilno vojno sem izgubila dva brata. Starejši Jaka Šolar — je padel v Baški grapi. O mlajšem, Tonetu Šolarju (partizansko ime Gustelj), doma z Olševka pa smo po pripovedovanju njegovih tovarišev sklepali, da je med zadnjimi boji utonil v Dravi. (Tako so tudi sporočili na sodišču.) Zdaj pa sem zvedela, da je bila njegova slika z opisom njegove smrti objavljena v TV-15. Prosim, sporočite mi, kdo kaj ve natančnejšega o njegovi smrti! Kje je pokopan?

Marica Šolar, Njivica 3, 64201 Zg. Besnica

Bogata vsebina

PROSLAVLJANJA 30-LETNICE GORIŠKE FRONTE IN 25-LETNICE N. GORICE

Velikih obletnic je letošnjo jesen toliko, da jim že kar težko sledimo ter da ostane ta ali ona v našem listu premalo poudarjena. Taka se je npr. zgodilo s 30-letnico goriške fronte in 25-letnico Nove Gorice, ki so jima v novogoriški občini posvetili celo vrsto lepih prireditev. Obe obletnici sta enako pomembni: prva zato, ker je goriška fronta pomenila edinstven primer vseljudske vojaške akcije v najzahodnejšem delu Jugoslavije, v srcu Evrope, ki je bila še skoraj vsa preplavljena z močno nacistično vojsko, druga pa zato, ker je Nova Gorica izraz ustvarjalne volje primorskega ljudstva v okviru nove, socialistične Jugoslavije.

Praznovanje teh dveh obletnic se je začelo že v nedeljo, 9. septembra, s slavnostno sejo občinske skupščine, kjer je govoril podpredsednik IS Slovenije Zvone Dragan. V Mirnu je bila nato otvoritev nove tovarne »Iztok«, v Panovcu je bilo medobčinsko strelsko tekmovanje za Pokal priključitve Primorske k Jugoslaviji, popoldne pa so na Sabotinu odkrili spomenik na kraju, kjer so imeli taborišče prvi briški partizani. Na tej prireditvi sredi briških gmajn je govoril narodni heroj Janez Učakar, igrala je briška godba na pihal, nastopili so recitatorji, vsa prireditev je bila nadvse pristrčna ter je potekla v znamenju srečanja stare z mlado generacijo. Tega dne je bilo tudi tekmovanje mladih združnikov v Renčah.

Čez teden dni, v soboto, 15. IX, je bilo v Novi Gorici odkritje spomenika domačinu, junaškemu mornarju Sergeju Mašeri, o katerem — in o njegovem tovarišu Spasiču — je bil letos spomladaj objavljen v »TV-15« obširen članek. Veliko slavlje je bilo tudi v Biljah: odprli so novo športno igrišče in razstavo »Naše žrtve in boj za naše meje«, zvečer pa so imeli baklado in srečanje ob tabornem ognju. Praznovanje se je nadaljevalo v nedeljo dopoldne, ko so v Biljah odkrili spomenik narodnemu heroju Ivanu Salihu-Carju in 12 borcem, ki so tod padli pred 30 leti. Govoril je narodni heroj dr. Aleš Bebler. (O proslavi poročamo obširneje na drugem mestu.)

Vrsta prireditev se nadaljuje v soboto, 22. IX., v Novi Gorici. Ob 30-letnici

obnove slovenskega šolstva na Primorskem bo ob 10. uri v kino dvorani Soča v Novi Gorici in v Park-hotelu srečanje partizanskih učiteljev Primorske. Praznovanje bo sklenjeno v nedeljo, 23. IX., v Dornberku: ob 10. uri se bo začela celodnevna prireditev »praznik grozdja in vina«.

V nedeljo, 30. IX., pa bodo številni občani nogovoriške občine odpotovali (z avtobusi, vlakom, osebnimi vozili) v Pazin, kjer se bodo udeležili slovensko-hrvaškega zborovanja ob 30-letnici priključitve Istre in Slovenskega primorja k Jugoslaviji. Ta prireditev bo še posebno pomembna zato, ker bo pomenila manifestacijo bratstva in enotnosti slovenskega in hrvaškega naroda ter njunega sodelovanja in uspehov v socialistični Jugoslaviji.

NA RAB 27. OKTOBRA

Pred kratkim smo v »TV 15« napovedali, da bo ob 30. obletnici osvoboditve naših ljudi iz italijanskih zaporov in taborišč največja proslava na Rabu in da bo proslavljanje združeno s 30. obletnico formiranja II. obalno pomorskega sektorja in 30. obletnico osvoboditve Raba ter 30-letnico priključitve Istre Jugoslaviji.

Zdaj je dokončno določen tudi čas proslave na Rabu:

V NEDELJO, 28. OKTOBRA

Na pot pa pojdemo seveda v soboto, 27. oktobra. Program ostane tak, kot ga je že objavilo podjetje SAP. Vsi, ki se nameravajo udeležiti proslave, naj se prijavijo neposredno temu podjetju: SAP, LJUBLJANA, Titova 38, ali pa njegovim podružnicam v Hrastniku, Trbovljah, Zagorju, Brežicah, Cerkljancih in Idriji.

Pri republiški komisiji za bивše politične zapornike, internirance in izgnance smo zvedeli, da bo 27. oktobra peljalo iz Slovenije na Rab najmanj 15 avtobusov.

V bogatem kulturnem programu bodo sodelovali tudi naši recitatorji in Partizanski pevski zbor iz Ljubljane.

Pričakovati je, da bo proslava veličastna in da se je bo udeležilo poleg bivših internirancev ter pripadnikov vojne mornarice tudi veliko število prebivalcev z otoka Raba in sosednjih otokov ter Hrvatskega primorja. Da bi nam bilo le vreme čimbolj naklonjeno!

imeli smo ljudi

Alojz Založnik — Nikola

Alojza Založnika-Nikola, ki je tragično preminul, so 7. t. m. spremili na zadnji poti številni prijatelji in zlasti borci Tomšičeve brigade. — Kot Nikolo smo ga najbolj poznali bivši borci. Rodil se je leta 1902 v Notranjih gorah v številni družini tesarja. Tudi sam se je izučil za tesarja. Med delavci pri gradbenem podjetju je kmalu postal zaveden bорец za pravice delavskega razreda. Ze leta 1922 je sodeloval v stavki in zato ga je podjetje odpustilo. Leta 1936 je spet sodeloval v veliki stavki. Leta 1941 je odšel v ilegalno. Med španske vojne je zbiral prispevke za španske borce. Ko pa je bilo ustanovljeno društvo prijateljev Sovjetske zveze, je zbiral podpise za pristop v društvo. Po razpadu stare Jugoslavije je začel takoj zbirati orožje in bil je ustanovitelj vaše organizacije OF. Jeseni 1941 je bil sprejet v KPS. Marca 1942 je odšel k partizanom. Iz polbataljona Ljube Serčerja na Travi gori je bil kmalu dodeljen v nov kočevski bataljon. Potem je bil poslan kot komisar na Stružnico pri Brodu na Kolpi, po dveh mesecih pa so ga imenovali za komisarja kočevskega bataljona. Po ustanovitvi prvega proletarskega bataljona Toneta Tomšiča je bil dodeljen v ta bataljon kot komisar. Januarja 1943 je bil dodeljen gradbeni ekipi pri CKS. Ob ustanovitvi 1. slovenske divizije KNOJ je postal namestnik političnega komisarja 5. bataljona 1. brigade. Demobiliziran je bil decembra 1945. Potem je delal pri sindikatu kot predsednik republiškega odbora sindikata gradbenih delavcev. Leta 1949 je bil na republiškem gradbenem ministrstvu, pozneje pa je bil do upokojitve direktor podjetja Mineral. Bil je izredno delaven v družbenopolitičnih organizacijah. Prejel je številna odlikovanja kot bорец in družbeni delavec.

Stanislav Bratož

Stanislava Bratoža so nedavno pospremili k večnemu počitku na pokopališču v Podnanosu. Bil je prizadeven organizator prekomorskih brigad. — Rodil se je leta 1911 v Podnanosu v številni družini naprednega kmeta. Ze v zgodnji mladosti se je opredelil za napredno delavsko protifašistično gibanje. Med vojno v Etiopiji je bil mobiliziran za odhod v Afriko, a kot rezervist se vojne ni udeležil. Leta 1941 so ga ponovno mobilizirali v posebno kazensko enoto. Čez nekaj mesecev so ga odpustili, a prihodnje leto so ga poslali spet v kazenski polk. V narodnoosvobodilnem gibanju je začel sodelovati, brž ko so prišli prvi partizani na Nanos. V kazenski enoti v Catanzaru leta 1942 je takoj navezal stike z naprednimi Slovenci. Deloval je v njihovem odboru: po padcu fašizma je postal predsednik tega osvobodilnega odbora. Navezal je stike z našimi zastopniki v Carbonari oz. v Gravini in potem deloval v neposredni politični povezavi s političnim vodstvom taborišča v Gravini. Jeseni je iz Catanzara odšel k partizanom že nad 700 pripadnikov bivših kazenskih enot, kar je bila med drugimi zlasti zasluga Bratoža. Iz Gravine je odšel s 3. prekomorsko brigado v Dalmacijo in sodeloval pri obrambi otoka Visa, pozneje pa v bojih za osvoboditev dalmatinskih otokov, Knina, Mostarja, Like in domačih krajev. Ob koncu vojne je napredoval do poročnika. Po vojni je končal oficirsko inženirsko šolo. Po demobilizaciji je bil zaposlen do leta 1968 v podjetjih na Primorskem in zelo vneto sodeloval v vseh družbenopolitičnih organizacijah ter odboru 3. prekomorske udarne brigade. — Slava njegovemu spominu!

bonboni
VISOKI

**VODIJO V
KVALITETI**

Bila sem na otoku smrti

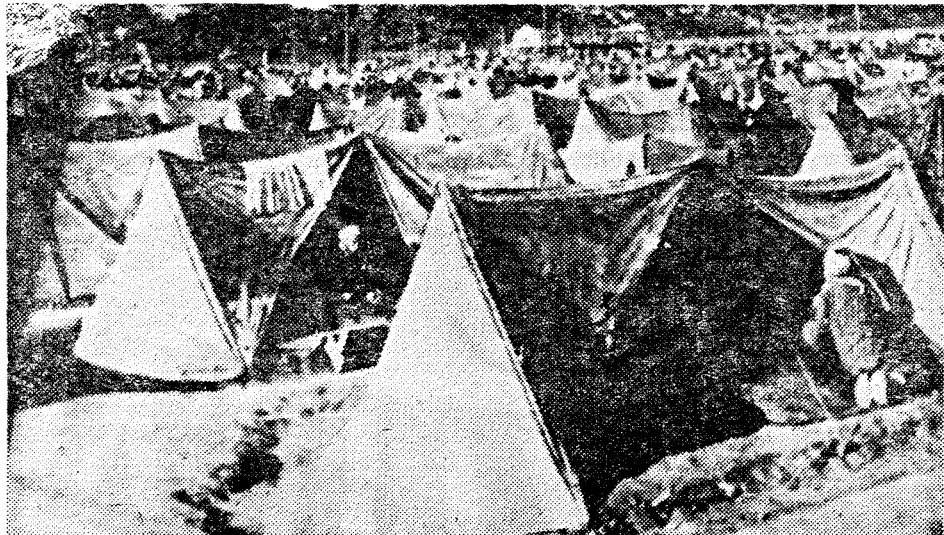

Milka Bavec, ki je v tem feljtonu večkrat omenjena.

Potem je nastopila jesen; začelo je deževati. Neko noč je bila huda nevihta. Med grmenjem in nalivom je padala tudi kot orehi debela toča. Taborišče je bilo pokrito z mlakužami in zemlja je bila tako razmočena, da so se nekateri onemogli izgnanci pogrezali v blato in so jih komaj rešili... Potem je med nalivom ponoči voda preplavila taborišče in odnesla celo nekaj šotorov. Nastal je velik preplah, ker so se otroci in onemogli ljudje utapljali. Lezli smo iz vode na rob taborišča, pa so nas odganjali nazaj v mlakuže. Upirli smo se, pregovorili stražarje in pobegnili iz vode na cesto, ki je bila sicer dobro zastražena. Stražarski posadki so prihiteli na pomoč od drugega, tako da o kakšnem pobegu ni bilo niti misliti. Potem smo se morali vrniti v poplavljeni taborišče — tako je ukazal komandant Cujuli.

V šotoru št. 33, kjer sem bila v skupini devetih Slovencev med Hrvati, se nikakor nismo hoteli ločiti. Z menoj so bili poleg bratov, Mlakarjeva Micka, Alojzija in Milka Bavec, Erjavčeva mama s sinom Ivanom in hčerko Marijo. V noči med povodnijo smo se vsi porazgubili. Z dvema bratoma sem ostala pod neko lopo, kjer smo preživeli noč. Zjutraj smo morali najprej poiskati svoj šotor, ki ga je voda odnesla s slamo in odejami vred, in ga postaviti spet v vrsto, kjer je stal poprej. Na srečo je bilo sončno, da smo lažje delali in si vsaj malo posušili obleko. Zvečer pa smo pod šotor, ki ga je preluknjala toča, polegli na gola razmočena tla in se pokrili z odejami, ki tudi še niso bile čisto suhe. Tedaj se je veliko ljudi prehladilo in razširila se je nevarna driska, tako da jih je mnogo pomrlo. Zelo hudo nam je bilo za vsakomer, ki ni dočakal, da bi se vrnil domov in se vsaj enkrat do sitega najedel pred smrtjo.

Postajalo je čedalje bolj hladno in deževje ni prenehalo, tako da nas je začelo pošteno zebsti, saj smo imeli le borne poletne obleke. Pri vseh teh nadlogah pa je včasih koga doletela še kakšna posebna nesreča. Tako je brata Feliksa pičila osa — v jezik. Vse sem storila, kar sem vedela, da pomaga proti osjemu piku. Toda nič ni pomagalo. Otroku je jezik naglo otekel, da se je začel že dušiti. Z Mlakarjevo Micko sva pohiteli v ambulanto po zdravnika, a ga ni bilo tam. Povedali so nama, da se bo vrnil šele pozno ponoči... Vendar sva končno z bratom le dočakala zdravnika, ki je fantič rešil...

Taka so bila »stanovanja« v rabskem taborišču vse do februarja 1943. To je posnetek iz tistega dela taborišča, kjer so bile ženske z otroki. Tu je bila tudi Francka Lekan s svojima dvema bratoma. Pri šotoru v ospredju je dobro viden »obrambni jarek«, kamor se je stekala voda. Ob hudih nalivih pa seveda to ni nič pomagalo.

Med stvarmi, ki so me najbolj bolele, je bilo zlasti početje nekaj domačih izdelkov. Z Micko Mlakarjevo sva se precej gibali po taborišču in marsikaj opazili. Zalostno je bilo, kako so Italijani ob vsaki priložnosti poniževali naše ljudi, tudi v kantini, kjer so prodajali tistim, ki so imeli bone, najslabše cigarete in marmelado. Italijani so kričali nad našimi ljudmi in jih poniževali, pri tem pa so jim pomagali še odpadniki; prodali so svojo čast, da jim ni bilo treba stradati kot nam.

Lakota je bila strahotna. Nekaj časa so nas hranili le s kuhanimi bučami; mnogo ljudi je zaradi tega zbolelo. Zalostno je bilo, da se je okrog kuhinje po smetiščih dan za dnem prerivalo otrok, pa tudi odraslih. Po smetiščih, gnilem zelju in drugih odpadkih so se pasli roji muh, ljudje pa so brskali po vsej tej nesnagi, da bi našli kakšno kost, jo zdrobili s kamnom in pogoltnili. Pod ograjo z bodečo žico, do kamor je segla človeška roka, so popluli vso travo s koreninami vred in si z njo težili glad.

Nekoga dne je prišel k nam iz oddelka za moške na obisk moj brat France. Bil je razcapan in izčrpan od lakote, da sem ga komaj prepoznala. Prinesel je nekaj bučnih pecek in jih dal vsakomur peščico, čeprav je bil tudi sam lačen. Tedaj je prispela v taborišče nova skupina izgnancev. Med njimi sem prepoznala tudi Koroščevo mamo iz Pudoča. Obiskala sem jo. Tedaj sem se seznanila tudi z ženo dr. Stanka Kovačiča, ki je živel na Vrhu, preden so ga prijel. Poprosila sem jo, naj bi njen mož spravil mojega brata v kuhinjo. Kovačič je to res storil.

V sosednem šotoru je živela neka družina iz Gorskoga kotarja. Pravzaprav sta bili dve družini: sedemdesetleten oče in mati ter hčerka s petimi otroki; moža so ji ubili. Hčerka je nekega dne prosila kuharja, naj bi ji dal gostejšo jed za njene otroke. Kuhar pa je nalašč zajel čisto po vrhu in ji nalil samo vodo. Mati se je opogumila in sama posegla globlje v zajemalko v kotel, nakar je kuhar pograbil zajemalko in žensko z njo udaril po glavi, da jo je obbila kri. Na žalost so bili med našimi ljudmi tudi nekateri takšni. To velja tudi za vohuna Mohorja, ki ga je pozneje doletela zaslužena kazen.

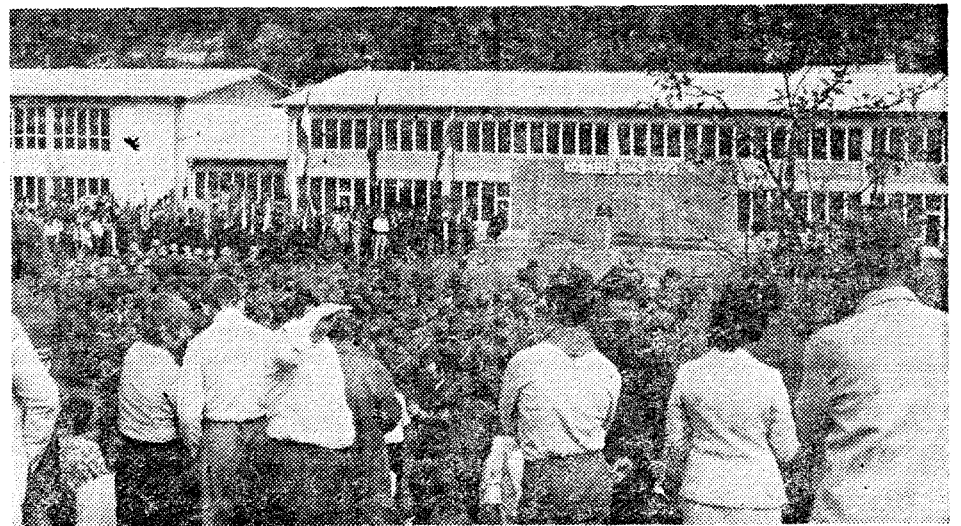
3.

Postalo je čisto hladno. Dan za dnem je pihala rabska burja. Dobili smo dodatne odeje, vendar tudi to ni dovolj zalego, saj smo bili mnogi že skoraj popolnoma brez obleke. Končno so nas sredi decembra vendar začeli preseljevati v druga taborišča. Vsak dan so zbrali po eno skupino in jo odgnali, za njo pa podrli šotor in slamo sežgali. Naš šotor pa je prišel zadnji na vrsto. Iz naše skupine so izbrali vse ženske z otroki in nas zgnali v ograjen prostor. Starejši moški in fantje so še ostali na Rabu, med njimi tudi moj brat France. Med vrati ograjenega prostora sta stala dva Italijana: eden je imel vedro, drugi pa plešarski čopič. Vsakogar, ki je vstopil, sta namazala s petrolejem po glavi in po dlakah med nogami. Poprej so vse otroke do šestnajstega leta ostrigli. Če so našli uši tudi pri odraslem človeku, so ga prav tako do gola ostrigli, ne glede na to, ali je bil moški ali ženska. Za vhodnimi vrati je stal velik čeber z razkužilom. Morali smo se do golega sleči in oddati obleko v razkuževanje. Potem nisem mogla več prepoznati svoje obleke in ostala sem naga. Na srečo mi je pomagala Milka Bavec, ki je imela dve obleki.

(Se nadaljuje)

Spomini namenjeni naši prihodnosti

S PRAZNOVANJA 30-LETNICE »KOBARIŠKE REPUBLIKE«

Posnetek s slavnostne prireditve v Kobaridu.

Foto: S. Teršek

Kobarid je bil v nedeljo kakor šopek rož. V mestu so se med mnogimi zbirali tudi nekdanji aktivisti Osvobodilne fronte, ki so med narodnoosvobodilnim bojem delovali na območju okrožja, ki je obsegalo: Briško-Idrijski, Tolminski, Kobarški, Bovški, Vzhodno-beneški, Zahodno-beneški okraj in Režijo.

V jubilejnem letu — 400-letnici kmečkih uporov in 30-letnici, odkar je AVNOJ soglasno sprejel sklep o priključitvi slovenskega Primorja in Istre k Jugoslaviji — praznuje mesto tudi tridesetletnico kobariške republike. To je bilo obdobje svobode sredi terorja do takrat zatiranih Slovencev na Primorskem in v Benečiji.

Obujanje tradicije NOB, toda, če bi bilo treba, spontana obramba pridobitev naše revolucije! (S prireditve ob 30-letnici Kobariške republike. Foto: S. Teršek)

Nedeljska prireditev v Kobaridu se je začela z delovno skupščino nekdanjih aktivistov Osvobodilne fronte v prenovljenem kulturnem domu. Ob deseti uri je rudarski pihalni orkester iz Idrije oznanil začetek slavnostne parade, v kateri so sodelovali pionirji in mladinci, oddelki teritorialne obrambe, civilne zaščite, športniki in gasilci, lovci, nekdanji aktivisti OF, vojaki JLA...

Pred spomenikom Simona Gregorčiča — goriškega slavača — je množica ljudi krenila proti kobariški osnovni šoli. Tu je bilo veliko ljudsko zborovanje. Prireditve na ploščadi pred osnovno šolo so se udeležili tudi: prvi komandant slovenske partizanske vojske Franc Leskošek—Luka, komisar glavnega štaba SRS za SLO Albert Jakopič—Kajtimir, zvezna poslanca Jože Vilfan in Tine Remškar, general Jaka Avšič, komandant IX. korpusa NOV Slovenije Lado Ambrožič—Novljan, generalni konzul v Trstu Boris Trampuž in drugi.

Udeleženci prireditve so se pridružili protestu skupščine aktivistov OF zaradi agresije v socialističnem Čilu, poslali pa so tudi pismo predsedniku Titu.

Po pozdravnih besedah predsednika odbora za proslavo Franca Skoka so podelili prapor partizanskemu bataljonu teritorialne obrambe Andreja Manfreda.

Nekdanjim borcev Gregorčičeve, Bazoviške in Kosovelove brigade, ki so sestavljale 30. divizijo NOV, aktiviste zapadnoprimorskega okrožja, borce in Slovence iz zamejstva in vsem drugim je spregovoril Albert Jakopič—Kajtimir.

Marsikaj iz obdobja našega narodnoosvobodilnega boja sestavlja ogrožje,

na katerem gradimo in oblikujemo današnji in jutrišnji dan. Zavedati se moramo, da gneneracije, ki rastejo v svobodi, nimajo naših izkušenj iz časov hudih preizkušenj. Mladina lahko le služi, kaj je pomenilo živeti pod nasiljem fašizma in raznarodovalnega pritiska. Prav to socialno in narodnostno zasnovenost, nekateri posamezniki (tudi zunaj naših meja!) še danes namenoma zanemarijajo in prikrivajo. Trudijo se, da bi vnesli dvom o pravilnosti naših takratnih odločitev in ciljev naše revolucije.

Dejstva govorijo, da bi se usoda našega naroda, zlasti primorskega ljudstva, krojila za zeleno mizo vse drugače, če pri zahtevah našega naroda ne bi stalo na tisoče žrtve, mnogo prelite krvi. Fašizem na tem področju je pred tridesetimi leti izgubil bitko! Z osvoboditvijo kobariškega, tolminskega in drugih območij Slovenskega primorja, so se v najtežjih vojnih letih uresničila dolgoletna hotenja tega dela našega naroda. V ideji o kobariški republiki so se združila tudi hotenja in tradicije kmečkega punta na Tolminskem in idealističnih, ki so se po zlomu Avstroogrske borili za združitev z matično domovino. Ze takrat so se upirali vsem poizkusom raznarodovanja. V tej ideji pa je vtanko tudi vse tisto, za kar so umirali heroji Bazovice, tržaškega procesa v letu 1941, znane in neznane žrtve, interniranci, konfiniranci in borci NOV Slovenije in Jugoslavije.

Osvobojeno ozemlje kobariške republike (od 8. septembra do 1. novembra 1943) je omogočilo tudi ustanavljanje partizanskih enot italijanskih protifašistov, ki jih je v industrijskih centrih severne Italije organiziral KPI. Stališče Komunistične partije Slovenije, da je treba pomagati italijanskim protifašistom, je omogočilo, da je primorsko ljudstvo v svoji zavesti preseglo globoke rane, ki sta mu jih zadala dolgoletna okupacija in fašizem...

Naše obujanje spominov na čas revolucije je namenjeno naši prihodnosti, je poudaril Albert Jakopič. Če imamo v mislih nenehno oboroževalno tekmo, je nadaljeval, številna vojaška žarišča in dejstvo, da se iz dneva v dan srečujemo s politično silo, kontrarevolucionarnimi udari, nasiljem nad svobodoljubnim socialističnim gibanjem, ni slučajna tenkočutnost tovariša Tita. Ni slučajno tenkočutno spremljanje vsega, kar se dogaja po svetu, niso slučajni veliki napori za mir, za pravičnejšo porazdelitev dobrin v svetu...

V tem boju za mednarodni mir pa se moramo zavedati, da je lahko samo močna in znotraj enotna Jugoslavija pomemben dejavnik miru in stabilizacije mednarodnih odnosov.

Mi nimamo atomskih bomb, pač pa imamo koncepcijo splošnega ljudskega odpora, ki ni uperjen proti drugim, temveč je usmerjen v obrambo proti vsakomur, ki bi ga zamikala naša dežela, je zaključil misli Albert Jakopič.

Po kulturnem programu, v katerem so nastopili recitatorji primorskega dramskega gledališča iz Nove Gorice in kobariške osnovne šole, rudarski pihalni orkester in pevski zbor iz Goriških brd, so za udeležence prireditve pripravili partizanski golaž.

Popoldne pa je član sveta federacije Franc Leskošek—Luka na osnovni šoli v Borjani odkril spominsko ploščo ob tridesetletnici partijske konference za zahodno primorsko okrožje.

Na slavnosti je spregovoril udeleženelec partijske konference pred tridesetimi leti dr. Joža Vilfan. SILVO TERŠEK

Z jubilejne slovesnosti na Golem

Prav je, da obletnice zgodovinskih dogodkov siavimo v krajih, ki so za partizansko vojsko in za revolucijo dali vse, kar so premogli, ki so bili kakor vasi okoli Mokrice celo po trikrat požgani. Ena teh vasi je partizansko Golo, ki je v soboto nudilo go stoljubje borcem Ljubljanske brigade in jurišnega bataljona 18. divizije.

Na Golem se je zbralo več kot 500 borcev Ljubljanske, precej je bilo domačinov, gostov iz Gorskoga Kotarja, slovesnost pa so počastili tudi pripadniki ljubljanske mladinske delovne brigade, ki se je letos še posebno odlikovala na Kozjanskem, pa še delegacije dijaškega doma Majde Silc iz Novega mesta. Kajpak ni manjkalo pevcev partizanov pod vodstvom Radovana Gobca, ki ne zamudijo nobene priložnosti za zburjanje pravega partizanskega razpoloženja z umetniško dognano, a vendar pristno revolucionarno pesmijo. Prišli so tudi godbeniki Milice. Vsi so v teh dneh, če vzamemo še nastope za spominski dom v Kumrovcu in za Kozjansko, res imeli veliko utrudljivih nastopov, za katere pa so poželi tudi veliko priznanja.

Proslava na Golem je izzvenela pristrčno in domačno kakor nekdanj partizanski miting. Ze obilica govornikov, ki so s prepričnimi in kratkimi nagovori pozdravili zbor nekdanjih borcev obeh enot, opravičuje tako oceno. Nastopili so: nekdanji politični komisar Ljubljanske Marko Vrhunc, generalmajor Dušan Gorkič, predsednik krajevnega skupnosti Golo - Zapotok Alojz Kraljič, predsednik skupščine iz Delpic Anton Šnajder, pionir Rajko Skulj z zares strunnim in smiselnim nastopom, pa še Sergej Vošnjak kot predstavnik mestne skupščine Ljubljana in slavnostni govornik.

Sergej Vošnjak je v svojem govoru poudaril, da je bila Ljubljanska brigada dejansko osnovana že mnogo pred njenim formalnim nastankom pred 30. leti na Golem. Sestavljena je bila iz aktivistov ilegalnega boja in narodne zaščite, ki so vedeli, da bodo s kapitulacijo Italije svoj boj iz mesta prenesli na organizirani vojaški boj po Dolenjskem, Notranjskem in Hrvatskem.

»Težki časi so bili to. Zahtevali so največje odpovedovanje, največje žrtve, polno poguma in ljubezni do domovine, do ljud-

stva... Pozabiti ne smemo teh časov zato, da bomo znali ceniti vse to, kar smo si takrat in kasneje ustvarili, da bomo znali ceniti našo svobodo, socialistične družbene odnose, ugled naše domovine v svetu, da bomo vse doseženo znali naprej razvijati z vso odgovornostjo in braniti povsod in pred vsakim, ki bi nam te težko priborjene vrednote skušal ogroziti. In pozabiti ne smemo, kaj je našemu ljudstvu dajalo tisto moč, da je lahko z nadčloveškimi naporami razbilo pritisk številčno močnejšega sovražnika. Te vrednote: pogum, požrtvovalnost, enakost, socialistična domovinska zavest in trdna vera v zmago, nas lahko tudi danes hitreje vodijo k zastavljenim ciljem. In pozabiti ne smemo, kakšne strahotne žrtve je zahtevala nasprotna, nam sovražna dejavnost. Buržoazija in cerkev sta se v strahu za izgubo družbenih privilegijev ponudile okupatorju, da se kot njegova hlapca borita proti ljudstvu in lastnemu narodu. Cerkev je takrat grobo izrabila vpliv na nedne ljudi in mnoge zavedla na pot izdajstva. Neizbrisno se je umazala s krvjo lastnega naroda in za vedno izgubila pravico do kakršnegakoli političnega delovanja... Zločinov, kot je narodno izdajstvo, ne smemo pozabiti. Niti ne smemo spregledati, da se dejavnost verskih skupnosti po ustavi lahko odvija le na področju verskih zadev. Nikakor ne bomo dopustili, da bi cerkev izkoriščala demokratičnost naših odnosov za politično dejavnost,« je poudaril Sergej Vošnjak.

V nadaljevanju svojega govora je Sergej Vošnjak zahteval naloge pri uveljavljanju ustavnih sprememb, češ da so nadaljnji uspehi odvisni samo od aktivizacije vseh, kar naj zagotovi, da bo delegatski sistem res odsev volje vseh delovnih ljudi, da novi odnosi ne bodo vodili v profesionalizacijo upravljanja in povečanje družbene režije, ki je že tako prevelika. Naša zavest je eden od temeljev uspešnosti pri uresničevanju novih, resnično samoupravnih odnosov. Ker smo to v preteklosti zanemari, so v našo družbo začeli vdirati razni protisocialistični pojavi, zlasti pa meščanski nacionalizem in tehnokratizem. Tem pojavom pa se je mogoče upreti samo z nenehnim oblikovanjem socialistične in sa-

S proslave 30. obletnice ustanovitve 10. SNOUB Ljubljanske na Golem, kjer se je zbralo več kot 500 borcev. V ospredju sta prapora jurišnega bataljona 18. divizije in Ljubljanske brigade.

moupravljalvske zavesti in z nenehno aktivnostjo.

Po Vošnjakovem govoru je Marko Vrhunc prebral odlok o podelitvi naziva »10. SNOUB Ljubljanska« mladinski delovni brigadi Kozje 73 ter mladim brigadirjem izročil dvojni prapora Ljubljanske brigade.

Potem so jo urezali pevci-partizani in godbeniki, s posebno izbranim in ganljivim sporedom pa je nastopila mladina iz dijaškega doma Majde Silc v Novem mestu. Mladi »kulturniki« so bili oblečeni v belokranjske narodne noše in so zares vzorno predstavili napredni, osvešeni del današnje mladine. Končno so nastopili še pionirke in pionirji, plesalci iz osnovne šole Vič, ki

so zbudili pravo mladostno in radostno razpoloženje. Slavnost se je s tovariškim srečanjem nadaljevala še pozno popoldne.

S. F.

REŠITEV KRIŽANKE ŠT. 77

Vodoravno: KONDOR, ADRESA IMV, LAK, NORODOM, BASTONA DA, ALK, IVKOV, RI, AORTA, STANOVALEC, HMELJ, KOLIMACIJA, BOA, AMI, ELAN, IRIS, OBOK, JAN, ST, OTAVA, TIRADA, ETA, TEOLOGI, MARATON, CI, ORJEN, TETANIJ, EJ, TIRS, SEL, LIM, TAT, KK, AVTOMOBILSKA PRIKOLICA, SFEN, TRAKAR, VO, GN, ADRIA, DEKLE, ATAIR, JURTA, AR, ER.

Izzrebalimo smo tri pravilne rešitve in prejmejo: Emil MAKAROVIC, Prešernova 14, p. 66250 Ilirska Bistrica — knjigo »Ku—Klux—Klan«; Franc Šumak, Hardek 3, p. 62270 Ormož — knjigo »Sovražnik je med nami« in Erna KOBAL, Goriče 46, p. 64204 Golnik — knjigo »Prvi bataljon«.

Knjižna darila bo zavod »Borec« razposlal po pošti.

20 let športne dejavnosti invalidov Jugoslavije

Kmalu po drugi svetovni vojni se je med takrat mnogimi še zelo mladimi vojaškimi vojnimi invalidi pojavila želja po športnem udejstvovanju. Streljanje, balinanje, plavanje, kegljanje — to so bile prve panoge športne dejavnosti, ki so jih začeli gojiti invalidi. Nato so se ukvarjali še s telovadbo in atletiko, leta 1951 pa so bili že pripravljeni prvi tečaji za smučarje — invalide z amputiranimi nogami. Temu so sledile še druge panoge invalidskega športa.

V začetku svojega razvoja je invalidski šport sodil v področje dela združenj VVI. Toda kaj kmalu se je pokazala potreba po ustanovitvi samostojnih športnih društev, ki so v začetku nosila enotno ime SD »Invalid«. Posledica tega je bila, da so v Sloveniji že leta 1952 ustanovili Zvezo športnih društev »Invalid« z namenom, da pomaga ponovno vključevati invalide v vsestransko družbeno aktivnost s pomočjo udejstvovanja pri telovadbi, v športu in rekreaciji.

Povsem razumljivo je, da se je invalidska športna dejavnost razvijala tudi po drugih republikah SFRJ. Nujnost povezanosti, potrebe po sistematičnem usmerjanju invalidskega športa, organiziranja medrepubliških in zveznih tekmovanj in še mnoge druge potrebe, vse to je prispevalo k ustanovitvi komisije za invalidski šport leta 1953 pri centralnem odboru Zveze VVI. S tem je prišlo do povezanosti invalidskega športa širom po vsej Jugoslaviji, kar velja za začetno leto organiziranega invalidskega športa.

V nadaljnjem razvoju se je pojavila nujnost vključevanja vseh invalidov, tako vojnih kakor tudi invalidov dela in civilnih invalidov v enotno športno organizacijo. Zato je bila leta 1966 ustanovljena Zveza za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije. Danes povezuje ta zveza že 350 invalidskih športnih organizacij s skupno nad 60.000 člani. Enake zveze so bile ustanovljene tudi po vseh republikah SFRJ.

V času svojega obstoja je ta zveza res mnogo prispevala k povečanju zanimanja za šport in rekreacijo invalidov, pa tudi k doseženim uspehom invalidov na športnem področju. To potrjujejo podatki zbrani v zborniku »Sport i rekreacija u psiho-fizičkoj rehabilitaciji invalida« in brošura »Sport i rekreacija u resocializaciji invalida

Jugoslavije«, kakor tudi pregledno poročilo o dvajsetletni dejavnosti in uspehih invalidskega športa.

O vsem tem, pa tudi o preskromnih materialnih sredstvih, o pomenu invalidske športne dejavnosti v zvezi s splošnim ljudskim odporom, o potrebi gradnje posebnih športnih objektov za invalide, pa tudi o potrebi večje publicitete invalidskega športa je tekla beseda na tiskovni konferenci,

ki je bila 14. septembra v klubu poslancev v Ljubljani. Na njej so sodelovali Branimir Radovanović, podpredsednik ZSRIJ, Stane Lavrič, predsednik, Miro Vesel, podpredsednik in dr. Črt Marinček, odbornik ZSRI Slovenije ter Joco Taborić, član ZSRI Srbije.

Doseženi uspehi so res veliki, saj v Jugoslaviji že nad 60.000 invalidov vseh vrst s svojim aktivnim športnim udejstvovanjem dokazuje, da se zaveda, da sta jim šport in rekreacija prav tako oziroma še bolj potrebna kot drugim povsem zdravim občanom. In prav to je najpomembnejši uspeh, na katerega je ZSRI Jugoslavije ob proslavi 20-letnice invalidskega športa lahko upravičeno ponosna.

V. M.

vabilo

V Starih žagah pri Semiču bo 22. septembra 1973 proslava in odkritje spominske plošče ob 30-letnici ustanovitve partizanskih radiodelavnic 99 d v Starih žagah. Začetki Iskre potekajo prav iz teh delavnic, zato smo prevzeli pokroviteljstvo nad proslavo. Vabimo vse zainteresirane, posebno pa preživete udeležence (zaradi nepopolnih naslovov jim nismo mogli poslati vabila), da se te proslave zanesljivo udeležijo. To bo lepa priložnost, da se po dolgih letih zopet srečamo in obudimo spomine na tiste čase.

Na svidenje 22. septembra ob 10. uri v Starih žagah.

Iskra

Rešil se je smrti

Nekega vročega avgustovega dne sem ga srečal na plaži v Strunjanu. Z radostjo pa tudi z grenkobo sva se spomnila tistih slavnih dni, ko je slovenski narod z velikimi žrtvami reševal svoj obstoj in svojo čast. Z Raflom sva bila v brigadi »Ivana Gradnika« od njene ustanovitve, potem pa na šestem partijskem tečaju januarja 1944 v Cerknem. Če si ga površno ogledaš, imaš vtis, da ta človek v svojem življenju ni mogel prestopiti kaj hujšega. Veder, nasmejan, gibčen ko mladenič, lepe, srednje rasti in po »predpisih« rejen, košatih las z »mianso slancec«. Je pa v njegovi vedrosti včasih tudi nekaj trpkega, skritega. Le pazljivo oko lahko opazi, kako od blizu je vohal smodnik: sledovi ran po glavi, vratu, ramenu, rokah.

»Ja, mejduš, saj si bil ves preluknjan!« se začudim. Kmalu pa se spomnim, da je Rafl tisti, ki je ob napadu Nemcev na partijsko šolo v Cerknem v neverjetnih okoliščinah ostal živ.

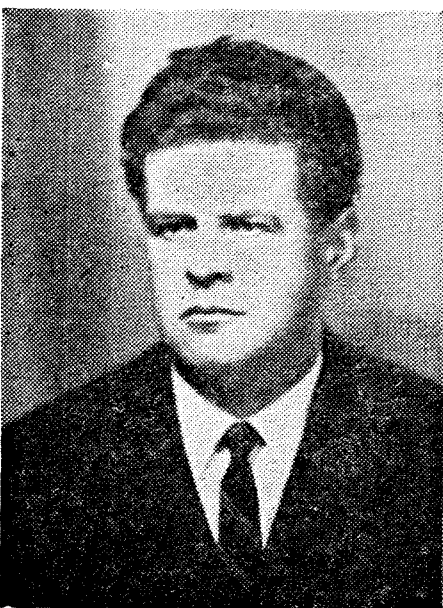
»Od 1942 pa vse do konca vojne nisem bil ranjen, čeprav sem bil v nenehnih nevarnostih, borbah in akcijah. Sem jih pa v Cerknem takrat dobil za nazaj in za naprej,« se pošali, posmeje in zmaje z glavo, kakor da še sebi ne veruje, da mu je »smrta« rešila življenje.

Rafl — to je roman. Toda tu le nekaj suhih ugotovitev njegove življenske poti.

Franc Likar-Rafl je bil rojen pred petdesetimi leti v Spodnji Kanomli nad Idrijo. Na mali kmetiji je bilo kar deset otrok. Rafl je bil po starosti nekje v sredini. Toliko otrok je bilo takrat res muka prehraniti. Tragedija je bila še v tem, da oče ni zmogel davkov, s katerimi so italijanske oblasti grozno pritiskale. Bil je ob zemljo. Raflu je takrat bilo devet let. Vzel ga je k sebi stric v Kanomli, vendar je s štirinajstimi leti odšel služiti za hlapca k Pagonu, lesnemu trgovcu in kmetu, v Godovič. No, tu se je poleg garanja seznanil vsaj z vožnjo avtomobila, kar lahko postane celo poklic. Zelen si je najti delo izven kmetijstva, toda to je bila takrat na Primorskem loterija; še hlapcev je bilo preveč. Šel je iskat srečo v Istro — v rudnik črnega premoga v Rašo. Bilo mu je sedemnajst let. Postal je vozač lokomotive v rudniku.

1942 se je vrnil v rojstni kraj. Poklicali so ga v vojsko. »Kaj sedaj,« se je vprašal 19-letni fant, ki, kakor sam pravi, ni bil politično razgledan, na moč pa je sovražil Italijo zaradi krutega ravnanja oblasti s slovenskim življem na Primorskem. O partizanih se takrat ni dosti govorilo. Nikogar pa ni srečal, ki bi o tem kaj več vedel. V začetku decembra je odšel v Videm, kamor je bil poklican. Na vlaku je srečal nekega moškega s šentviške gore, ki mu je govoril o partizanih in ga tudi nagovoril, naj ne hodi v italijansko vojsko, temveč naj gre v partizane. Takoj se je za to odločil. Dal mu je še naslov, na koga naj se na šentviški gori obrne.

V Vidmu je oddal pozivnico in se nemudoma vrnil na vlak. Ko je prispej na kolodvor Most na Soči, je naletel na karabinerje, ki so se pripravljali, da se z avtom nekam odpeljejo. Ker je moral mimo njih, jih je pobara, če se morda peljejo v smeri Trebuše. »Na vprašanje, kdo da sem, sem jim pokazal neveljavno izkaznico rudnika v Raši in jih nalagal, da grem domov na obisk. Vzeli so me v avto in me popeljali do Trebuše,« se hudomušno posmeje, ker je karabinerje pretental, da so ga peljali v — partizane. Ni zavil proti Oblakovemu vrhu, temveč na levo na — šentviško planoto. S šentviške gore so ga poslali na Prapetno brdo k Mariji Pervanje-Anamariji, ki je imela povezavo tako s partizani, kakor tudi s Slovenci v italijanski vojski. To

Franc Likar-Rafl iz povojnih dni

je bilo 8. decembra 1942. Marija Pervanje (Bavec) je ta dan prejela iz karabinjerske postaje na šentviški gori obvestilo, da je postaja prejela nalog za njeno aretacijo. Pripravljala si je nahrbtnik in — Rafl se je pojavil na vratih.

»Tistega večera sem spal pri Pervanjevih, pozno ponoči pa sva z Marijo odšla na pot, kjer naju je čakala partizanska patrulja,« se spominja Rafl.

S patruljo so predanili v gozdu blizu Pečin na šentviški planoti. Komaj so od tu odšli, že je italijanska vojska sklenila obroč »okoli druge patrulje, ki se od tod ni več vrnila. Že prvi dan, še ne »potrjena« partizana, je za las ušel smrti.

Devet mesecev je Rafl nosil mitraljez zbrojevko in z njo kosil sovražnika. Nosil jo je v Soškem odredu, v Severnoprimeškem odredu in v Gradnikovi brigadi. Bil je v nešteti borbah in akcijah, ki so jih te enote izvajale — od Zakriža do Krvave peči pa tja do goriške fronte. V brigadi »Ivan Gradnik« je postal Rafl tudi član partije, kar zgovorno priča o tem, da je bil hraber in predan bорец, iskren, pošten in s čisto preteklostjo, kar je pač bilo merilo, da si lahko postal član partije.

Po kapitulaciji Italije — po goriški fronti je Rafl postal kurir pri Novljanu, ki je kasneje postal komandant IX. korpusa. Tedaj je pomagal tudi pri organizaciji kurirskih postaj, kmalu pa je bil poslan za kurirja na karavlo P-35, ki je bila na Poljanah nad Cerknim. Od tod je odšel v partijski tečaj v Cerkno.

Ko so Nemci po dobri uslugi domačih izdajalcev ta tečaj v Cerknem napadli, je bil tudi Rafl med tistimi, ki so se umikali v tiste nesrečne Brdce, kjer je največ tečajnikov padlo ali bilo ranjenih. Nemci so jim sledili, Rafl pa je nanje naperil puško, da bi jih zaustavil. Tedaj ga je z druge strani »podrl« rafal zbrojevke. Prebil mu je obe roki v komolcih: desno le preluknjal, levi komolčni sklep pa popolnoma zdrobil. Tedaj je ugotovil, da se z begom ne more rešiti, braniti pa se tudi ne more več. Padel je na trebuh in se napravil mrtvega. Nemci so jurišali in v vsakega ranjenega ali mrtvega še streljali. Prvi Nemec, ki je pritekel do njega, mu je spustil strel v vrat. Kroglja je vstopila na levi strani vratu, mu izbila levi spodnji kočnik (kasneje ga je kar izplunil) izstopila pa nekaj centimetrov pod levim očesom ter izbila del lične kosti. Tudi drugi ga je pomeril v glavo, toda le malo je ranil lobanjsko kost. Pritekel je tretji in tudi njegova krogla je lobanjo le oplazila, vendar toliko, da je dobro krvavel. Tudi četrti je pomeril v glavo, krogla pa je prebila le mišico tik ob tilniku. Rafl pa je po vsakem strelu ugotavljal, če je še živ: še sem živ, saj čutim, da me boli; saj vidim, če malo odprem oči.

»Hud je bil le strel vrat-usta-lice. Ta me je bil zares dodobra stresel, zavesti pa nisem izgubil,« se Rafl posmeje. »Zdi se mi, da medtem, ko so me tako obdelovali, nisem dosti razmišljal. Pazil sem le, kako bom dihal, da se telo ne bo premikalo in me izdalo.« Odlično je odigral mrtvaka, saj ga je eden od Nemcev celo nekoliko obrnil in lahko ugotovil le — smrt.

Ko je streljanje pnehalo in so pričele grmeti mine naših minometov, se je Rafl previdno dvigal in opazoval okolico. S prestreljeno desnico je dvignil levo roko, ki je mahedrala ob telesu ter se, močno krvaveč, hitro spustil navzdol do nekega kozolca. Dvignil se je po lestvi nanj in se zaril v seno. Toda kri je pritekla skozi seno in kapljala z višine na tla. To so pa po odhodu Nemcev opazili domačini in ga rešili gotove izkrvavitve.

Po dveh mesecih zdravljenja v bolnici Franja se je vrnil na karavlo na Poljane. Od tod pa je bil poslan za obveščevalca in kurirja na karavlo na Nanos. Tu je Rafl dočkal dokončno uničenje nemškega zločinskega aparata in vseh hlapcev, ki so temu aparatu služili. In Rafl, ki je v partizane startal s spodnjega klina družbene lestvice, je ponosen, da je k zlomu tega aparata doprinesel svoj delež.

Ni se orožje še dobro ohladilo, ko je Rafla klicala nova dolžnost v Ljubljani: odrejen je bil za spremljevalca predsednika prve slovenske vlade Borisa Kidriča. Kmalu je postal tudi njegov šofer. Ko pa je Kidrič odšel na novo dolžnost v Beograd, je nekaj časa vozil pesnika Otona Zupanciča. Po nekaj mesecih ga je ista dolžnost vodila v razmejitveno komisijo. Po dolgem in počez je prehodil kraje naše bodoče zapadne meje. 1952 pa se je zaposlil pri Slovenskem poročevalcu, kjer je bil kot 60 odstotni vojni vojaški invalid, upokojen. Od tedaj pa tudi še danes dela.

Takoj po vojni se je Rafl poročil z aktivistko s Poljan. Vesel je svojih dveh že odraslih otrok, rad ima svojo lepo in prijazno ženo, zadovoljen je s stanovanjem in z vsem. Toda trpkost mu objame srce, ko pove, da je od dvanajstčlanske družine danes živ samo on in še en brat.

EDVIN PERVANJE

Nameravam vam povedati eno izmed zgodbic s svojih partizanskih poti.

Doma sem bila navajena zjutraj vstajati, čez dan delati in zvečer legati spat, kakor delamo skoraj vsi spet sedaj. Pri partizanih pa se je vse preokrenilo. Vsak večer je v taboru postajalo živahneje, ukaz je sledil ukazu in nazadnje smo se v koloni vzpenjali ali pa spuščali na dolgem brezkončnem pohodu.

Spati podnevi in spati malo, hoditi ponoči in hoditi mnogo, temu se je težko privaditi. Še teže je, če si mlad, če si še skoraj otrok. Hodiš hodiš hodiš... Za hipec se med hojo izgubiš v sen, potem pa te prebudi ali korenina ali kamen na poti. Še največkrat pa šepetajoče vprašanje:

Zlico je dobil ob nekem napadu in jo je tako pridno čistil, da se je vedno lesketala. Tako se je lesketala tisto noč pred menoj kakor rešilna zvezda in mi kazala pot. Dohodili smo prvi počitek, drugi počitek in zaradi zvezde pred seboj sploh nisem pretrgala zvezde! S kakšnim ponosom sem sporočala naprej odgovor:

»Zveza je! Zveza je!«

In potem sem zadremala. Ampak kako zadremala! V snu je pred menoj še vedno pobliškavala zvezda — žlica in me vodila, dokler nisem zadela v nekoga pred seboj. Samo majčkeno sem se predramila in drezala v predhodnika:

»Tovariš! Naprej! Zvezo bomo pretrgali!«

Vida Brest:

ZVEZE NI!

»Je zveza? Je zveza?«

Odgovor, ki se vrača po koloni, je lahko tak:

»Zveza je! Zveza je!«

Če zveza je, kolona nadaljuje pot, za hip kdo zakinka se spet zdrami ob korenini, kamnu ali sporočilu in spet zakinka. Kolona gre dalje.

Odgovor, ki se vrača po koloni, je lahko tudi tak:

»Čelo, stoj! Zveze ni! Zveze ni!«

Takrat kolona obstane. Vsi, ki takega odgovora niso zakrivil, se naslonijo na karkoli ali počepnejo in zadremljejo do naslednjega ukaza. Nekaj partizanov pa ne. spi. Tisti, ki morajo poiskati izgubljeni rep kolone in krivca. Posebno krivca. Ta je buđen kot zajec, trepeti kot zajec, ker ve, da je v vsaki koloni komisar ali komandant in da se vsak pohod nekje konča in potem sledi zbor in ...

No, tisti trepetajoči krivec sem bila v koloni zelo pogosto jaz. Ne vselej! Res ne vselej! Ampak komisarju je prišlo že kar v meso in kri, da je ob vsakem sporočilu: »Čelo, stoj! Zveze ni!« od nekdaj pridivjal in sikal:

»Kdo je pretrgal zvezo? Vida, seveda! Kdo pa drug!«

No, potem je zveza spet bila in je bila zaradi mene lahko do konca nočnega pohoda, ker od same groze pred jutranjim zborom sploh nisem več zadremala. Tudi med ukazanim počitkom ne.

Da, tako je bilo in vse noči in dni me je mučilo samo eno: kako ostati budna, kako nikoli več pretrgati zveze.

In zdaj zgodbica.

Bilo je na Dolenjskem, nekje na začetku mojih partizanskih poti. Takrat sem ob zori stala nekje na repu, med tistimi, ki smo pozdravljali zastavo s pestjo ob čelu. Borci s puškami so pozdravljali s pestjo na srcu. (Po vsaki borbi se je vrsta borcev s pestjo na srcu povečala, ampak tudi rep s pestjo ob čelu ni bil nikdar kaj krajši. Čudno!)

Ves dan je bilo oblačno in hladno, proti večeru, ko je bil, seveda, ukazano pohodi, pa je začelo rositi. Kmalu se je popolnoma stemnilo, in v takem držati zvezo, je res hudo. Hodila sem za tovarišem, ki je bil obut v škornje in je imel za škornjem zataknjeno srebrno žlico. To je bil tedaj višek model

»Tovariš« pred menoj pa se ni zgani in tako sem se docela prebudila. »Tovariš« pred menoj je imel deblo in veje...

»No, kaj je? Zakaj stojimo?« je z repa prišlo vprašanje. »Je zveza?«

»Zveze ni...« sem nekako izdabila.

Ponovilo se je vse z drugih nočnih pohodov.

»Kdo pa drug!« je sikal komisar. »Saj sem vedel! Javi se na zboru!«

Oh, nikoli ne bom znala hoditi na nočnih pohodih! Nikoli ne bom znala obdržati zveze!

Priključili so nas spet koloni in smo hodili in hodili, dokler ni prišel ukaz:

»Počitek!«

Sedla sem v travo in se dremežu sploh nisem več upirala. Saj je vse zaman!

Poleg mene je sedel v travo starejši tovariš. »Starejšia« pa je bil zame takrat vsak, ki je imel na grbi dve desetletji. Snel je z ramen nahrbtnik, odvezal vrstico, jo natezal in spet vezal. Potem me je prijel za roko in mi okrog zapestja zavezal konec vrvi. Zdaj sem bila navezana kakor telček. Potem si je nahrbtnik zadela na ramena. Prišel je ukaz za pohod. Uvrstili smo se v kolono in šli dalje. Včasih sem za hip zadremala, a vrstica me je v zapestju prijazno cuknila in zbudila.

Proti jutru smo prišli na cilj. Tovariš, ki me je vodil kakor telčka za seboj, je vrstico odvezal, spet povezal nahrbtnik in se izgubil v jutranjem somraku.

Še sem kdaj zaspala na pohodu, še sem kdaj pretrgala zvezo, ampak to se je zgodilo vse bolj poredkoma in nazadnje nikoli več. Najbolj sem bila ponosna takrat, ko sem sama potegnila vrstico nahrbtnika prav na dolgo in jo navezala na zapestje novincu, ki je kinkal v koloni za menoj.

Takrat sem res postala partizanka!

o mladih in za mlade

„TA JE NAŠ SOVRAŽNIK“

Bilo je prve dni septembra, ko sem se z beležnico v roki mirno sprehajala in opazovala naravo okoli sebe. Nebo je bilo vedro, samo iznad Vremščice so se vzpenjali rahli belo sivi oblaki. Na sosedovem pašniku sem zagledala najprej Murija, ki je veselo skakljalo in lajalo, potem pa je izza ograje pomolila svojo glavo še Liska.

»Oho!« sem si rekla. »Tole bo pa nekaj zame, saj pase stric Anton!«

Koj zatem sem že stala zraven nje-ga in ga pozdravljala. Poprosila sem ga, da mi kaj pove, in videti je bilo, da mi ne bo odrek. Zastrmel se je v daljavo, nekaj časa razmišljal, potem pa se mu je obraz razjasnil, zadovoljno me je pogledal in začel pripovedovati:

»Pisalo se je leto 1918, ko je Primor-ska prišla z dežja pod kap. Toda, čeprav smo kmetje daleč od politike, smo vse-eno razumeli, kaj se dogaja. Prevzela nas je narodna zavest. Ni minilo mnogo časa, ko so prišli iz Postojne v Košano fašisti. Ustavili so se tam, kjer je zdaj narodni dom. Prišli so z namenom, da v svoje vrste sprejmejo naše mladince.

Takrat sem najbolj občudoval so-seda Franca Zafreda in njegovega to-variša Franca Zetka iz Volč. Včasih sem smel z njima, ko sta prebirala napredno literaturo in se zraven pogovarjala. Da, bilo je menda leta 1928... Čakaj, takrat so imeli Italijani triletno predvojaško vzgojo in so sprejemali mladince v fašistično organizacijo. Bilo je ravno na petek, ko so prišli iz Postojne v Košano fašisti. Ustavili so se tam, kjer je zdaj narodni dom. Prišli so z namenom, da v svoje vrste sprejmejo naše mladince.

Fantje smo bili bosi, pomanjkljivo oblečeni in smo stali v vrsti. Drug za drugim so se vpisovali, ko pa je prišla vrsta name, sem trmasto molčal. Fašistov nisem maral niti gledati! Pa me je iz vrste potegnil črnosrajčnik s cofom na kapi. Ne vem, če sem si še kdaj tako vroče želel, da bi mu odrezal ta cof, kot takrat. Jezikavo se je obrnil k dru-gim, še poln sladkih besed, se zarežal in rekel:

»Ta je naš sovražnik!«

Zapisali so me in od tedaj so bolj pazili name. Vsi drugi so dobili kape in rute... Sum, ki je padel name, se je še povečal in potrdil, ko so me videli v družbi z Zafredom.

»Leta 1930 so ustrelili bazoviške žrtve. Veš, od njih sem poznal samo Valen-čiča. Bil je imeniten fant...«

Tovariš Anton se je žalostno nasmeh-nil. Razumela sem ga. Težko mu je, ko se spomni vsega, kar je pretrpel... Veselje ima le nad svojimi vnuki in domačo zemljo, ki ga še ni razočarala.

Da bi se Italijani maščevali za upor, na katerega so naleteli, so zbrali nekaj fantov in jih odpeljali v Italijo. Leta 1931 je tovariš Anton odšel v pokrajino Abruzzi. Zivo mu je ostal v spominu tale dogodek:

»Prvo pismo, ki sem ga dobil iz do-movine, mi je pisala mati. Kako vesel sem bil njene okorne, dekliške pisave in skrbi, ki jo je zila na papir.«

Toda komaj je dobro končal z bra-njem pisma, že je pritekkel k njemu kapetan in začel kričati:

»Kdo vam je pisal? Pa slovensko, a? Ne maram, da vam kdo piše po sloven-sko, zapomnite si, da ste italijan-ski vojak!«

Divjal je po sobi, skorajda je bil podoben razjarjenemu biku. Prav po-šastno ga je gledal. Anton Zafred mu je v slabi italijanščini povedal:

»Pisala mi je mati, ki pa ne zna prav nič italijanski in tudi jaz ne!«

Verjetno ne bi bil več dobival pošte, če mi je ne bi prinašal na skrivaj neki oficir iz Milana. Ta je bil kljub svoji vojaški trdoti dobra duša.

Tovariš Zafred mi vedno pove kaj novega in še in še bi ga poslušala. Pa kaj, ko se je živina že napasla in tudi sonce je že izginjalo za obrobjem hribov. Poslovala sem se, pobožala Murija in odšla k babici. Prišel bom na obisk in še kaj povedal, mi je dejal.

ILONKA ČELHAR

SILVA

Življenje, to je obdobje med roj-stvom in smrtjo. V tem času doživimo veliko veselih in žalostnih trenutkov. Moje življenje je doslej potekalo mirno

Stala sem ob postelji in negibno zrla v ta tako znani obraz. Oči so se mi ovlažile in solze so spolzele po licih. V sobi je bilo polno cvetja in vencev. V kotu je sključeno sedela v črno odeta ženska. Bila je Silvijina mama. Gledala je svojega otroka, Silvo, za mikogar drugega ji ni bilo mar.

Silva je umrla mlada, premlada. Ostala bo del nas, čeprav je ni več. Nikdar je ne bomo pozabili. Leto je že minilo, a ko vidim mlade z znakom Rdečega križa na roki, vstane pred menoj podoba Silve.

VANJA GOLE

OD UJETNIKA DO TANKISTA

Nad Erzeljem leži vas Planina in tu živi Anton Renner, ki je od leta 1939 do 1945 videl poleg Italije in Rusije tudi Afriko.

Italijani so ga februarja 1940 poslali v Rim, da bi služil italijansko vojsko. V Rimu so ga zadržali le dvajset dni. Nato so ga skupaj z drugimi vojaki poslali v Afriko, kjer naj bi se italijan-ska vojska borila proti Angležem. Anton se je znašel v angleškem vojnem ujetništvu. Nekaj časa so se nato zadrževali v Kairu, kjer jih je obiskala jugoslovans-ka delegacija. Prosili so jih, če bi se borili kot jugoslovanski vojaki in, če bi se potem vrnili v domovino ter jo po-magali osvoboditi. Vsi Jugoslovani so to radi obljubili.

Najprej so odšli v Palestino. Od tod pa je Rennerja pot s tankisti-prostovoljci zopet privedla v Italijo. Sam je bil že izkušen tankist in zato je učil druge. Tudi tu niso ostali dolgo. Z letališča v Bariju so odleteli v Rusijo. Tovariš Anton se dobro spominja sedemurnega poleta. Vozili so se ponoči, v letalu pa je bilo okrog trideset tovarišev. Šli so, da bi ustanovili dve tankovski brigadi.

Sprejel jih je hud mraz. Bili so v kraju, kakih sto kilometrov oddaljenem od Moskve. Tudi v Rusiji, kjer so ostali pol leta, so se še vedno urili v ravnanju s tanki.

Po sedemnajstih dneh vožnje z vla-kom so končno zagledali domovino. Ko so prišli v Beograd, so se nemalo čudili. V Moskvi je bilo zelo veliko snega, Ju-goslavija pa je bila odeta v zelenje. Bilo je spomladi 1945 in njihova tankovska enota je pomagala osvobajati domovino.

Prebijali so se proti Zagrebu. Posebno dobro se Anton spominja bitke pri Vin-kovcih. Zmagali so in tovariš Renner se spominja, da je enega sovražnika tudi sam ubil iz svojega tanka. Nato so se vrstile zmaga za zmago in osvoboditev Zagreba, s tankom pa je bil tudi v Se-žani, Podnanosu in Vipavi.

Na koncu pogovora sem ga še vprašala, česa se najbolj spominja iz vseh teh let vojne. Pa mi je odgovoril, da je spominov — vrednih zapisa — to-liko, da bi se kar težko odločil.

»Bil sem vojak šest let in lahko si misliš, kako sem si želel domov,« je še dodal Anton Renner s Planine.

ZORKA STEGOVEC

STARKA S HRIBA

Dolgo je že tega, kar sem starko razgrebenih dlani in razgrebenega obra-za prišla pod roko. Potem sva se skozi gozd, ki je bil po dežju kot opran, na-potili iz doline; tja gor po hribu, kjer je nad sotesko stala njena bajtica. »To je moja domačija!« je pokazala s tre-sočo se roko, ki se je ni sramovala.

Toliko moči in življenjske sile sem ne-nadoma začutila ob sebi, da me ni bilo več strah poti, na katero sem se le s težavo napotila! Morda sem se bala tišine, ujete med stoletna drevesa. Morda me je bilo strah starke s hriba, kakor so jo klicali. Vsi so govorili, da ni pri pravi.

Z roko v roki sva drsaje hodili proti slamnati hišici, ki se je nenadoma zna-šla pred mojimi očmi. Starka se je na pragu sklonila in odmaknila desko, s katero so bila zaslonjena vrata. Po-tem se je zopet zravnila in mi po-gledala v oči. Saj vendar ni tako stara, sem pomislila. Tisto, kar je dajalo vtis starosti, so bile ostre in globoke gube. Govorile so, da njeno življenje ni bilo lepo.

Stopili sva v mračno izbo. Velika peč je prostor naredila še bolj tesen, temačen. Tam pod okencem je stala velika, rjavo pobarvana klop. Poleg po-sodice s solzicami sem zagledala sliko, s katere se je smehljaj mlad obraz.

»Kdo je to?« sem se opogumila in po-gledala starko, ki je z roko segla proti podobi. Vzela jo je v dlani in tiho odgovorila: »To je Janez... bila sva mlada... pa je prišla ta prekleta vojna...!«

Njemu je bilo dvajset in njej osem-najst let. Torej res ni tako stara. Potem je pripovedovala in pripovedovala. Gle-dala sem jo in molčala. Bila sem pre-majhna, da bi razumela. Danes razumem vse, o čemer je govorila.

Bilo je sredi popoldneva; mlada sta bila in bilo je poletje. V dolini so la-jali psi. Prijel jo je za roko in rekel: »Mari, pome so prišli!« Hotela sta be-žati. A ni mogel s prestreljeno ramo in nogo. Ona pa ga je pustila sredi poti samega in zbežala v gozd. Za njo niso streljali. Ni bilo slišati strelav iz njihovih pušk. Enkrat samkrat je po-čilo iz pištole, iz njegove pištole.

Spomnila sem se te zgodbe danes, ko smo ženo s hriba pokopali. Malo jih je šlo za njeno krsto; med njimi sem bila jaz, ki nosim del njenega bremena. Zakaj vem, da se je takrat, ko mi je — desetletni deklici — zaupala zgodbo svojega življenja, le za spozna-nje rešila bremena, ki jo je krivilo vse od takrat, ko je sredi poti pustila človeka, ki ga je ljubila.

LIDIJA KERNČ

TV-15
za
mladino

in lepo... Grozoto smrti sem prvič ob-čutila ob izgubi prijateljice in nekdanje sošolke Silve Virč. Bila je rjavolaska, srednje postave, drobnih ustnic, bledih lic in otožnega pogleda.

Silva je bila članica Rdečega križa. Nekega dne je s sošolci pobirala pri-bencinski črpalni denar za to organiza-cijo. Proti večeru se je odpravila domov. Stekla je prek ceste. Zavore so zaječale, toda bilo je prepozno. Negibno je obležala in okoli nje so se začeli zbirati ljudje. Kmalu je prišel zdravnik, zatem rešilni avtomobil...

Tisti in še naslednji dan je v nas tlela ena sama želja: da bi nam Silva ne umrla! To so bili hudi trenutki za nas vse, posebej pa za njene starše. Vsi smo jo imeli radi, a vendar je umrla...

kramljanje

Draga Milena!

Danes se vam oglašam s pisem-cem. Morda ni vredno objave, saj je to moj prvi prispevek in je na-pisan — kot se temu reče — še z okorno roko. Toda zame je pogla-vitno, da sem ga napisala z ljubezni-jo do vseh tistih, ki so žrtvovali svo-je življenje ali pomagali na ka-kršenkoli način, da bi nam bilo lepše.

Veste, pred kratkim sem obiska-la begunjske zapore. Bilo je tako hudo, da bi najraje zajokala. Be-sede zaprtih domoljubov, fotogra-fije mučenih ljudi... Nisem zdr-žala. Odšla sem in skušala poza-bit. Toda to se ne da pozabiti in

vtisi o tem obisku so shranjeni globoko v mojem srcu.

Prejmite lep pozdrav!

Jolanda Mrzel
Efenkova 25
63320 Velenje

Draga Jolanda!
Se boš kljub pozabljenemu pi-semcu še oglasila?
Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Veliko pišem. Kadar mi je hu-do in kadar sem srečna, sežem po koščku papirja in pišem. In čeprav sem popisala že veliko papirja, sem se danes prvič odločila in vam poslala zgodbo o starki s hriba. Rada se pogovarjam in srečujem z ljudmi, vendar še danes ne mo-rem pozabiti žene, ki mi je pred šestimi leti telila svojo bol. Bila

je čudna, z malokom je govorila... Danes jo razumem, ko je ni več in te vrstice sem zapisala v njen spo-min.

Ce je prispevek vreden objave, bo to zame vsekakor največje priz-nanje, če pa je pisanje šibko, se bom vsekakor potrudila in vam še kaj poslala.

Lep pozdrav!

Lidija Kernč
Lož 12
61386 Stari trg pri Ložu

Draga Lidija!

Dela ti zlepa ne bo zmanjkalo, saj so bili doslej takšne pozdra-vi iz Loške doline prava redkost. Predstavila pa si se tudi tako, da je moč od tebe pričakovati še bo-ljših prispevkov.

Lepo pozdravljena!

MILENA

besede in dejanja

PREPOLNI SODNI ARHIVI

Predsednik okrožnega sodišča v Tuzli Muhamed Ibrahimović je rekel, da na območju 18 občin, ki spadajo pod to sodišče, primanjkuje 57 sodnikov. Zato je v sodnih arhivih nagradenih 45 tisoč nerešenih predmetov. Okrožno sodišče je zapustilo 9 sodnikov. Nekateri od teh so odprli svoje advokatske pisarne, drugi pa se zaposlili v gospodarstvu in to zaradi večjih zaslužkov in ugodnejših pogojev za urejanje stanovanjskih zadev.

Politika — 8. IX. 1973

RAHEL PADEC ŽIVLJENJSKIH STROŠKOV

Kot kažejo statistične informacije, je avgust nadalje odtalil cene, saj so v primerjavi z julijem narastle v Sloveniji cene v vseh skupinah, razen cen življenjskih potrebščin, ki so se skupno znižale za 0,7 %. Indeks v drugih skupinah so naslednji: proizvajalčeve prodajne cene imajo indeks 102,7, cene na drobno 100,2 in cene gostinskih storitev 105,3.

Gospodarski vestnik — 14. IX. 1973

PRAV JE TAKO

Cepprav so v Prokuplju in drugih mestih Toplice zelo cenili izvajalske kvalitete popularnega pevcu narodnih pesmi Dragana Zivkovića Tozovca, menimo, da zaradi tistega, kar je skupaj s skupino pevcev iz Jugoslavije počel v tujini, niti on niti bratje Bajčić, Mila Matić, Dane Popov, Biserka Mišić, Azemina Grbić in še nekateri v prihodnje ne morejo uživati gostoljubja v Prokuplju, niti v drugih mestih Toplice — je rekel Dušan Bosić, vodja Centra za kulturo pri delavski univerzi, ki je doslej že nekajkrat organiziral njihova gostovanja. — Te pevce so z dolarji kupili odkriti sovražniki naše države — je končal Bosić.

Politika — 11. IX. 1973

CEMENT JE TU — CEMENTA NI...

Po dolgem času se je sedaj prvič pojavilo na tržišču dovolj cimenta. Zahvala za to gre podražitvi za 15 odstotkov, pomembnemu uvozu, zadržani gradbeni dejavnosti in zvišanju proizvodnih zmogljivosti.

Po dolgem času tokrat prvič ni na tržišču dovolj vrec za cement. Zahvala za to gre temu, ker je dovolj cimenta.

Cementa torej zopet ni.

Ekonomika politika — 10. IX. 1973

SE ZELO VELIKO JE NEKAKOVOSTNEGA BLAGA

Zvezni tržni inšpektorji so letos — v letu kvalitete — vzeli iz prometa razno industrijsko in kmetijsko blago vredno nad 152 milijonov dinarjev. V skladišču so vrnila tekstilne izdelke, električne aparate, motocikle, gospodinjske aparate, kruh, mleko in mlečne proizvode, dalje meso in mesne izdelke, živo živino, sadje, zelenjavo in drugo.

V zveznem tržnem inšpektoratu pa pravijo, da se je kvaliteta industrijskih in prehrabnih proizvodov v primerjavi s prejšnjimi leti kljub temu izboljšala.

Politika ekspres — 8. IX. 1973

Po zavezniškem izkrcanju na Siciliji: italijanska vojska se vdaja.

Preobrat v Italiji

S padcem Mussolinija in njegovega fašističnega režima je prišlo v Italiji do preobrata, ki je odločno vplival na razvoj vojaških in političnih dogodkov v Evropi. Opis dogajanja pred 30 leti v Italiji, Hitlerjeve ukrepe itd. posnemamo po francoski reviji Historia.

Ko je Hitler julija 1943 izvedel, da je »veliki svet« odstavil Mussolinija, je stresel jezo na ekstremnega germanofila, ki je vse skupaj izzval:

»Ta Farinacci je lahko srečen, da je Italijan. Če bi to storil meni, bi ga izročil Himmlerju...«

Ni se zmotil o tem, kaj bo prinesel padec Mussolinija, čigar mesto je zasedel maršal Badoglio.

»Italijani mi bodo rekli, da nadaljujejo vojno, v resnici pa se bodo pogajali z Angleži...«

Dne 26. in 27. julija so Nemci kovali silne načrte. Tretja divizija Panzer je bila severno od Rima. Hitler je mislil na to, da bi z njo napadel prestolnico ter pometel z novim režimom.

»Prišeljejo naj mi vso kliko s prestolonaslednikom na čelu...«

Potem je napetost občutno popustila. Stiri dolge konference niso prinesle nič drugega kot odločitev, naj divizija Leibstandarte zapusti vzhodno fronto in pride v Italijo.

»Moji esesovci so dobri propagandisti. Oživili bodo gorečnost fašistov, ki jim je trenutno upadel pogum.«

Führer ni hotel priznati, da je črnosrajčnikom odklenalo, da je stranka, po kateri je posnel svojo, izginila. Ko mu je Jodl povedal, kako so fašistične inisignije pometali v kanale, je zmignil z rameni:

»Človek mora biti general, da lahko verjame kaj takega...«

Razumljivo je, zakaj se je Hitler znova zatekel v iluzije. Nemške sile je od vseh strani pestil neusmiljen pritisk. Vsaka preobremenitev bi lahko povzročila razdor. V nemških pozicijah bi nastala pogubonosa vrzel, če bi se izneverila Italija, pa naj je

bila še tako šibka. Upanje, da bo ostala na nemški strani, je bilo majhno, a zavreči ga ni bilo mogoče.

Obenem z vojno v Rusiji dobiva tudi zračna vojna zastrašujoče razsežnosti. Zavezniki izvajajo operacijo, imenovano Point-blank, sistematično uničevanje sovražnih mest. »Bili smo v dramatičnem položaju,« je kasneje rekel Jodl. »Naš cilj je bil obvladati čimveč ozemlja, da bi tako preprečili izkrcanje v Severni Italiji. Vrh tega smo morali paziti, da ne bi dali Italijanom pretveze za izdajstvo.«

Vojaška zveza je zdaj torej preživela Mussolinijev padec. Badoglio pošlje Hitlerju vojnega atašeja v Berlinu, generala Marasa, ki ga spremlja Michele Lanza, ministriški svetovalec ambasade, medtem ko Alfieri previdno ostane v Rimu. Sestanku prisostvujejo tudi Jodl, Schmudt in ambasador Hewel »stojte, z desno roko v žepu suknjiča, z budnimi pogledi in pripravljeni na skok.«

Slepe miši

Hitler pa je z Italijanoma vljuđen in celo prijazen. Izraze njune zvestobe osi sprejme kot iskrene, se opraviči, da ne more sprejeti kraljevega povabila, naj pride v Italijo.

»Dan naše zmage bo prišel, pa če bi ga morali čakati tristo let; in takrat se bomo maščevali.«

Ko spregovore o zamenjavi režima, izjavi le, da bi mu bilo ljubše, če bi ga bili vnaprej obvestili, ter povpraša po duceju. »Zelo dobro se počuti,« pravi Marras nekako suho.

Hitler se ne razjezi, ampak ga potrepilja po rami z žametasto šapo.

Dogovorijo se za nov nemško-italijanski

sestaneček 6. avgusta, da bi »dokončno razjasnili« nemško-italijanske odnose.

Delegaciji obeh strani sta dvojni, pol vojaški in pol diplomatski: Keitel in Ambrosio, Ribbentrop in novi italijanski zunanji minister Raffaello Guariglia.

Baron Lanza, ki prihaja iz Berlina, je presenečen nad počitniškim vzdušjem in mirnim izobiljem na jugu Nemčije, v nasprotju s tragedijo v Severni Nemčiji. Novo nasprotje pa je vročina in zanemarjena Italija, polna oborožencev in anarhičnega vrenja. Iz gorskih sotesk odmevajo prvi streli med oboroženimi silami in partizanskimi skupinami.

Kot Nemci tudi Italijani uganejo nasprotnikove skrite namene. Ambrosio se prav dobro zaveda, da kani Wehrmacht zavzeti Italijo, kjer je že deset njegovih divizij.

Ribbentrop in Keitel prihajata kot v sovražno deželo. Minister je ukazal pustiti vse šifre in skrivne dokumente na nemškem ozemlju, kajti ne zdi se mu nemo-goče, da bi jih »ta drhal poskušala ugrabiti in izročiti Angležem.«

Trop esesovcev z brzostrelkami v rokah zavzame postajo in obkoli vagon — Ribbentropovo sprejemnico, kjer se začne ledeno vlnudni pogovori.

Keitel in Ambrosio razpravljata o vprašanju nemških vojaških enot. Nemec izjavi, da ne razume, zakaj imajo take težave ob prihodu v deželo, ki jo prihajajo braniti. Italijan mu odgovori, da bodo italijanska tla bolje obranile italijanske enote, ki jih bodo odpoklicali iz Francije in z Balkana.

Razgovor med Ribbentropom in Guarigliem je še bolj oster. Hitlerjev minister vpraša italijanskega, ali mu lahko zagotovi, da se niso začela nikakršna pogajanja med Italijo in zavezniškimi silami.

»Vedno je mogoče, da nepooblaščen osebe prevzamejo nenadzorovane pobude,« odvrne spretni Guariglia. Sicer pa da niso v teku nobena uradna pogajanja in da bi Italija prej obvestila nemško vlado, če bi se nameravala pogajati z zavezniki.

Ribbentrop se strmo zazre v Guariglio: »Je to beseda italijanske vlade?«

Guariglia vzdrži pogled:

Jana
sodoben ženski tednik

»To je beseda italijanske vlade.«

Ko so pogovori končani, se Keitel, Ribbentrop in skupina oficirjev usedejo v avtomobile, ki so jih dali pripeljati iz Nemčije.

Italijani jim hočejo slediti, a nemški vojaki jim zapro pot. Dve uri so Badoglijevi predstavniki ujeti v čakalnici, kjer se nemirno sprehajajo med esesovskimi brzostrelkami in izmenjavajo tesnobne poglede.

Keitel in Ribbentrop se znova pojavita in povesta, da sta šla sama odpret mejo in da njihove vojaške skupine vstopajo v Italijo. Ločijo se v nostalgичnem in obenem sovražnem vzdušju. Ko se nemški vlak začne premikati, Italijani ne pozdravijo po rimsko, ampak ostanejo negibni, z rokami ob telesu. (Se nadaljuje)

Potem so se vsi skupaj vrnili v trg in Vester je še videl, ko so vojaki prignali civiliste v trgovčevno hišo in jih zaprli v stavbo zadaj na dvorišču, pred katero je noč in dan stala straža.

Vester se je počasi skobacal iz stolpa Besed, ki jih je čul, si ni znal prav razlagati. Kaj bi se utegnilo jutri tukaj zgoditi? Kakšen vrag pride jutri po te uboge štiri civiliste? Zvečer ni staršem nič razodel, kar je videl, in naslednje jutro je komaj čakal, da se bosta oče in mati spravila iz niše. Toda še preden sta šla z doma je slišal iz trga prihajati ljudi po stezi za bajto. Ni ga več vzdržalo doma in na tistem se je splazil proti stezi. Videj je spet trumo vojakov, toda ne tistih, ki so bili prejšnj; dan tu gori, le komandanta je spoznal za pravega. Gnah so zvezane tiste štiri civiliste. Vsi so odšli v stolp. Vester

je nekaj časa premišljeval, kaj naj stori, potem pa se je odločil in hitro splezal po bukvi na vrh stolpa. Stori je to tako spretno, kakor bi plezala mačka, da ga nihče ni mogel slišati. Le enkrat se je utrgal kamen z zidu in zaropotal na tla. Takrat mu je zledenela kri po žilah. Vendar je srečno prišel na vrh do svojega skrivališča. Ko je pogledal v žrelo, je videl, kako so vojaki privezovali civiliste k zidu. V zidu so namreč bili pritrjeni debeli železni krogi, že vsi zarjaveli vendar še tako močni, da bi vzdržali vsako zver. Mati mu je pripovedovala, da so za te kaveljne včasih privezovali ljudi, ki so bili zaprti na dnu stolpa. Ko so bili možje končno pritrjeni k zidu, je osem vojakov stopilo k nasprotnemu zidu, toliko pa jih je stražilo zunanjo stolpa. Tisti, ki so stali v stolpu ob zidu, so namerili

puške na zvezane civiliste, eden pa je stal ob strani in komandiral:

»Ogenj!«

Salva je zagrmela in votlo odmevala po žrelu do vrha stolpa. Civilisti so se zrušili in od njih se je pocedila kri. Vester je videl, da se nekateri civilisti še gibljejo, in zdelo se mu je tudi, da sliši mrtvaško stokanje. Eden izmed civilistov je začel dvigati glavo. To je komandanta tako razjezilo, da je zaklel pristopil, potegnil revolver iz za pasu in tistega nemirneža ustrelil v glavo, da je takoj negibno obvisel. Potem so vojaki mrtve civiliste odvezali od zidu, jih pustili v žrelo, nato je nekaj vojakov odšlo nazaj v trg, medtem ko so ostali stražili okrog stolpa do večera.

Vestra je obšla taka groza, da je komaj vzdržal v svojem skrivališču. Dolgo je trajalo, preden je začel misliti, da bo le treba iti nazaj.

Rad bi bil videl, kaj se bo zgodilo z mrtvimi civilisti, toda bilo je že poldne, pa se ni nič zganilo; Vojaki pred stolpom so mirno stražili dalje, sedeli na ruševinah in kadili cigarete, civilisti pa so negibno ležali na tleh. Enkrat sta dva vojaka vstopila na dno žrela k mrtvim civilistom in jim začela preiskovati

vat žepa. Toda našla nista nič in Vester je slišal, kako je eden rekel:

»Hubertu še uš ne uide. Ta prekleti prasec!«

Vester se je tako obotavljaj na stolpu, da je začela mukati krava v domačem hlevu. Šele tedaj se je splazil po bukvi na zemljo. Posrečilo se mu je izgniti, da ga straža ni opazila. Doma ga je bilo strah in komaj je čakal, da sta prišla oče in mati domov. Oče mu je dejal pri večerji:

»Ti, fant, v stolp pa ne hodi več, ni varno.« Več ni rekel. Fant je bil tih in se je takoj izgubil spat.

Drugo jutro je že navsezgodaj spet splezal v stolp, toda ko je pogledal v žrelo, ni videl tam nikogar več. Mrličje so spravili ponoči stran. Vester je počasi in previdno zlezel iz stolpa na tla in stopil prav tako previdno na dno žrela. Tu ni bilo nobenega sledu več za večeršnjimi dogodki. Le na zidu za železnimi drogi je bilo videti nekaj strnjenih kapelj krvi, ki je brizgnila iz civilistov. Tudi na tleh je bilo še krvavo, čeprav je nekdo glavno sled že zabrisal. Vester je dolgo hodil na dnu velikankega stolpa in strmel v zidove. Nenadoma se je

srepro zagledal v tiste železne kroge v zidu. Dolgo in nepremično je stal pred njimi, potem pa je odšel domov, vzel očetovo zidarsko kladivo in dieto, se vrnil v

